

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN
BELİRLEYİCİLERİ: ARDL SINIR TESTİ YAKLAŞIMI (2005-2024)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAMET ŞENOL

TEZ DANIŞMANI
DR.ÖĞR. ÜYESİ SERKAN VARSAK

BİLECİK, 2025
10767965

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN
BELİRLEYİCİLERİ: ARDL SINIR TESTİ YAKLAŞIMI (2005-2024)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAMET ŞENOL

TEZ DANIŞMANI
DR.ÖĞR. ÜYESİ SERKAN VARSAK

BİLECİK, 2025
10767965

BEYAN

“Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Sağlamlığın Belirleyicileri: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı (2005-2024)” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR	☒	DESTEK ALINMAMIŞTIR	☐
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		/.....	

Samet ŞENOL

.../.../2025

İmza

.....

ÖN SÖZ

Ülkelerin ekonomik olarak hayatlarını sürdürülebilir bir şekilde idame ettirebilmelerinde en büyük paya sahip olan finansal sistemlerin sağlıklı kalmaları oldukça önemlidir. Bu sebeple, finansal sistemlerin sağlıklarını kontrol etme ihtiyacı duyulmaktadır. Buradan yola çıkarak, bu çalışma Türkiye'deki finansal sistemin sağlığını bilimsel olarak ölçerek literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen sevgili aileme, akademik bilgisiyle bana ışık tutan sayın danışman hocam Dr.Öğr.Üyesi Serkan VARSAK'a ve bilgi ve birikim edinmemi sağlayan tüm değerli hocalarıma teşekkür ederim.

Samet ŞENOL

2025

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN BELİRLEYİCİLERİ: ARDL SINIR TESTİ YAKLAŞIMI (2005-2024)

Bu çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe finansal sağlamlığın temel belirleyicilerini ortaya koymaktır. Araştırmada 2005-2024 dönemi için çeyreklik veriler kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak finansal sağlamlık göstergesi (FSI) seçilmiş ve söz konusu veri Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) veri tabanından elde edilmiştir. Bağımsız değişkenler ise Türkiye Bankalar Birliği'nin veri sisteminden sağlanan sermaye yeterliliği oranı (SYO), öz kaynaklar/toplam varlıklar (ÖKV), Türk lirası krediler/toplam krediler (KK), toplam krediler/toplam varlıklar (KV), tüketici kredileri/toplam krediler (TK), ortalama aktif kârlılığı (OAK), ortalama öz kaynak kârlılığı (OÖK) ve diğer faaliyet giderleri/toplam varlıklar (FGV) değişkenleridir. Çalışmada değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi sınamak amacıyla ARDL sınır testi yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, bankacılık sektörünün finansal sağlamlığının özellikle sermaye yeterliliği, kârlılık göstergeleri ve kredi kompozisyonu ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Uzun dönemde pozitif ve anlamlı katsayıların varlığı, güçlü sermaye yapısı ve sürdürülebilir kârlılığın finansal sağlamlığı desteklediğini göstermektedir. Bu sonuçlar, politika yapıcılar için bankacılık sektöründe sağlamlığın artırılması adına sermaye yapısını güçlendiren ve etkin risk yönetimini destekleyen politikaların önemine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Sağlamlık, ARDL Sınır Testi, Türk Bankacılık Sektörü

ABSTRACT

DETERMINANTS OF FINANCIAL SOUNDNESS IN THE TURKISH BANKING SECTOR: ARDL BOUNDS TESTING APPROACH (2005–2024)

The main purpose of this study is to investigate the key determinants of financial soundness in the Turkish banking sector. The analysis is based on quarterly data covering the period from 2005 to 2024. The dependent variable of the model is the Financial Soundness Indicator (FSI), which was obtained from the International Monetary Fund (IMF) database. The independent variables were collected from the data system of the Banks Association of Turkey (BAT) and include Capital Adequacy Ratio (CAR), Equity to Total Assets (ETA), Turkish Lira Loans to Total Loans (TL), Total Loans to Total Assets (LTA), Consumer Loans to Total Loans (CL), Return on Assets (ROA), Return on Equity (ROE), and Other Operating Expenses to Total Assets (OPEX). To examine the existence of a long-run relationship among the variables, the ARDL bounds testing approach was employed. The findings reveal that the financial soundness of the Turkish banking sector is closely linked to capital adequacy, profitability indicators, and loan composition. The presence of positive and statistically significant long-run coefficients indicates that a strong capital structure and sustainable profitability enhance financial soundness. These results underline the importance of policies aimed at strengthening the capital base and supporting effective risk management in order to promote financial resilience in the banking sector.

Keywords: Financial Soundness, ARDL Bounds Test, Turkish Banking Sector

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEMİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Finansal Sistem	2
1.1. Finansal Sistemin Unsurları	3
1.2. Finansal Sistemin Fonksiyonları	4
1.2.1. Servet Edinme Fonksiyonu	4
1.2.2. Tasarruf Edinme Fonksiyonu.....	4
1.2.3. Ödeme ve Kredi Fonksiyonu	5
1.2.4. Riskten Korunma ve Bilgi Edinme Fonksiyonu	5
1.2.5. Likidite Fonksiyonu.....	5
1.2.6. İstikrar	6
1.2.7. Ülkelerarası Fon Transferi	6
1.3. Finansal Piyasanın Araçları	6

1.1.4. Bankanın Tanımı, ve Ekonomi Üzerindeki Önemi	9
1.4.1. Bankacılığın Gelişimini Etkileyen Unsurlar	10
1.5. Türkiye'deki Finansal Kurumlar.....	13
1.5.1. Para Oluşturan Finansal Kurumlar	14
1.5.1.1. Mevduat Bankaları	15
1.5.1.2. Katılım Bankaları (KB)	16
1.5.1.3. Merkez Bankası (MB).....	29
1.5.2. Para Oluşturmayan Finansal Kurumlar	20
1.5.2.1. Sigorta Şirketleri	20
1.5.2.2. Sosyal Güvenlik Kurumları	21
1.5.2.3. Finansman Şirketleri	22
1.6. Türkiye'de Bankacılık Sisteminin Tarihi.....	22
1.6.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	22
1.6.2. Cumhuriyet Dönemi.....	25
1.6.3. Günümüzde Türkiye Finans Sektörünün Görünümü	35
1.7. Dünyada Bankacılık Tarihi	37
1.7.1. Milattan Önce Dünyada Bankacılık Faaliyetleri.....	37
1.7.2. Milattan Sonra Dünyada Bankacılık Faaliyetleri.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SAĞLAMLIĞA GİRİŞ

1.Finansal Sağlamlığa Giriş.....	43
1.1. Temel Kavramlar	43
1.1.1. Finansal Sağlamlık Kavramı	43
1.1.2. Finansal İstikrar Kavramı.....	44

1.1.3. Finansal Performans	45
1.1.4. Finansal Başarısızlık.....	46
1.1.5. Finansal Dayanıklılık	47
1.1.6. Finansal Risk.....	48
1.2. Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Denetleme Komitesi	49
1.2.1. Basel I Standartları	51
1.2.2. Basel II Standartları.....	53
1.2.3. Basel III Standartları	56
1.2.4. Basel IV Standartları.....	57
1.3. Finansal Sağlamlık Göstergeleri (FSI)	58
1.3.1. Likidite Oranları	60
1.3.2. Sermaye Yeterliliği (SYO)	61
1.3.3. Faaliyet verimlilik Oranları.....	62
1.3.3.1. Alacak Devir Hızı	62
1.3.3.2. Stok Devir Hızı	62
1.3.3.3. Aktif Devir Hızı	62
1.3.3.4. Öz Sermaye Devir Hızı Oranı	63
1.3.4. Karlılık Oranları.....	63
1.3.4.1. Net Kar Marjı Oranı.....	63
1.3.4.2. Öz Kaynak Karlılığı (ROE)	64
1.3.4.3. Faaliyet Karı Oranı.....	64
1.4. Türkiye’deki Reel Sektörlerin FSI Oranlarıyla Gösterimi	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

1.Literatür Taraması.....	71
2.Verit Seti Ve Yöntem.....	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1.Bulgular	83
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	91

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Finansal Piyasa Türleri.....	2
Tablo 1.2. Finansal Piyasa Araçları.....	7
Tablo 1.3. Bankacılığın Gelişimini Etkileyen Unsurlar	10
Tablo 1.4. Türkiye’deki Banka Sayıları	13
Tablo 1.5. Osmanlı Devleti’nin 1881-1893 Dönemleri Arasındaki Dış Borçları.....	23
Tablo 1.6. Osmanlı Devleti’nin 1854-1923 Yılı Borçlanma Nedenleri	24
Tablo 1.7. Cumhuriyet Döneminde de Varlığını Sürdüren Yabancı Bankalar.....	26
Tablo 1.8. Türkiye’de Katılım ve Özel Finans Bankalarının Tarihi.....	27
Tablo 1.9. 1980-1990 Yılları Arasındaki Borçlanma ve Piyasa Merkezli Politikalar	29
Tablo 1.10. Dünya’da Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	37
Tablo 2.1. Basel II Standartları’nın Olumsuz Ekonomik Etkileri	54
Tablo 2.2. Basel I ve Basel II Standartları’nın Risk Açısından Karşılaştırılması	55
Tablo 2.3. Basel II ile Basel III Arasındaki Farklar	57
Tablo 2.4. IMF’nin 2019 yılı Temel ve Ek Finansal Sağlamlık Göstergeleri	59
Tablo 2.5. Türkiye’deki Firmaların 2019-2023 Tarihleri Arasındaki Finansal Oranları	65
Tablo 4.1. Değişkenlere İlişkin Birim Kök Testi Sonuçları	83
Tablo 4.2. Akaike Bilgi Kriterine Göre Optimal Gecikme Uzunluğu.....	84
Tablo 4.3. Model İçin Kritik Değerler ve Uzun Dönem Katsayılar	85
Tablo 4.4. Tanısal Testler ve Kısa Dönem Sonuçları	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Finansal Sistemin Yapısı.....	3
Şekil 2.1. Basel Yönetim ve Organizasyon Yapısı	50
Şekil 4.1. Cusum Testleri	88

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1.1 Türkiye’de Aktiflerin Sektördeki Payı	14
Grafik 1.2 Mevduat Bankalarının Topladıkları Fonların Sektördeki Payı.....	15
Grafik 1.3 Türkiye’de Mevduat Bankalarının Kullandırdıkları Fonların Gelişimi.....	16
Grafik 1.4 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Kullandığı Fonların Dağılımı.....	18
Grafik 1.5 Türkiye’deki Bankaların 2024 Aralık Ayı Aktif Kalemleri	36
Grafik 1.6 Türkiye’deki Bankaların 2024 Aralık Ayı Pasif Kalemleri.....	36

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	:Az Gelişmiş Ülkeler
BCBS	:Basel Bankacılık Denetim Komitesi
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	:Uluslararası Ödemeler Bankası
BWS	:Bretton Woods Sistemi
SYO	:Sermaye Yeterliliği
ÇUŞ	:Çok Uluslu Şirketler
DİBS	:Devlet İç Borçlanma Senetleri
FSI	:Finansal Sağlamlık Göstergeleri
GOÜ	:Gelişmekte Olan Ülkeler
GÜ	:Gelişmiş Ülkeler
IBRD	:Dünya Bankası
IMF	:Uluslararası Para Fonu
KB	:Katılım Bankası
KYB	:Kalkınma ve Yatırım Bankası
MB	:Merkez Bankası
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	:Petrol İhraç Eden Ülkeler

REB	:Reel Ekonomik Büyüme
ROE	:Finansal Karlılık Göstergesi
SPA	:Sıcak Para Akımları
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	:Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TİK (1923)	:Türkiye İktisat Kongresi
TMSF	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

GİRİŞ

Geçmişten günümüze finansal sistemler, teknoloji gibi önemli gelişmeler neticesinde ülkelerde ekonomik olarak gelirlerini artırmıştır (Sümer, 2016: 487). Artan gelirler, finansal sistemlerde riskleri de beraberinde getirmektedir (Yetiz & Kılıç, 2021: 152). Bu durumdan yola çıkarak, finansal sistemlerin denetim altında tutulması ülkelerdeki çıkabilecek olası krizler açısından oldukça önemli olmaktadır. İyi bir şekilde denetlenen finansal sistem; fon satan ve fon talep edenleri bir araya getirerek ülkelerde riskin yatırımcılar arasında dağılmasını kolaylaştırma, piyasadaki nakit akışını hızlandırma, finansman elde ederek verimli kanallara aktarma, yatırıma dönüşmeyen fonları toplayıp tasarruf kanalına sevk ederek ekonomik büyümeye katkı sağlayan sistemdir (Schall & Haley, 1996: 15). Finansal sistemin ülkelerdeki bu etkin rollerini devam ettirebilmeleri ve krizlerin önlenmesi açısından, uluslararası alanda Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) gibi kuruluşlar kurulmuştur. Kurulan uluslararası kuruluşlarla ülkelerin finansal sağlamlığı kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Uluslararası kuruluşların finansal sağlamlığı kontrol altında tutması, gelişen finansal piyasalar sebebiyle zor hale gelmiştir. Böylece BASEL I, BASEL II, BASEL III, BASEL IV gibi yeni düzenlemeler yapılma gereği görülmüştür (Erdoğan, 2014). Yapılan bu düzenlemeler ile birlikte, finansal sistemlerin sağlıkları kontrol altında tutulmaya çalışılmış ve bu yönde kullanılan modeller geliştirilmiştir. Bu modeller; Bankometer S-Skor modeli, Altman Z-Skoru modeli gibi modeller olmaktadır (Yavuz, 2023: 319). ARDL sınır testi yöntemiyle, Türkiye'deki ticari bankaların finansal sağlamlıkları ölçülerek olası krizler için tedbir alınması amaçlanmıştır.

Bu çalışma, üç bölüm halinde sunulmaktadır. İlk bölümde finansal sistem bütünüyle ele alınmıştır. İkinci bölümde finansal sağlamlık konusu işlenmiştir. Üçüncü bölümde ise finansal sağlamlık analizine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL SİSTEMİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Finansal Sistem

Ekonomide üç temel piyasa vardır. Bu temel piyasalar mal ve hizmet piyasası, faktör piyasası ve finansal piyasalardır (Boot, Thakor,1997: 694). Bu yüzden finansal piyasalar, ülkelerin ayakta kalabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Finansal sistemin ayakta kalabilmesi için, riskleri doğru bir şekilde kontrol edebilmesi gerekmektedir. Oluşan olası riskleri en iyi şekilde yöneten finansal sistemlerin finansal sürdürülebilirliği ve finansal sağlımlıkları artacaktır. (Koca, 2024: 17).Yani Ülkelerin Finansal sistemlerinin doğru ve sağlıklı bir şekilde işlemesiyle, finansal piyasaların olası iç ve dış risklere karşı duyarlılığı azaltacaktır. Aşağıdaki tabloda bir ülkedeki finansal piyasaların türleri açıklanmıştır.

Tablo 1.1. Finansal Piyasa Türleri

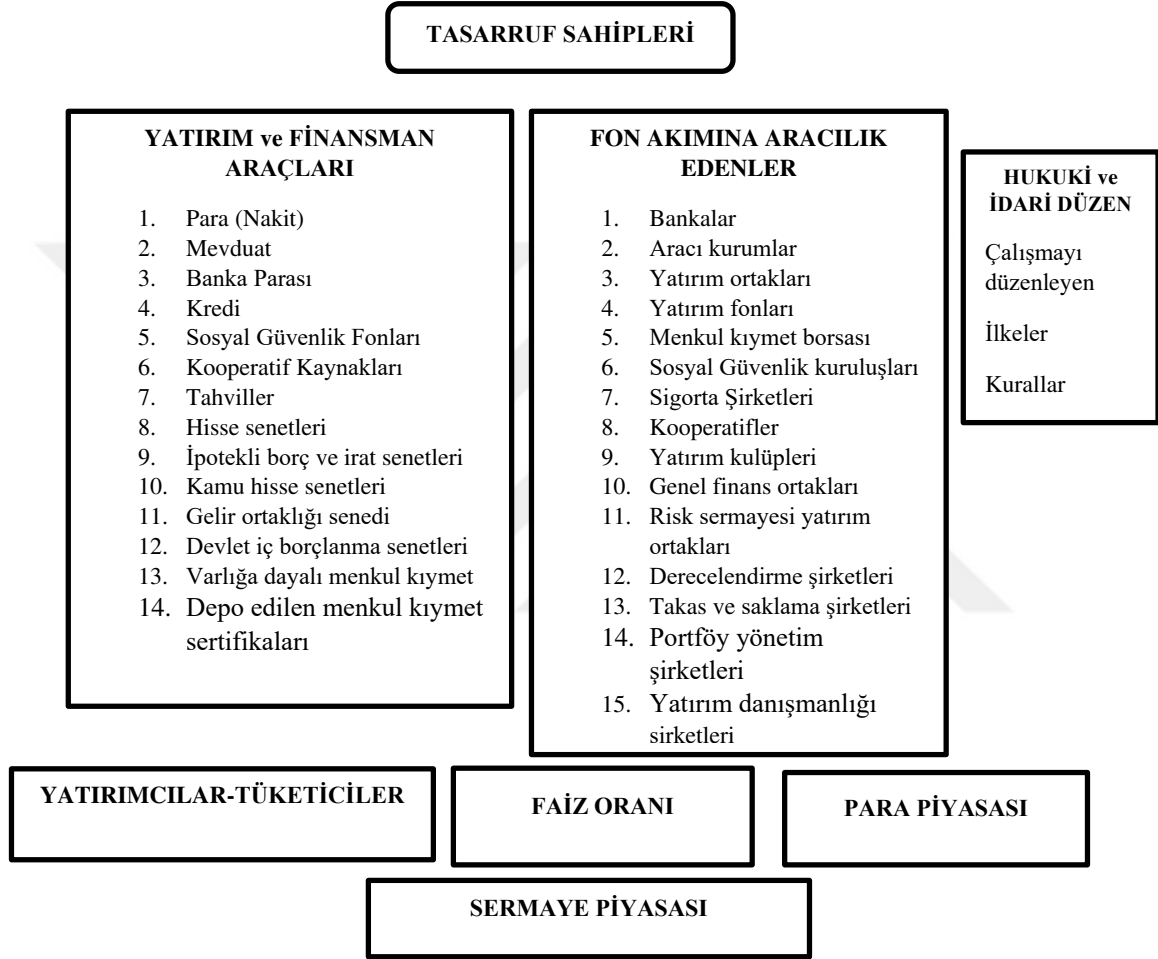
Vadeye Göre	Varlığın İhraç Şekline Göre	Örgütlenme Durumuna Göre	Ödemelerin Peşin ya da Vadeli Yapılmasına Göre
Para Piyasası	Birincil Piyasa	Organize Piyasalar	Spot Piyasalar
Sermaye Piyasası	İkincil Piyasa	Tezgahüstü Piyasalar	Vadeli Piyasalar

Kaynak: TCMB, "Türkiye’de Finansal İstikrar Gelişmeleri ", TCMB. 2015 (3)

Para piyasaları, vadesi 1 yıldan düşük olan menkul kıymetlerdir. Sermaye piyasası vadesi 1 yıldan yüksek olan menkul kıymetlerdir. Birincil piyasa, alım satımın ilk kez gerçekleştirildiği piyasalardır. İkincil piyasa ise, daha önce birincil piyasalarda işlem gören menkul kıymetlerin tekrar alınıp satıldığı piyasadır. Organize piyasalar yasal kuralları olan ve belirli bir merkezi olan piyasalardır. Tezgahüstü piyasalar ise, belirli bir merkezi olmayan, yasal kuralları olmayan ve güvenilirliği düşük piyasalardır. Spot piyasalar, alım ve satımların anında yapıldığı piyasalardır. Vadeli piyasalar ise alım ve satımın ileri bir tarihte yapıldığı piyasalardır (TCMB, 2015: 3-4).

Sonuç olarak, finansal piyasalar ekonominin sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından oldukça önemlidir. Finansal piyasalardaki enstrümanların fazla olması, yani derinliğin fazla olması, ülkenin refahına katkı sağlayacak ve finansal sağlamlığı arttıracaktır. Finansal sistemin iç ve dış şoklara gösterdiği tepki, bu sistemin istikrarını etkilemektedir (Çolak, 2013: 67-68). Finansal istikrarın sağlanması, finansal sağlamlığın yüksek olmasıyla mümkün olmaktadır.

1.1. Finansal Sistemin Unsurları

Şekil 1.1 Finansal Sistemin Yapısı

Kaynak: Aydın v.d.2015 (38).

Finansal sistem, kişi, kurum ve piyasaların, bir araya gelerek finansal mekanizmayı harekete geçirerek oluşturdukları bir bütündür (Akman, 2001: 41). Şekilde görüldüğü üzere, finansal sistemin unsurları beş bölüme ayrılmıştır. Bunlar; tasarruf sahipleri, yatırımcılar ve tüketiciler, fon akımına aracılık edenler, devletler, finansal araçlar olarak sıralanmaktadır (Coşkun, 2010: 8). Fon arz edenler, belirli bir miktar para ya da finansal araçları gelir elde etmek amacıyla finansal piyasalara sunan kişilerdir. Bu bağlamda, fon arzında bulunan kısım; tasarruf sahipleri, özel ve kamu kuruluşları ve finans kuruluşlarından oluşmaktadır fon talep

edenler ise gelirlerinden fazlasını harcamaya ayıran ve buna rağmen fon açığı olan kesimi oluşturmaktadır (Karataş, 2022: 18). Finansal sistemin kurallarını belirleyen kesim ise devlet olmaktadır. Finansal piyasa ve kurumların görevi, fonların piyasa mekanizması yoluyla verimsiz alandan daha verimli kişi ve kuruluşlara aktarılmasını sağlamaktır (Çolak, 2013: 69).

1.2. Finansal Sistemin Fonksiyonları

Finansal sistem fonksiyonları, finansal sistemin işlemesi için gerekli olan faaliyetleri sunmaktadır. Bu faaliyetler; servet fonksiyonu, tasarruf fonksiyonu, ödeme ve kredi fonksiyonu, riskten korunma ve bilgi edinme ve likidite fonksiyonudur (Karataş, 2022: 20). Diğer fonksiyonlar ise; istikrar, ülkeler arası fon transferi, risk yönetiminin geliştirilmesi, fonksiyonlardır (Uçurum, 2019: 22; Uçan, 2024: 14).

1.2.1. Servet Edinme Fonksiyonu

İktisadi kurum ve kuruluşların tasarruflarının biriktirilmesi ve değerlendirilmesini sağlayan fonksiyondur. Yani bankalar, bireylerden ve kurum/kuruluşlardan topladıkları tasarrufları faiz karşılığında tekrar ekonomiye kazandırır. Dolayısıyla izledikleri bu para kazanma yoluyla, gelir ve servet aktarımında etkin bir rol üstlenmektedirler. Yani bankalar elde ettikleri faiz gelirleriyle, yatırımcılar ise bankalardan aldıkları krediler karşılığında, servet edinebilecek ve bu sayede bankaların servet edinme fonksiyonu işleyecektir (MASAK, 2020: 4-5).

1.2.2. Tasarruf Edinme Fonksiyonu:

Türkiye’de tasarruf edinme fonksiyonu, en basit şekilde ekonomik birimlerin, özellikle hane halkının mevduat yoluyla bankalara yatırdıkları paralar, daha karmaşık olarak da diğer yatırım araçlarını kullanma yoluyla yapılan yatırımlar olmaktadır (Selçuk, Tunay, 2014: 1-2; Altay, 2016: 7). Bankalar, aldıkları tasarruf edinme fonksiyonu ile topladıkları mevduatları ve diğer tasarruf araçlarını ekonomik sisteme tekrar aktaracak ve sonucunda gelirleri artacaktır (Karataş, Gavcar, 2001: 41). Ayrıca tasarruf fonksiyonu ile ülkedeki tasarruf araçlarının artması ve finansal sisteme entegre edilmesi oldukça önemlidir. Tasarruf araçlarının artması sonucu kullanımının da artması, finansal derinleşmeyi artıracaktır (Ünal, 1996: 18).

1.2.3. Ödeme ve Kredi Fonksiyonu

Finansal sistemdeki tüm mal ve hizmet alışverişlerinde kullanılan mekanizma, ödeme ve kredi fonksiyon mekanizmasıdır (Karataş, 2022: 21). Ödeme fonksiyonu, günlük mal ve hizmet alış ve satışının kolay, hızlı ve güvenli olmasını sağlar. Dolayısıyla, hızlı ve güvenli günlük alım-satımlar, finansal piyasada likidite eksikliğini giderir (Kırdaban, 2005: 47). Kredi fonksiyonu ise, kişi, kurum ve kuruluşlara belirli bir faiz karşılığında fon sağlar. Kredi fonksiyonu ile kişi, kurum ve kuruluşlar yatırım yapabilir, borçlarını ödeyebilirler. Devletler de kamu hizmetleri ya da yatırımlarını kredi fonksiyonu ile yerine getirebilmektedirler (Afşar vd., 2018: 12).

1.2.4. Riskten Korunma ve Bilgi Edinme Fonksiyonu

Riskten korunma fonksiyonu, yatırımcıların ileride maruz kalabilecekleri risklerle nasıl başa çıkılacağını açıklayan fonksiyondur (Karaman, 2014: 16). Riskten korunmak için en önemli yol, portföy hazırlamaktır. Portföy, içerisinde finansal enstrümanların bulunduğu bir çeşit torbadır. İşte bu yüzden finansal sistem, riskleri tabana yayarak olası riskleri en aza indirmektedir (Uludağ ve Arıcan, 1999: 115). Yani portföy ile yatırımcılar birden fazla enstrümana yatırım yaptıkları için, risk minimize edilmektedir. Bu ve buna benzer riskten korunma yöntemleri, yatırımcıların finansal piyasada yatırımlarına devam etmelerine olanak sağlar. Bilgi edinme fonksiyonuna gelindiğinde; küçük veya büyük yatırımcıların bilgi edinmesi oldukça zahmetli ve pahalı bir süreçtir dolayısıyla bankalar, müşterilerine kolay ve hızlı bir şekilde bilgi aktarımı sağlamaktadır (İbicioğlu 2006: 7). Finansal sistemde bilgi aktarımının kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleştiren bankalar, finansal sistemde belirsizliği önleyerek hem iç hem de dış yatırımcıları, yatırım yapmaları için teşvik etmektedir (Ersoy, 2017: 37).

1.2.5. Likidite Fonksiyonu:

Likidite fonksiyonu, piyasadaki mal ve hizmetleri kolay bir şekilde nakde dönüştürülebilme yeteneğidir. Finansal sistemin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi açısından likidite fonksiyonu çok önemlidir. Likidite fonksiyonu, finansal piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Etkin bir şekilde çalışan finansal sistem, ekonomik büyüme konusunda sermaye yetersizliği sorununa çözüm olmaktadır (Khan, 2000: 6). Likidite

sorunun etkin bir şekilde çalışmaması durumunda finansal sistem mekanizması işlevini yerine getiremeyecek duruma gelecektir.

1.2.6. İstikrar

Finansal sistem, finans piyasalarında ve ülke ekonomilerinde finansal enstrümanlar yardımıyla finansal istikrara katkı sağlamaktadır (Uçurum, 2019: 22). Finansal piyasalardaki araçların sayısının artması finansal gelişmişliğin artmasına katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla finansal gelişmişliğin artması ekonomiye duyulan güveni artırmaktadır. Artan güven ise finansal İstikrarın sürdürülebilir bir şekilde devam edebilmesine olanak sağlamaktadır (Yücel, 2019: 86).

2.2.7. Ülkeler arası Fon Transferi:

Finansal sistem, ülke içi fon transferi yaptığı gibi uluslararası fon transferi de yapmaktadır. Yapılan bu uluslararası fon transferi finansal sistem mekanizması yardımıyla hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleşmektedir (Uçan, 2024: 5).

1.3. Finansal Piyasanın Araçları

Finansal piyasa araçları, para piyasası araçları ve sermaye piyasası araçları olarak ikiye ayrılmaktadır. Para piyasası araçları, vadesi 1 yıl veya 1 yıldan kısa olan, geri ödemede güvenli ve likiditesi yüksek olan araçlardır (Elmas, 2013: 28). Sermaye piyasası araçları ise orta ve uzun vadeli olan, likiditesi düşük değerli menkul kıymetlerdir (Adıgüzel, 2017: 2)

Tablo 1.2. Finansal Piyasa Araçları

Para Piyasası Araçları (vadesi 1 yıl veya 1 yıldan kısa)	Sermaye Piyasası (Vadesi 1 yıldan uzun)
Hazine bonoları	Tahviller
Finansman bonoları	Hisse senetleri
Kıymetli maden bonoları	Varantlar
Ciro edilebilir mevduat sertifikası	Katılma intifa senetleri
Repo ve Ters repo işlemleri	Kira sertifikaları
Banka kabulleri	İpoteğe veya Varlığa dayalı menkul kıymetler
Bankalar arası fonlar	Gayrimenkul sertifikaları

Kaynak: (Karataş, 2022: 29).

Hazine bonoları: Hazine bonoları devletin iç ve dış yatırımcılardan fon sağlamak için iskonto yapılarak çıkartılan, kısa vadeli menkul değerlerdir. Hazine bonoları, ekonomide DİBS (Devlet İç Borçlanma Senetleri) olarak geçmektedir. Devlet açısından DİBS'nin maliyeti faiz olmaktadır (Dabbağoglu, 2010: 59). Finansman bonoları ise: İktisadi kurum ve kuruluşların kısa vadeli fon gereksinimlerini karşılamak için, piyasaya sunduğu borçlanma senetleridir. Finansman bonoları, kurum ve kuruluşların kısa vadede likiditesini yükseltmek için önemli bir menkul kıymettir (Uyanık, 1986: 187). Yatırımcıların finansman bonolarına yatırım yapmalarındaki neden, bu menkul kıymetin karşılama bedelinin diğer menkul kıymetlerden daha az olmasıdır (Uyanık, 1986: 190).

Kıymetli maden bonoları: Kıymetli madenler piyasasında faaliyet gösteren ve borsaya dahil olan bankalar ile değerli madenler için aracılık işlevini yerine getiren kurumların piyasaya indirimli ya da indirimsiz bir şekilde sundukları araçlardır (TSPB, Yatırımcı Sözlüğü). Diğer bir menkul kıymet olan, ciro edilebilir mevduat sertifikasına bakıldığında, bankalar, tasarruf sahiplerinden bir yıldan kısa süreli mevduatları, üçüncü kişiye devredilebilir bir şekilde faiz karşılığında almakta ve aldığı ciro edilebilir mevduat sertifikasını, borç paraya ihtiyacı olan üçüncü kişilere belli bir faiz ile verdiği menkul kıymetler olmaktadır. Bu mevduatlar, bankaların genişlemesini tespit etmede önemli olmaktadır (Çelebican, 1979: 280).

Repo ve ters repo işlemleri: Repo işlemi, değerli menkul kıymeti geri alma koşulu ile alıcıya satma işlemidir (Yetim, 1997: 2). Ters repo işlemi ise geri satma taahhüdü ile alma işlemidir. (Figen, 1998: 35). Diğer bir araç olan banka kabulleri ise: Bankaların ileri bir tarihte ilgili borcu ödemeyi taahhüt ederek çıkarttıkları değerli menkul kıymetler olmaktadır. Banka kabulleri çoğunlukla dış ticaret için kullanılmaktadır. Bu menkul kıymetlerin ikincil pazarı vardır (Günel, 2007: 27).

Bankalar arası fonlar: Bankaların rezerv etkileşimini artırmak, bankaların kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılamak, finansal sistemde fonların etkin kullanımını sağlamak amacıyla çıkartılan senetlerdir (TCMB, Piyasalar). Tahviller ise: Devletin belirli bir borç karşılığında ve kaynak sağlamak için vadesi bir yıldan fazla olan menkul kıymeti piyasaya sunması olmaktadır. Tahvil karşılığında devlet, faiz ödemesi yapmaktadır (Yelghi, Yelghi, 2021: 108). Klasik iktisat savunucularına göre, devletin tahvil çıkararak fon elde etmesi ekonominin refahını negatif olarak etkileyebilir. Dolayısıyla, borçlanmanın etkin bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir (Gürdal ve Yavuz, 2015: 118).

Hisse senetleri: Şirket ortakları tarafından, fon sağlamak amacıyla piyasaya sürülen menkul kıymetlerdir. Hisse senetleri alan yatırımcı, karşılığında ilgili şirketten belli bir miktarda gelir elde etmektedir. (Apak, 1995: 29). Varantlarda ise: Varantı alan yatırımcı, dayanak varlığı belirli bir vadede ve kesin bir fiyattan temin etme ve satış işlemini gerçekleştirme hakkına sahip olmaktadır (Başavcı, 2016: 22).

Katılma intifa senetleri: Nakit para ile satış işlemi tamamlamak üzere, bir şirkete ortak olma gereksinimi duymaksızın gelirden ortaklık hakkı payı almayı sağlayan menkul kıymettir (TSPB, Katılma İntifa Senetleri). Kira sertifikalarına gelindiğinde bu sertifikalar: Bir değerli unsurun veya imtiyazın varlık kiralama şirketi tarafından alındıktan sonra vadeli olarak satım işlemi yapılarak finansman sağlanan menkul kıymetlerdir (SPK, 2013: 4).

İpoteğe veya varlığa dayalı menkul kıymetler: Varlığa dayalı menkul kıymetler (VDMK), alıcı ve satıcı arasında ticarete konu olan varlığın rehin tutulması karşılığında likidite sağlayan menkul kıymetlerdir (Yatbaz, Güleç, 2020: 54). Likidite sağlayan ipoteğe dayalı menkul kıymetler ise konut finansmanı fonunun veya rehin kuruluşunun alacağı varlıklar teminat gösterilerek satılan menkul kıymetlerdir. (TSPB, İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler). Gayrimenkul Sertifikalarında ise, yatırımcılar, genellikle inşaat halinde olan gayrimenkullerin değer artışlarından faydalanmakta veya yeterli sayıda satın alarak ilgili gayrimenkulün sahibi olma hakkını elde etmeleridir. Bu menkul kıymetler borsada faaliyet göstermektedir (BIST, Gayri Menkul Sertifikaları: 1).

1.4. Banka'nın Tanımı, ve Ekonomi Üzerindeki Önemi

Banka, gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarının fon gereksinimi duyanlara aktarılmasını sağlayan en önemli finansal sistem unsurlarındandır (Günel, 2007: 19). Bankalar; kişi, kurum ve kuruluşların gelirlerinin fazla bir kısmını toplayıp yatırım yapan, faiz ile gelir elde eden, kaydi para oluşturan, gerçek ve tüzel kişiler arasındaki fon aktarımını güvenli bir şekilde yapılmasını sağlayan, finansal sistemin yapı taşıdır (Altay, 2000: 1).

Bankalar ekonomi sistemi açısından, oldukça önemlidir. Çünkü bankalar gelir anlamında, ekonomilerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bankalar kişi, kurum ve kuruluşlara finansal danışmanlık yapmaktadır. Böylece finansal sistemdeki yatırımcıların bilgi eksikliği ve bilgi asimetrisi gibi önemli sorunlardan kurtulmalarına olanak sağlamaktadır. Bu sayede yatırımcılar yatırımlarını bilinçli olarak yapabilecek, dolayısıyla bankalar ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır. Sonuç olarak bankalar, belirli bir düzen içerisinde çalışırsa (yatırımcılara ve diğer sektörlerle fon sağlama eğitim vb.), ülke ekonomilerine katkı sağlar ve sonucunda finansal gelişme artar (Taşkın, 2011).

Bankalar sadece ülke piyasası açısından önemli değil, dünya ekonomisi için de büyük bir öneme sahiptir. Yani, küreselleşen dünyamızda ülkeler, birbirleriyle bankalar aracılığı ile fon alışverişinde bulunmakta ve yatırım yapmaktadır. Bu sebeple birbirleriyle bankalar aracılığı ile entegre olan ülkelerdeki finansal bankacılık sıkıntıları ve krizleri, diğer ülkelerde de etkisini gösterecek ve ülkelerdeki finansal sistemleri bozacaktır (Yakut, Kuru, 2019: 195). Bu durumda, ticaret yapılan ülkelerde meydana gelebilecek olumsuzluklar nedeniyle ticaret yapılacak ülkeler dikkatli seçilmelidir. Bankaları ve dolayısıyla finansal sistemi etkileyen bir diğer önemli olgu *sıcak para akımlarıdır* (SPA). SPA, yabancı yatırımcıların ülkeye istedikleri zaman geri alabilecekleri, yani likiditesi yüksek para akışı sağlamaktadır. SPA, bankalarda risk algusu ya da risk algısı yayıldığında hemen geri çekilmektedir. Bu durumda bankalarda ve devletlerde yüksek faiz sebebiyle borçlar ödenemez hale gelmekte, dolayısıyla finansal sistemler çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, SPA yoluyla dış yatırımcılar, ülkedeki yüksek faiz oranından faydalanmak için yani arbitraj yapmak amacıyla, o ülkedeki DİBS'lerini, dolarlarını TL'ye çevirerek satın alır ve ani bir olumsuzluk ve risk faktörü olduğunda geri alım yapar. Bu durumda ülke, yüksek bir faiz ödemesi yapmak zorunda kalır (Bal, 1998: 109-111; Aitken, 1998: 174). Dolayısıyla bankaların düzgün bir şekilde çalışabilmesi için, hem piyasanın hem de uluslararası piyasada riskten uzak, akıllı kararlar alması ve bu kararları alırken devlet tarafından düzenli bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir. İyi bir şekilde denetlenen bankalar, devletin denetim mekanizması sayesinde

asimetrik bilgiyi minimize ederek riskten uzak durabilecek ve karlarını artırıp ekonomiye olumlu katkılar verebilecektir (Al-Matari vd., 2016: 1425).

1.4.1. Bankacılığın Gelişimini Etkileyen Unsurlar

Bankacılığın doğuşu M.Ö. 3500 yıllarına, Babül ve Sümer medeniyetlerine dayanmaktadır (Şahin, 2024: 14). Bankacılığın gelişimini etkileyen unsurlar, ayrıntılı olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.3. Bankacılığın Gelişimini Etkileyen Unsurlar

Ekonomik Faktörler	Teknolojik Gelişmeler	Yasal Faktörler	Sosyal Faktörler	Jeopolitik ve Makro Ekonomik Faktörler
Temsili Paranın Kullanımı, Ticaret Faiz ve Yatırım.	Bilgisayarların Kullanılması	Ülkelerin Kuralları	Güven ve Adalet	Doğal Afetler
Sanayi Devrimi	İnternet Bankacılığının Kullanılması	Ülkelerin Ulusal Denetimleri	Şeffaflık	Savaş ve Barış, Ekonomik Anlaşmalar, Ekonomik Birleşmeler.
Küreselleşme	Finansal Enstrümanların Kullanılması	Uluslararası Basel Kuralları	Kar Elde Etme İçgüdüsü	Dünya Merkez Bankası (MB)
ATM ve Şube Sayısının Artması,	Yapay Zeka Kullanımı	Merkez Bankası Para ve Maliye Politikaları	İtibarın Artması	Ekonomik Oluşumlar (İMF Vb.)
	Blok Zinciri Teknolojisi Kullanımı	Devlet Teşvikleri	Reklam Faaliyetleri, Sosyal Medya Kullanımı, Mobil Bankacılığı Kullanımı, Yapay Zeka Asistan Yardımı Vs.	Makro Ekonomik Göstergeler (Döviz Kuru, Faiz

Kaynak: (Şahin, 2024: (9-11)).

Ekonomik faktörlere baktığımızda, temsili paranın ortaya çıkışıyla birlikte, altın ve gümüş gibi değerli madenlerin, temsili paraya dönüşümü gerçekleşmiştir. Temsili para sisteminde, altın gümüş gibi değerli madenlerin temsili paraya çevrilmesi karşılığında sertifika verilmekteydi. Böylece ticaret çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Ticaretin gelişmesiyle bankalar, altınlar karşılığında piyasaya banknot sürmüşlerdir. Böylece finansal sistemdeki para akışı hızlanmıştır (Ünalır, 2021: 9; Bayrak, F. 2019: 7). Daha sonra Sanayi Devriminin gerçekleşmesiyle bulunan buharlı makineler ile fabrikasyon üretim başlamıştır. Bununla birlikte, fabrikasyon üretimi hızlanmış ve bunun sonucunda, alım-satımların gerçekleştirilmesiyle finansal piyasalarda gelişmiştir (Ustaömer, 2019: 4). Yani küreselleşmeyle birlikte artık sermaye hareketleri uluslararası bir hale gelmiştir. Sermayenin uluslararası dolaşımının serbestliği, gelişmiş ülkelerin (GÜ) artan ürün fazlasını ortadan kaldırmak için önemli olmuştur. Dolayısıyla, Küreselleşme, GÜ’lerde yurtiçi piyasanın doygunluğa kavuşmasına neden olmuştur. Bu sebeple ülkelerdeki yerel piyasalar, satacakları yeni pazar arayışına girmişlerdir. Bu durumdan, az gelişmiş ülkelere (AGÜ), ve gelişmekte olan ülkelere (GOÜ) kıyasla, GÜ çok daha fazla fayda sağlamıştır (Naisbitt, Gül, 1994: 5).

Teknolojik gelişmelere baktığımızda, 1980 yıllarda başlayan bilgisayar ve internet kullanımı, iletişim alanında kolaylık sağlayan önemli bir gelişmedir. Bu dönemde bilgisayar, internet ve altyapı hizmetlerini ulus aşırı ülkeler yönetmektedir. Dolayısıyla, bilgisayar ve internetin kullanımı, firmalara pazarlama yapma imkanı sunarak, müşterilere hızlı erişim imkanı sağlamıştır. tüketiciler ise, belirli bir fiyattan pazarlanan, erişimi kolay olan, ürünü alarak, ticaretin hızlanmasını sağlamıştır (Herman ve McChesney, 1997: 123). Buradan hareketle, Teknolojinin gelişmesiyle, artan bankacılık faaliyetleri sonucunda, yeni finansal enstrümanlar finansal sisteme dahil olmuştur. Buna bağlı olarak finansal sistem gelişmiştir (Tufano, 2002). Finansal sistemin gelişmesiyle, yapay zeka teknolojileri olan, BigTech gibi teknolojiler ortaya çıkmıştır. BigTech teknolojileri, bankalara kıyasla verileri çok daha iyi bir şekilde hazırlamaktadır (Akın, 2020: 21). Bu sayede yapay zeka finansal sistemi geliştirmiştir. Blok zinciri teknolojisi ise merkezi bulunmayan bir yapıda olduğundan, finansal sistemdeki aracıları ortadan kaldıran büyük bir finansal yeniliktir (Joichi Ito, Narula, Neha & Robleh, 2019: 70). Dağıtık defter teknolojisiyle de işlemler, finansal sisteme oranla çok daha basit ve hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir (Cucari, Lagasio, Lia & Torriero, 2022: 61).

Yasal faktörlere gelindiğinde, hükümetlerin finansal kuralları ve denetimleri, bankaların yapacağı olası yanlışların ve risklerin önüne geçtiğinden bankaların gelişmesine yardımcı olacaktır. Hükümetler riskleri engellemek için finansal pazardaki görünebilirliği arttırmaya

çalışır, risklere ve şoklara uygun kriterler belirler, MB risklere karşı ihtiyati olarak rezerv depolar ve uygun mikro ve makro politikalar belirler. Bu sayede olası krizler önlenerek bankacılığın gelişimine katkı sunar (Duman, 2002: 144). Başka bir gelişim ise BCBS (Bankacılık Denetleme Komitesi) ile ortaya atılan, dünyadaki bankaların uyması gereken standartlardır. Bu standartlar sayesinde ülkeler daha istikrarlı bir finansal sisteme sahip olacaklardır. Dolayısıyla Basel standartları, ülkelerdeki bankalara riski karşılayacak düzeyde öz sermaye bulundurmalarını sağlamakta ve bunun sonucunda ülkelerin finansal sistemlerini daha istikrarlı hale getirmeyi amaçlamaktadır (Arslan, 2007: 61).

Sosyal faktörlere bakıldığında, bankalar müşteri kazanmak için kişi, kurum ve kuruluşlara güven aşılacak zorundadır. Bankaların aşıladığı güven ne kadar yüksekse, müşteri kazanma olasılığı o kadar fazla olacaktır. Bankaların sistemleri hileden uzak, yani adaletli bir şekilde işlerse, müşterilerin duydukları güven artacaktır. Bankalara olan güven artarsa, bankaların gelirleri artacaktır. Sonuç olarak yatırımcılar güven duymadığı bankalara paralarını emanet etmezler. Yani bankanın; yasal kurallara, yatırımcılar ile arasında güven, adalet gibi etik değerlere dikkat etmesi gerekmektedir (Mermod, 2008: 500). Böylece finansal sistem gelişme gösterecektir. Özellikle, bankaların şeffaf olması, değerli menkul kıymetlere olan talebi artıracaktır. Bunun sonucunda maliyetler azalacak ve değerli madenler daha likit bir hale geleceklerdir (Diamond, verrecchia, 1991). Bir diğer önemli sosyal faktör olan, bankaların itibarının artması ise, bankaya yeni yatırımcılar kazandıracak, böylece finansal başarı arttıracaktır (Korkmaz, Korkmaz, Sunar, 2023: 147). Kurumlar açısından bakıldığında, bankalar kar elde etme içgüdüleriyle faaliyetlerini yürütür ve bunu yaparken, karlarını en üst düzeye çıkarmak için mücadele ederler (Parlakkaya, Çürük, 2011: 397). Ayrıca, bankaların sosyal medya yoluyla reklam, televizyon ile reklam ve benzeri yollara başvurusu ise yatırımcıların hafızalarında yer edinerek iyi bir izlenim oluşturacak ve bu sayede müşteri kazanmalarına olanak sağlayacaktır (Demir, Eroğlu & Bayraktar, 2013: 2). Son olarak, günümüz teknolojisi olan yapay zeka teknolojisi ise, finansal sistemde veri hızı, işlem hızı gibi birçok olumlu etki oluşturmuştur (Akbaba, Gündoğdu, 2021: 102).

Jeopolitik ve makro ekonomik faktörlere gelindiğinde, Diğer ülkelerde ya da baz alınan ülkelerde meydana gelen doğal afetler, bazı sektörlerin gelişmesini olumlu etkilerken bazı sektörlerin gelişmesinin önünü kesmektedir. Örnek olarak oluşan hava kirliliği sebebiyle meydana gelen sağlık sorunları sağlık sektörüne kazanç sağlarken, sigorta şirketlerinin doğal afetleri karşılama gibi nedenlerle zarar elde etmesi ve alınan karbon vergisi nedeniyle firmaların maliyetlerini artıracaktır (Başoğlu, 2014: 185, 188 ve 192).

Son olarak, Makroekonomik göstergelere bakıldığında ise, 1980 döneminde Türkiye'nin dışa açılımla finansal sistemler arasında etkileşim artmıştır. Bunun sonucunda Türkiye'deki finansal sistem yeterli altyapıya sahip olmadığından makroekonomik göstergeler finansal sistemi olumsuz etkilemiştir (Durmuş, Yılmaz & Şahin, 2019: 872). Yapılan bir araştırmaya göre, Sarı ve Çoban (2024) çalışmalarında, makroekonomik göstergeleriyle Türkiye bankacılık sektörü arasındaki ilişkiyi, ARDL ve H-H gibi nedensellik metodlarına analiz etmiş ve sonuçta, uzun dönemde ilgili değişkenler arasında eşbütünleşik bir ilişki bulmuştur (Sarı, Çoban, 2024: 426).

1.5. Türkiye'de Finansal Kurumlar

Tasarruf sahipleri ile borçlanmak isteyen kişi, kurum ve kuruluşları bir araya getiren sistem, finansal kurumları oluşturmaktadır (TKBB, 2010). Aşağıdaki tabloda Türkiye bulunan bankaların sayısı gösterilmiştir.

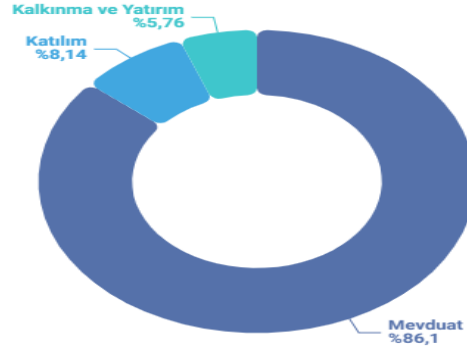
Tablo 1.4. Türkiye'deki Banka Sayıları

Banka/ Grup Adı	Bankası sayısı
Türkiye Bankacılık Sistemi	58
Mevduat Bankaları	38
Kamusal Sermayeli Mevduat bankaları	4
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	11
Tasarruf Mevduatı fonuna Devredilen Bankalar	1
Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Mevduat bankaları	17
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	5
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	20
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14

Kaynak: (TBB, 2025, erişim tarihi: 12.02.2025).

Tablodaki kamusal sermayeli mevduat bankaları: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, Dijital bankasından oluşmaktadır. Özel

sermayeli Bankalar: Akbank, Anadolu Bankası, Dijital Banka, Fibabanka, FUPS bank, Şeker Bank, Turkish Bank, Türk Ekonomi Bankası, Türk Ticaret Bankası, , Türkiye İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankasından oluşmaktadır. Kalkınma bankaları: İller Bankası, Türk Eximbank, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasıdır (TBB, 2025, erişim tarihi 12.02.2025).

Grafik 1.1. Türkiye’de Aktiflerin Sektördeki Payı

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB), Aralık, 2024.

Grafikte görüldüğü üzere, piyasada aktif büyüklüğü en fazla olan bankalar mevduat bankalarıdır. Daha sonra katılım bankacılığı (KB) ve en sonda yer alan kalkınma ve yatırım bankaları (KYB)’dir. Buna göre, finansal piyasalarda en fazla karı mevduat bankaları almaktadır. Dolayısıyla mevduat bankaları, diğer bankalara göre finansal piyasada etkin bir rol üstlenmektedir.

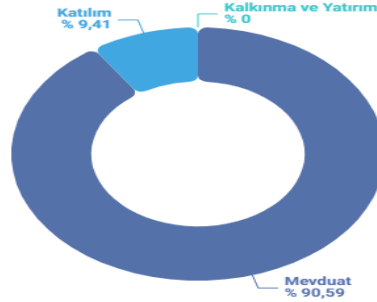
1.5.1. Para Oluşturan Finansal Kurumlar

Finansal kurumlar, kişi, kurum ve kuruluşlara aracılık yaparken kaydi para yoluyla, para politikası uygulamasında aktif rol alma, kaynak kullanımı sağlama gibi yollarla gelir elde ederler (Akgüç, 2011: 2-4). Para oluşturan bankaların, para oluşturmeyan bankalara göre gelirleri oldukça yüksektir.

1.5.1.1. Mevduat Bankaları

Mevduat bankaları, faizle mevduat toplayan ve faiz karşılığında geri alınmak üzere para veren finansal araçlardır (Şahin, 2024: 23). Mevduat bankaları daha çok likiditeye dönüştürebilen finansal araçlardan oluşmaktadır. Bu araçlara örnek olarak çek, havale ve EFT verilebilir. Mevduat bankaları; kişi, kurum ve kuruluşlardan topladıkları mevduatları tekrar

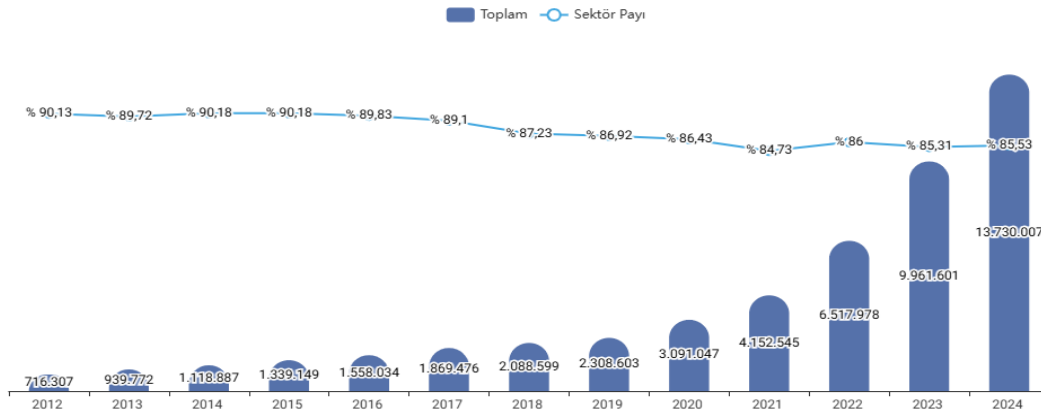
faizli bir şekilde satarlar. Ayrıca, mevduat bankaları topladıkları mevduatları ihtiyatlara, ulusal ve uluslararası piyasalara kredi olarak ve hazine bonoları gibi farklı yatırım araçlarına yatırırlar (Sayın, 2009: 3). Bunun sonucunda faiz geliri elde ederler.

Grafik 1.2. Mevduat Bankalarının Topladıkları Fonların Sektördeki Payı

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB), Aralık, 2024.

Grafiğe bakıldığında, mevduat bankalarının Aralık 2024 tarihinde toplanan fonlarının, yüzde olarak KB'nin, KYB'ya oranla çok yüksek bir seviyede olduğu görülmüştür. Bunun sebebi, KB'yi tercih eden yatırımcıların sahip oldukları yüksek risk faktörüne rağmen elde ettikleri gelirin çok daha az olmasıdır (Eken, Öztürk, 2019: 52). Yani, KYB mevduat bankalarına göre hiç fon toplayamamıştır. BDDK'ya göre ise Aralık 2024 yılında mevduatlar 18.903 milyon TL'ye ulaşmışken, öz kaynaklar 2,8 milyon TL, krediler 16 milyon TL ve menkul değerler 5 milyon TL olmaktadır (BDDK, 2024, erişim tarihi: 17.02.2025). Buna göre mevduatlar, yılsonuna göre yaklaşık olarak %27 oranında artmıştır (BDDK, 2024, erişim tarihi: 17.02.2025). Bu artış, bankaların daha fazla kaydi para üreterek gelir elde ettiğini göstermektedir.

Grafik 1. 3. Türkiye’de Mevduat Bankalarının Kullandırıldıkları Fonların Gelişimi

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB), Aralık, 2024.

Grafikte görüldüğü üzere, mevduat bankalarının 2012'den 2024'e kadar kullandırdıkları fonlarda büyük bir artış yaşanmıştır. Bu artışın yaşanmasında; küreselleşmenin payı yüksektir. Yani küreselleşme ile birlikte bankalar birbirleriyle etkileşim içerisinde bu sebeple, küreselleşmenin getirdiği yenilikler, bankaları fon toplayıp yatırıma dönüştürmeye yöneltmiştir (Ganiev,2014: 119). Mevduat bankalarının, 2024 yılında, kullandırdığı fonların sektördeki payı %85,53 oranında iken piyasada toplamı %90 civarlarında seyretmiştir. Yani neredeyse mevduat bankaları, piyasanın büyük bir çoğunluğunu ele geçirmiştir. Mevduat bankalarının sektördeki payı 2012'de %90,13 iken, 2024 tarihinde %85 civarlarına gerilemiştir. Bu durumda 2024 yılında mevduat bankaları haricindeki bankalar, piyasada yaklaşık olarak %5'lik bir kullanılan fon gelişimi yaşamıştır.

1.5.1.2. Katılım Bankaları (KB)

KB, kişi, kurum ve kuruluşların tasarruflarını toplayıp, bu tasarrufları dini yasaklara uyarak yatırıma dönüştüren ve bu yatırımlardan elde edilen karı bir ortaklık çerçevesinde ilgili ekonomik birimlere sunan finansal bir aktördür (Özkara, 2010: 5). Türkiye'de faizsiz bankacılık ilk defa Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım bankasıyla (DESİYAB) hayatımıza girmiştir. Bu banka, yerli yatırımcıların ve yurt dışındaki yatırımcıların topladıkları tasarruflarını faizsiz olarak alan kurumdur. Bu işlemi yaparken de verimlilik ve karlılık esası gütmektedir (Kalaycı, 2013: 55). Bu bağlamda KB'nin temel amacı, İslami kurallara aykırı olmayan, faizin kullanılmadığı ve riskin yatırımcılar arasında dağıtıldığı bir finansal piyasa oluşturmak istemesidir (Özulucan ve Deran, 2009: 89). Yani KB sistemi, mevduat bankalarının uzun vadeli kalkınma projelerine destek vermede isteksiz olması ve ortaklık esasına dayanarak işletmelerin verimliliğini artırmasıyla, mevduat bankalarının ulaşamadığı yatırımların finansal sisteme dahil olmasını sağlamaktadır (Baykara, 2012; 17). KB'nin ortaya çıkış nedenleri ise şunlardır;

- 1-) KB, yatırıma dönüşmeyen yastık altı paraların yatırıma dönüşmesine katkı sağlaması,
- 2-) KB, İslami kurallar çerçevesinde faaliyet göstermesi,
- 3-) KB, gelir dağılımı adaletini dengelemeye çalışması,
- 4-) Arap devletlerin petrol gelirlerini ekonomiyle kaynaştırılmasını sağlaması ve faizsiz bir şekilde yatırımın uluslararası arenada güç olarak kullanması için ortaya çıkmıştır (Özkara, 2010: 15-21).

KB'nin hedefleri ve amaçları aşağıda belirtilmiştir.

1-) Ulaşılması Gereken Ana hedefler (Akın, 1986: 119).

1.1-) Ekonomik Refahın artması,

1.2-) Sosyal ve Ekonomi Alanında Rekabetin sağlanması,

1.3-) Değer ölçümlerini yasaya uygun olarak belirleme ve güvenilir olması,

1.4-) Gelir Dağılımı adaletinde eşitlik sağlanması olmaktadır.

2-) Tali hedefler (Akın, 1986: 119).

2.1-) TL'nin istikrarını sağlamaı,

2.2-) Tasarruf yapıp uygun yatırım kanallarına aktarması,

2.3-) Banka sisteminin beklediğı diğer işlem ve hizmetleri karşılaması olmaktadır (Akın, 1986: 119).

KB'nin Amaçları;

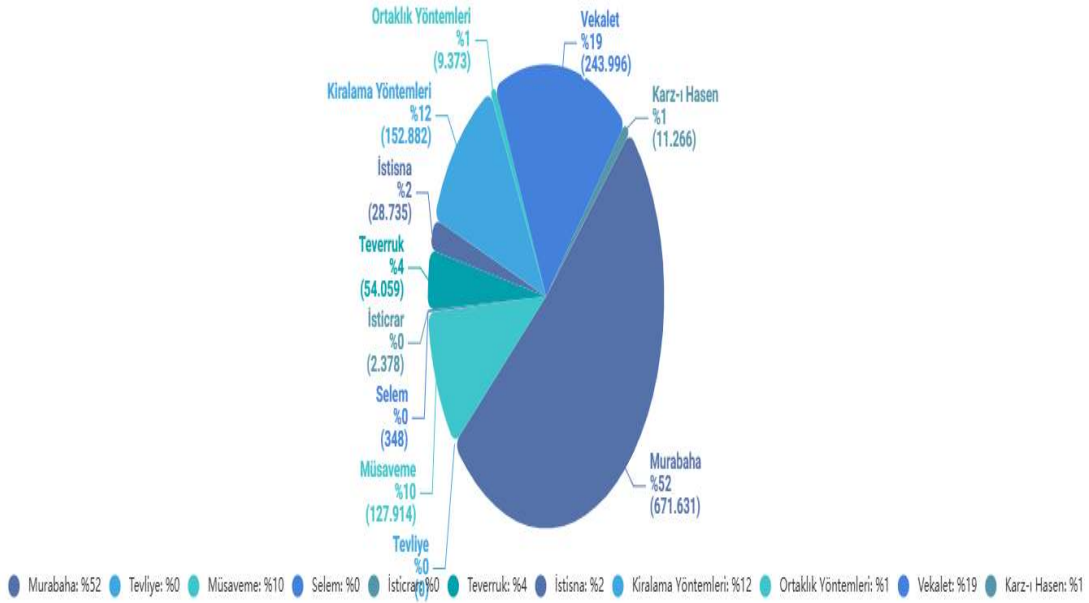
a-) İslami kurallara uygun faaliyet göstermesi,

b-) Faizli bankacılığın ekonomiye kazandıramadığı atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması,

c-) Yurtdışından Türkiye'ye Fon sağlamaı olmaktadır (Arabacı, 2007: 16).

Bunların dışında KB, yatırım yaparken veya yatırımcılardan fon toplarken spekülasyon yapmamaya özen göstermektedir. (Tunay, 2005: 327).

Faizsiz bankacılığın çalışma prensipleri ise şunlardır; faizin yasak olması, karın ve zararın paylaşılması, spekülasyonun yasak olması, şeffaf bir sistem olması ve belirsizlik ile güvensizliğin yasak olmasıdır (Rashidi, Barry, 2023: 27-29). İslami bankacılık Türkiye'de 1980 yıllarında söz konusu olmaya başlamış ve ilk olarak Özel Finans Kurumu olarak adlandırılmıştır (Beyter, 2024: 4). 1985'te ise Özel Finans Kurumu ismine banka adı eklenmiş, 2005 yılına gelindiğinde ise Bankacılık Yasasıyla KB adı mevzuata kaydedilmiştir (Hazıroğlu, 2016: 2).

Grafik 1.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığının kullandığı Fonların Dağılımı

Kaynak: (TKKB, Aralık, 2024).

KB kullandığı fonlar arasında en yüksek paya sahip olan fon, murabaha fonudur. Murabaha, satıcının aldığı malın maliyetini alıcıya söylemek şartıyla belirli bir kar karşılığında satım işlemidir (Akın, 1986: 159). Murabaha fonunun fazla kullanılmasında, tanımda da belirtildiği üzere karın belli olması, maliyetin alıcı tarafından bilinmesi gibi faktörler önemlidir. İkinci en önemli katılım fon toplama aracı ise vekalet fonudur. Vekalet fonu, yatırımcının yatırım yapması için başka bir yatırımcıya kendi namına yatırım yapması için verilen fonlardır (Albaraka Bankası, 2021: 1). Bu işlemde yatırımını vekalet veren yatırımcı, vekile yapılan yatırım karşılığında para vermektedir. Bu işlem faizsiz bir şekilde gerçekleşmektedir (Ziraat Bankası, Müşteri Bilgilendirme Formu, 2021: 1). En önemli KB fonlama araçlarından sonuncusu olan Müsaveme ise, alıcının maliyetini satıcıya belirtmeden satma işlemidir (Kallek, 2006: 79).

İslam devletlerinin diğer yabancı devletler arasındaki gelir farkının kapanması açısından KB, önemli bir finansman sistemidir. Ancak faizli bankacılığın elde ettiği faiz geliri, faizsiz bankacılığın elde ettiği ortaklık karı gelirinden düşüktür. Bu sebeple faizli bankacılık sistemine yatırım yapanların sayısı daha yüksektir. Dolayısıyla Türkiye’de KB yatırımları ve yatırımcılarının sayısı düşüktür. Bunun bir diğer nedeni ise faizsiz bankacılığının yeterince iyi bir şekilde lanse edilmemesidir (Canbaz, 2013: 42). İyi bir şekilde lanse edilmeyen KB’nin gelir ve devlet güvencesi, mevduat bankalarına oranla daha az olmasından dolayı, KB’ye olan yatırımcı talebi düşüktür. Sağlıklı bir şekilde işleyen bir finansal sistem için KB’ler daha fazla yatırım aracına ve yatırımcıya hitap edecek bir düzeye gelmelidir. Dolayısıyla, sadece mevduat

bankalarının ayakta tuttuğu finansal sistem, sağlamlık açısından risk taşımaktadır. Yani mevduat sisteminde meydana gelebilecek bir kriz, daha da önemlisi finansal bir kriz, finansal sistemin bozulmasına neden olacaktır. Yapılan bir çalışmada, BDDK'nın 2021 Mart ayı verileri kullanılarak Türkiye'deki bankaların stres testi analiz edilmiştir. Buna göre stres testinde en başarılı banka grubu yerli sermayeli özel bankalar olmaktadır. KB ise son sıradadır (Doğan, 2022: 143). Bu sebeple mevduat bankacılığı yanında faizsiz bankacılığında gelişmesi gerekmektedir.

1.5.1.3. Merkez Bankası (MB)

Türkiye ekonomisinin düzgün ve istikrarlı bir şekilde işleyebilmesi için, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), 30 Haziran 1930 tarihinde Resmi Gazetede yer alan 1715 sayılı kanun ile kurulmuştur (Yıldırım, 2017: 211). TCMB: Fiyat istikrarını sağlamak, istikrar bozulduğunda para ve maliye politikalarını kendisi belirleyip ekonominin her alanında etkili bir şekilde kullanılabilen, şeffaf olan, para basma yetkisi olan, teşvik primleri ve karşılıksız yatırımlarla finansal sektöre ve diğer ekonomik birimlere destek veren, finansal sistemde borç alan ve borç veren bağımsız bir denetleyici kurumdur (TCMB, 1970, 1211 sayılı Kanun).

Milli gelirin düşmesi, cari işlemler açığının ve enflasyon oranının artması, faiz oranının ve döviz kurunun stabil olmaması, yanlış uygulanan MB politikaları, dış şoklar ve diğer makroekonomik göstergelerdeki olumsuzluklar finansal istikrarsızlığı doğurmaktadır (Batuo ve Mlambo, 2012: 8). Göstergelerdeki bu olumsuzluklar sadece finansal istikrarı değil, ekonominin tamamını da etkilemektedir. Dolayısıyla MB, finansal istikrarı yeniden sağlamak için, para politikası ve maliye politikası araçlarıyla çeşitli ekonomik programlar oluşturup finansal sisteme ve diğer ekonomik sistemlere müdahale edebilmektedir (Ulziideleg, 2018: 1).

Yanlış uygulanan MB politikaları, finansal istikrarı olumsuz etkilemektedir. Örnek olarak, 2007 yılında başlayan küresel finansal krizde, devlet hiçbir karşılığı olmayan konut kredilerine kefil olması sonucunda, ipotek krizi daha da derinleştirmiştir (Topaloğlu, 2017: 456). Bir diğer örnek: TCMB, 2007 küresel finansal krizde yeterli sayıda finansal araca ve yeterli yetkiye sahip değildi. Dolayısıyla kullandığı araçlar enflasyonu baskılamak üzerineydi. Ancak sorun finansal istikrarda olduğu için yapılan bu politikalar ve kullanılan araçlar işe yaramamıştır (Şimşek, 2012: 5-6). Sonuçta, uygulanan yanlış politikalar, daha önce belirttiğimiz üzere, finansal sistemi ve diğer ekonomik sistemleri olumsuz etkileyip finansal krizleri derinleştirmektedir.

Finansal krizleri tetikleyen bir diğer durum ise, TCMB'nin şeffaf olup olmadığıdır. Dolayısıyla, TCMB şeffaflık yönünden sorgulanmaktadır. 2018 yılında Rania Al-Mashat vd. tarafından bulunan şeffaflık TCMB'sine uygulanmıştır. Sonuç olarak TCMB, 11,1 oranında şeffaf olarak belirlenmiştir. Buna göre TCMB daha fazla şeffaf olmalıdır (Arslan, 2022: 26). Dolayısıyla TCMB, şeffaflık görevini tam olarak yerine getirmemektedir. Bu durumda, TCMB dışındaki ekonomideki aktörler, piyasa bilgilerinden ve diğer hayati önem taşıyan ekonomik bilgilerden tam olarak yararlanamamaktadır. TCMB, düzgün bir şekilde çalışan ekonomik sistem için daha şeffaf bir yapıda olmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'de finansal sistem açısından TCMB çok önemlidir. Bu önem, finansal sistemin denetiminde ve yasalar oluşturmada, finansal sistemi politika araçlarıyla korumasında yatmaktadır. Dolayısıyla iyi bir şekilde işleyen finansal sistem için sağlıklı kararlar alan, yeterli araçlara sahip olan TCMB önemlidir (Alparslan, Erdönmez, 2000: 15). Şeffaf olmayan, bağımsız olmayan ve doğru kararlar veremeyen bunun sonucunda yanlış politikalar izleyen MB'ler, ekonomik sistem açısından büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Finansal sistemi ayakta tutmak daha da önemlisi krizleri engellemek için MB'ler tarafından yapılması gerekenler şunlardır: Piyasaların şeffaf olması, finansal düzenleme ve standartların olması, likiditenin kontrol altında tutulması, finansal sistemde denetimin etkin bir şekilde sürdürülmesi, MB rezervlerinin dış ve iç şoklara dayanacak seviyede olması ve ülkenin ekonomik durumu çerçevesinde para ve maliye politikalarının oluşturulması olmaktadır (Köçer, 2010: 105).

1.5.2. Para Oluşturmayan Finansal Kurumlar

1.5.2.1. Sigorta Şirketleri

Sigorta şirketleri, kişi, kurum ve kuruluşlara, deprem, yangın, hayat, taşıt gibi neredeyse hayatın birçok alanında oluşabilecek olası risklere karşı, önceden belirlenen bir prim yoluyla teminat kuruluşlardır. Bu sayede olası risklere karşı oluşan maddi zararlar en aza indirilmektedir (Çetintaş, Biçen, 2012: 126-127). Başka bir tanıma göre sigorta şirketleri, aynı türden tehlikeye maruz kalan insanların belirli bir bedel karşılığında olası zararlardan korunduğu bir ekonomik sistemdir (Özuren, 2010: 3). Sigorta şirketlerinin temel amacı ise, olası risk gerçekleşmeden önce risk primlerinin toplanması ve oluşan risklerin maddi karşılığının temin edilmesini sağlamaktır (Doğan, 2013: 122). Mikro amacı riski minimize etmek, makro amacı ise yatırımlar için fon sağlama ve ekonomik büyümeye etki etme gibi amaçlardır (Turgutlu, Kasman, 2007:

21). Bu amaçlar doğrultusunda sigorta şirketlerinin faaliyet alanları ikiye ayrılmaktadır. İlk faaliyet alanları, hayat ile ilgili geniş bir kümeyi içine alan sigortalar, ikincisi ise hayatın dışındaki sigorta işlemleridir. Sigorta kuruluşları bu işlemler ile birey, kişi veya kuruluşlardan aldıkları primlerin bir kısmını güvence için saklamakta, diğer kısmını ise yatırım yoluyla değerlendirmektedir (Altan, 2010: 188).

Türkiye’de, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1925 yılında kurulan ilk sigorta şirketi Anadolu Sigorta şirketi olmuştur. Anadolu Sigorta şirketinden önce ise yabancı sigorta şirketleri, sonrasında ise Türk ortaklardan kurulan sigorta şirketleri vardı. Türkiye’de zamanla kurulan sigorta şirketleri, teknolojinin yardımıyla artmıştır (Oksay, 2006: 36). 2004 yılında ise Türkiye Sigorta Sistemi, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile AB düzenlemelerine uygun hale getirilmiştir (Akin ve Ece, 2013: 91). Buna bağlı olarak, 1990-2004 tarihleri arasında, deterministik veri Zarflama Analizi ve Şans-Kısıtlı veri Zarflama Analizi yöntemleri kullanılarak, Turgutlu ve Kasman tarafından Türkiye’de sigorta şirketlerinin etkinliği analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, teknik etkinliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için, sektördeki küçük portföyden büyük bir pay almak isteyen birden fazla firmanın, piyasada oluşturduğu olumsuz rekabetin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Diğer sonuçlar ise bireylerin, sigorta şirketleri hakkında yeterli bilgi donanımında olmalarını sağlamak ve son olarak finansal sistemdeki olası riskler için önlemler almak gerekmektedir (Turgutlu, Kasman, 2007: 22-23).

1.5.2.2. Sosyal Güvenlik Kurumları

Ulusal anlamda ilk modern sosyal güvenlik sistemleri 19.yüzyılda kurulmaya başlamıştır. Sosyal güvenlik kurumlarının amacı, ödenecek belirli bir bedel karşılığında vatandaşları güvence altına almaktır. Sosyal süvenlik kurumları, ülkelerde işsizlik, yoksulluk ve gelir dağılımının düzenlenmesi gibi olumlu makro etkiler oluşturmaktadır. Bu olumlu etkiler neticesinde, GÜ’lerde sosyal güvenlik harcamalarına ayrılan pay oldukça yüksektir (Ambachtsheer, 1994; Drucker, 1991; Lachmann ve Rösner, 1995). Türkiye’de ise 1886 yılında ilk resmi sosyal güvenlik kurumu ‘‘Askeri Tekaüt Sandığı’’kurulmuştur. Sosyal Güvenlik Kurumu’nun kurulmasında, Sanayi Devrimi’yle oluşan emekçi insanların sayılarının artması önemli bir etkindir (Güvercin, 2000: 2-7). 1949 yılına gelindiğinde, T.C. emekli sandığı, 1945 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu, 1971 yılında Esnaf ve Sanatkarlar ve diğer bağımsız güvenlik kurumları, 2006 yılında birleşerek Sosyal Güvenlik Kurumu’nu oluşturmuşlardır (Gümüş, 2010: 7).

1.5.2.3. Finansman Şirketleri

Finansman şirketleri mevduat yoluyla fon toplamak yerine, firmalar ve tasarruf sahiplerinin ihraç edilen borç senetleri veya hisselerin alınmasıyla fon toplar. Finansman şirketleri fon toplamadıkları için piyasa da özgürce yatırım yapabilirler (Arshadi ve Karels, 1997: 144). Finansman şirketleri; tüketici finans şirketleri, rehin şirketleri ve satış finans şirketlerinden oluşmaktadır (Parasız: 1985: 78).

1.6. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Tarihi

Finansal sistem denilince akla gelen kurum ya da kuruluşlar bankalardır. Türkiye’de bankacılık sistemi tarihinin önemi, bankaların neden kurulduğu, hangi şartlarda kurulduğu ve ne amaçlarla kurulduğunu anlamayı sağlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye bankacılık sisteminin tarihi Türkiye’deki finansal sistemi tanımak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple Türkiye’deki bankacılığın tarihi inceleme konusu olmaktadır. Türkiye’nin bankacılık tarihi Cumhuriyet öncesi dönem, Cumhuriyet dönemi ve günümüzdeki dönem olmak üzere üç dönemde incelenecektir.

1.6.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

19. yüzyılın Osmanlı’ında para alış-verişi yapanlar çoğunluk olarak gayrimüslimler olan sarraflardır. Sarrafların para alış-verişini sağlama yolları; para değiş tokuşu, geri alınmak üzere fon verme, indirim yapma amacıyla borç senedi vermek ve teminat mektubu vermek gibi yollardır (Erdem, 2016: 30-33).

Sarrafların ikamet ettikleri yer galata çevresinde olduğu için sarraflara Galata Sarrafları ya da Galata Bankerleri adı verilmektedir (Yazgan, 1969: 11-12). Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı Devleti ağır ekonomik sıkıntılar çekmektedir. Bu sebeple Osmanlı Devleti’ndeki ekonomik sıkıntılar, bankacılığın sağlıklı bir şekilde ilerlemesine engel olmuştur. Bu yüzden, bu dönemde Osmanlı Bankası ortaya çıkana kadar bankacılık faaliyetleri kısmi olarak galata sarrafları tarafından yürütülmüştür (Apak ve Tay: 2012: 66). Sarrafların kısmi bankerler olarak faaliyet göstermeleri, gelirlerini epeyce arttırmıştır. Bundan dolayı sarraflar Osmanlı Devleti’nin zengin kesiminde konumlarını sağlamlaştırmışlardır. Örnek olarak, Galata sarrafı olan Avramaçi Kamando vefat ettiğinde arkasında 150’den fazla mülk bırakmıştır (Kazgan, 2006: 55). Sarrafların zenginlikindeki bir diğer neden, Osmanlı Devleti’nde ünlü olmaları ve devletin önemli kademelerinde görev almalarıdır. Bütün bu bilgiler ışığında, Sarrafların genel

bir tanımı yapılacak olursa; sarraflar, Osmanlı Devleti'nin finansal sisteminde yer alan ilk bireysel kapitalistlerdir (Ergüder, 2011: 5). Kapitalist sarrafların, ülke ekonomisine katkılarının yanında, zararları da olmuştur. Örnek olarak, Rusya'da Bolşevik Devrimi olduktan sonra bazı Ruslar Osmanlı Devleti'ne mülteci olarak gelmiştir. Mülteciler, yanlarında hiçbir değer taşımayan Rus parası olan rubleleri de beraberinde getirmişlerdir. Osmanlı'daki sarraflar bu rubleleri ucuz bir bedele alarak Osmanlı Devleti piyasalarına sürmüştür. Böylece sarraflar, Osmanlı piyasası'nda olumsuz bir etki oluşturmuştur (Deniz, Kızılkaya, 2024: 338).

Kırım Savaşıyla birlikte ise Osmanlı Devleti'nin dış açıkları arttı. 1881 ile 1893 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nin borcu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.5. Osmanlı Devleti'nin 1881 ile 1893 Dönemleri Arasındaki Dış Borçları

Tarih	Ana Para	Yurtdışı Satış Bedeli (Yüzde)	Safi Gelir (Milyon TL)	Faiz Bedeli (Yüzde)
1886	6.500.000	100	6.500.000	5
1888	1.650.000	70	1.155.000	5
1990-1	8.610.000	75	6.457.000	4
1990-2	5.000.000	70-100	4.400.000	4
1891	6,948.000	90	6.254.000	4
1893	1.000.000	70	700.000	4
1894	1.782.000	73,5	1.310.000	4
1894-1	9.033.000	91	8.220.000	3,5
1896	3.273.000	85	2.782.000	5
1902	8.600.000	80	6.880.000	4
1903-1	2.376.000	100	2.376.000	4
1903-2	2.640.000	81,5	2.152.000	4
Toplam	57.412.000	-	49.186.000	-

Kaynak: Söyler, 1998: (38).

Tabloya bakıldığında, 1886'da borcun anaparası ve amortisman oranı düşürüldükten sonra kalan safi gelir birbirine eşittir. Bu durumda Osmanlı Devleti'nin geliri ile gideri eşittir. 1888'den 1902 tarihine kadar Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemeyecek durumdaydı. Bu sebeple DİBS ve dış krediler almak zorunda kalmıştır. 1903' yılında ise, birinci çeyrekte Osmanlı Devleti'nin gelirleri ile giderleri birbirine eşittir. Ancak 1903 yılının ikinci çeyreğinde

tekrar borçlarını ödeyemeyecek durumda kalmıştır. Borçlarını ödeyememesi, verdiği faiz oranlarının düşük olmasındandır. Yani, Osmanlı Devleti'nin iç piyasaya sürdüğü tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerinin düşük olmasındandır (Yılmaz, 1996: 24). Sonuç olarak, 1881-1903 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin 8.226.000 dış borcu oluşmuştur. Dolayısıyla Osmanlı devleti, dış açıklarını karşılamak amacıyla yabancı devletlerden yüksek faizli kredi almak zorunda kalmıştır. Aşağıdaki tabloda Osmanlı Devleti'nin borçlanma nedenleri 1854-1923 yılları için, ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 1.6. Osmanlı Devleti'nin 1854-1923 Yılı Borçlanma Nedenleri

Alınan Kredi Tarihi	Borçlanma Nedenleri
1854	Kırım Savaşı maliyeti için borç alınmıştır.
1855	Bütçe geliri ve gideri arasındaki negatif farktan kaynaklı borç alınmıştır.
1858	Kağıt Paranın bir kaçının tedavülden kaldırıldığı için borç alınmıştır.
1860	Eski yıllara ait borçlar sebebiyle kredi alınmıştır.
1862	Osmanlı Sultanı Abdülaziz'in mali düzenleme gereksinimi, kağıt paraların %40'ının satın alınması ve kalan %60'ın tahviller ile değiştirilmesi sonucu kredi alınmıştır.
1863	Galata bankerlerine fiyatı değişken olan borçları kapatmaya çalışmak ve ayarı düzgün olmayan paraları tedavülden kaldırmak için kredi alınmıştır.
1865	Eski borçların faiz ve anapara ödemesi
1865	Var olan borçlara karşı devletim çıkardığı tahvillerin, uzun vadeli bir kredi ve harici bir krediye dönüştürmesi nedeniyle borç alınmıştır.
1869	Bütçe açıkları ve değişken fiyat borçlarının ödenmesi nedeniyle borç alınmıştır.
1870	Rumeli Demiryolu inşası için borç alınmıştır.
1871	Borç anlaşması yapıldığı için
1872	Devletin çıkardığı tahvillerin %98,5'inin 2 tane yabancı banka tarafından yurtdışı satış fiyatına alınması
1873	1872 yılında ödenemeyen tahvillerin ödenmesi için borç alındı.
1873	Bu yılda tekrar borçlanıldığı için borç alınmıştır.
1874	Vadesi gelen dış borçların ödenememesidir. Borcun ödenmesi için Devlet, kendi umumi gelirlerini teminat göstererek kredi almıştır.

Kaynak: (Yeniay, 1964: 20-25).

Yabancı devletler verdikleri bu kredilerin karşılığında, Galata Bankerleri tarafından İngiliz sermayeli olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk bankası olan Bank-ı Osman-i yani

Osmanlı Bankası'nı kurdurmuşlardır. Banka, Osmanlı Devleti'ne fon sağlama gibi sınırlı yetkilere sahip bir bankadır. Bu bankaların kurucuları yabancı devletler olduğu için, Osmanlı İmparatorluğu'nda ekonomik hakimiyet elde ettiler. 1863 yılında Osmanlı Bankası iflas etti ve İngiliz ile Fransız ortaklığında Bank-ı Osman-i Şahane, Osmanlı Devleti'nin merkez bankası olarak kuruldu. Osman-i Şahane Bankası'nın en önemli amaçları; devlet hazinesinin borçlarını ödemek, devletin haznedarlığını yapmak ve iç ve dış borçların faizlerini ödemektir. Bu banka 1893 yılına kadar banknot basmakla görevlendirilmiştir. Bu kapsamda, banka yabancı sermayeli olduğu için kazanan hep yabancı devletler olmaktaydı. Diğer olumsuz yanı ise, yabancı devletlerin Osmanlı Devleti'nin egemenliğini tehdit ediyor olmasıdır. Bu gibi olumsuzluklardan dolayı, yeni bir ulusal Merkez Bankası kurulması ihtiyacı doğmaktadır. 11.03.1917 yılında Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası (MB) kurulmuştur. Böylece Osmanlı Devleti, yabancı sermayedarlardan kurtulacak ve kazandığı gelir yine Osmanlı Devleti'ne gelecektir. Diğer bir olumlu yanı ise, devletin egemenliği tehdit altında olmayacaktır. Ancak Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası'nın faaliyetleri, Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle sekteye uğramış; Osmanlı İmparatorluğu ise ekonomik buhran dönemine girmiştir. Bunun sonucunda Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası etkinliğini kaybetmiştir (Oktar & Varlı, 2009: 13-15). Bu durumda, Osmanlı İmparatorluğu, Cumhuriyet Dönemine kadar bankacık sistemini geliştirememiştir.

1.6.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Döneminde ülkede şube açan 38 yabancı bankadan 13 tanesi bu dönemde varlığını sürdürmüştür (Akgüç, 2007: 10). Bu bankalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.7. Cumhuriyet Döneminde de Varlığını Sürdüren Yabancı Bankalar

Banka Adı	Merkezi	Türkiye’deki Şube Yılı
Hrisovaloni Bankası	Bükreş-Romanya	1924
Bank Belj Pur Letranje	Brüksel-Belçika	1924
Umumi Ticaret Hariciye Bankası	Paris-Fransa	1925
S.S.C.B. Ticareti Hariciye Bankası	Moskova-Sovyet	1925
İtalyan Şark Bankası	Milano-İtalya	1925
Bank-Franko Azyatik	Paris-Fransa	1929

Kaynak: (Akgüç, 1987: 15).

Cumhuriyet dönemine geçen bu yabancı bankalar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ekonomik bağımsızlığını tehdit etmekteydi. Yani olası bir savaş anında, bu bankaların merkezleri yabancı ülkelerde oldukları için, Türkiye devleti’ndeki faaliyetleri de durma tehlikesiyle karşılaşacaktır. Bir diğer olumsuz yanı, bankaların merkezleri yabancı ülkelere olduğu için bankacılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler yabancı ülkelere gitmektedir. Bu sebeplerle Türkiye Cumhuriyeti, bu bankalara bağımlı kalmayı istememektedir. Sonuç olarak, yerli ve milli bankalar açılmak istenmiştir. Bu sebeple, Kurtuluş Savaşı’nda Mustafa Kemal Atatürk, ekonomik bağımsızlığı kazanabilmek için Osmanlı Bankaları, Reji ve ‘‘Düyun’u Umumiye’’bankalarını ele geçirmiştir (Aksoy, 1998: 29).

1920 ile 1921 tarihleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ile hükümet arasındaki iletişim kopunca, Ziraat ve Osmanlı Bankası’nın anadolu’daki şubeleri TBMM hükümeti kontrolüne geçmiştir. Böylece ilk bütçe oluşturulmuştur (Tural, 1987: 58). Bu kapsamda, 1923 tarihlerinde İttihak ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Bankası’nın himayesinden kurtulmak için yerli ve milli sermayeli birden fazla banka kurmuştur. Dolayısıyla Cumhuriyet Döneminde, İttihak ve Terakki yardımıyla Anadolu’da yerli ve milli bankalar kurulmuştur (Toprak 1995: 87). Ancak bu bankalar, ekonomik bağımsızlığı kazanabilmek için yeterli değildir (Boztemur 1996: 67). Ekonomik bağımsızlık için, 1923 yılında Türkiye İktisat Kongresi (TİK, 1923) düzenlenmiştir. TİK (1923)’nde özel kesimin güçlü banka kurması yetersiz görülüp devletin de güçlü banka kurmak için yardım etmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Korukçu, 1998: 3). Düzenlenen TİK (1923) ışığında 1924 yılında ilk özel sektör bankası Türkiye İş Bankası kurulmuştur. 1925 yılında da ilk KB olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur (Parasız, 2014: 20). Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası’nın amacı özel sektöre fon sağlamaktır. Ancak bu bankanın kaynakları iştiraklerine dayandığından işlevini

yerine getirememiştir. Bu sebeple 1933'te yerini Sümerbank almıştır. Emlak ve Eytam Bankası ise, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası halini almıştır. Sonuçta ekonomik bağımsızlığının kazanılması amacıyla, 1930 yılında TCMB kurulmuştur (Yetiz, 2016: 111). TCMB'nin kurulmasıyla artık yerli bir MB faaliyete başlamıştır. TCMB'nin faaliyete başlaması, egemenlik gücünü kazanma, para basma sonucu senyoraaj geliri elde etme, ekonomik bağımsızlık kazanma, devlete fon aktarımında kolaylık sağlama ve devlet için yeni kaynaklar bulma gibi önemli faaliyetler üstlenmiştir (TCMB, Tarihçe).

Türkiye'de KB ve Özel Finans Bankalarının Tarihi aşağıdaki tablo ile açıklanmıştır.

Tablo 1.8. Türkiye'de Katılım ve Özel Finans Bankalarının Tarihi

YIL	BANKACILIK GELİŞMELERİ
1983	Özel Finans Kurumları Kurulmuştur
1984	Albaraka Türk Özel Finans Kurumu'na Faaliyet İzni verilmiştir.
1985	Albaraka Türk ve Faisal Finans Kurumu Faaliyete Başlamıştır.
1989	Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu Kurulmuştur.
1991	Anadolu Finans Kurumu Kurulmuştur.
1995	İhlas Finans Kurumu ve Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı Kurulmuştur.
1996	Asya Özel Finans Kurumu Kurulmuştur.
1999	Özel Finans Kurumları Bankalar Kanunu Kapsamına Alınmıştır.
2000	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Kurulmuştur.
2001	Özel Finans Kurumları Birliği Kurulmuştur.
2002	Kuveyt Türk İlk Şubesini Yurtdışında Açmıştır. TKKB'nin İlk Yayını 'Faizsiz Bankacılık' Yayınlandı
2003	Özek Finans Kurumları Birliği Vakfı, Özel Finans Kurumları Birliğine Devredildi.
2005	Sektördeki Kuruluşların Unvanı 'Katılım Bankası' Olarak Adlandırıldı.
2006	Türkiye Katılım Bankaları Birliği Statüsü Resmi Gazete'de Yayınlanmıştır.
2008	Bankacılık Etik İlkeleri Yayınlandı. Bankaların Televizyon Reklamlarına Mesleki Tanzim Düzenlendi
2015	Ziraat Katılım Bankası ilk kamu katılım bankası olarak kurulmuştur.
2022	Türkiye Katılım Bankaları Birliği ile Bankalar Federasyonu (BAE) işbirliği anlaşması imzalanmıştır.
2023	Dünya Katılım Bankası, T.O.M ve Hayat Finans katılım bankaları BDDK'dan faaliyet izni aldı
2024	Dünya Katılım Bankası Faaliyetine başladı ve üye sayısı 9'a yükseldi.

Kaynak: (TKBB, Hakkımızda).

Mevduat bankalarının ve KB'nin artışıyla şube sayısı da artmış, böylece yerel bankacılık faaliyetleri sektöre uğramış, dolayısıyla tasfiyeler artmıştır (Çankaya ve Mehmet, 2011: 13). Bu çerçevede, Planlı Dönem 1960-1980 dönemlerini kapsamaktadır. Bu dönemde devlet, bir plan çerçevesinde ekonomiye müdahale etme gereği duymuştur. Bu politikalar daha çok devlet

yanlısı politikalar (Yıldırım, 2020: 72-73). Mustafa Kemal Atatürk'ün devlet politikalarıyla ilgili söylediği söz, devletçi politikalara bakış açısını anlatmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'e göre: Bizim takibini muvafık gördüğümüz devletçilik prensibi, bütün istihsal vasıtalarını ferdlerden alarak, milleti büsbütün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini güden ve hususi ve ferdi teşebbüs ve faaliyetlere meydan bırakmayan sosyalizm prensibine dayanan kolektivist, komünizm gibi bir sistem değildir. Bizim takip ettiğimiz devletçilik, ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar milleti refaha, memleketi mamuriyete erdirmek için, milletin umumi ve yüksek menfaatlerini icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada-devleti fiilen alakadar etmektir. 'Atatürk'ün bu sözüyle anlatmak istediği, ekonomik bir zorunluluk neticesinde özel girişim faaliyetlerini savunduğudur (Altıparmak, 2002: 39).

Dolayısıyla devlet yanlısı bu politikalar, ekonomik sıkıntıları gidermek için küçük bankaların yerine büyük bankalar kurulması için uygulanmıştır. Devlet yanlısı politikada, küçük bankaların tasfiye edilmesi ve yerini büyük bankaların alması, Türkiye ekonomisinin yıkım yaşamasına sebep olmuştur. Bu yıkımın nedeni, tasfiye edilen beş bankadır. Bu bankalar; Esnaf ve Kredi Bankası, T. Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası, Tutum Bankası, Doğu-bank ve Sanayi bankasıdır. Bu bankaların kurulmasında çok sayıda sermaye harcanmasıyla oluşan para sıkışıklığı nedeniyle yeni bankalar kurulamamış ve fazla sayıda bankanın iflas etmesi sonucunda finansal piyasalarda durgunluk yaşanmıştır (Artun, 1980: 49). Kurulan diğer önemli bankalar ise, Devlet Yatırım Bankası, Sanayi Yatırım ve Kredi Bankası'dır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007: 281).

Yukarıda da bahsedildiği üzere bu dönemde, II. Kalkınma planı ve III. Kalkınma Planında, küçük ve piyasaya yığılan fazla sayıda bankaların yerine az sayıda ancak büyük bankalar kurulması kararı alınmıştır. 1968-1977 dönemlerinde makroekonomik göstergelerinden bazılarının (faiz oranının yüksek olması, yüksek enflasyon oranı) olumsuz olması, firmaların borçlarının artmasına sebep olmuş dolayısıyla borçları kapatabilmek için kredi veren ticari bankalardan borç almak zorunda kalmışlardır. Ticari bankalardan alınan bu borçlar bankaya faiz geliri kazandırdığından, ticari bankaların önemi artmıştır. Holdingler, önem kazanan ticari bankaları satın almak için birbirleriyle yarışmışlardır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007: 282).

1970 yıllarında yaşanan ekonomik kriz, 12 Mart Darbesi, savaşlar, politik krizler ve diğer olumsuzluklar, bankacılık sisteminin gelişimini engellemiştir (Coşar, 2010: 12). Bu dönemde yaşanan krizlerin Türkiye ekonomisini fazlaca etkilemesi, Türkiye'nin finansal sisteminin kırılgan olması, yeterli sayıda finansal enstrümanın olmayışı ve finansal sağlamlığın

zayıf olması gibi sebeplerdir. Çünkü Türkiye'nin bankacılığı yeni kurulmaya başladığı için yeterli altyapıya sahip değildi. 1970 yıllarında kurulan bankalar ise, 1976 Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası ile 1977 Arap-Türk Bankası olmaktadır (Aydın, 2006: 30).

Türkiye'nin dışa açılması (1980-2004), Türkiye finansal sisteminin dönüm noktasıdır. Bu Dönüm noktasının birinci aşaması, Uluslararası Para Fonu (IMF)'in 1980 İstikrar Programı olan 24 Ocak kararları neticesinde gerçekleşmiştir. 24 Ocak kararlarına göre: 1980-1990 yılları arasında Türkiye'nin en önemli üzerinde durması gerektiği alanlar, dış ticaret, finansal sektörler ve sermaye hareketleri alanlarıdır (Doğan, 1996: 136). Bu kapsamda Türkiye, dış ticaret, finansal sektörler ve sermaye hareketleriyle ülke ekonomisini refaha ulaştırmak, yapılan ihracat ile dış fazla oluşturmak ve borçlarını ödemek istemiştir. Türkiye'nin 1980-1990 dönemi borçlanma politikası aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.9. 1980-1990 Yılları Arasındaki Borçlanma ve Piyasa Merkezli Politikalar

1980 Yılı Faiz Reformu	Faiz oranı Serbest Bırakıldı.
1983 yılı ve sonrası için dışa açılma politikası	Kısa Vadeli Dış Borçlar Arttı.
1983 ve sonrası için KİT'lere, yerel yönetimlere borçlanma yetkisi verildi	Dış Borçlar Arttı.
1983 yılı ve sonrası dış borçlarda serbestleşme	Döviz Tevdiat Hesabı Uygulaması
1983 Hazine Müsteşarlığı kurulması	İç ve Dış Borçlar Takip ve Kontrol Edildi.
1984 yılı Kambiyo Rejimi	Bankalar Döviz Opsiyonlarını kullanabilir.
1987 Daraltıcı Maliye Politikası uygulanması	Enflasyon Baskılandı.
1983 Finansal Serbestlik	Dış ve İç Borçlar arttı
1989 Sermayenin Serbestliği	Sermaye Hareketleri Uluslararası Alanda Serbest
1990 ve Sonrası için	Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) kavramında durdurulamayan artışlar yaşandı

Kaynak: (Demircan, 2004: 12; Oktayer, 2009: (75-76)).

Türkiye 1980 yılında, faiz oranını bankaların serbest bir şekilde belirlemeleri nedeniyle, özellikle kriz yıllarında (1994 krizi) faiz oranı çok yüksek seviyelere çıkmıştır. Dolayısıyla

1995 yılında devlet, faiz oranına müdahale etmek zorunda kalmıştır (Yülek, 1998: 16). Faiz oranındaki artışın nedeni, devletin faiz oranını serbest bırakması sonucunda küçük bankalar arası artan rekabet, büyük bankalara da sıçramış dolayısıyla faiz oranı çok yüksek seviyede artmıştır (Binay ve Kunter: 1998; TCMB, 2002: 12-13). 1987 yılına kadar belirlenen faiz oranları, 1988 tarihinde tekrar serbest bırakılmıştır (Yülek, 1998: 12).

1983 ve sonrasında dışa açılma politikasında yerli bankalar, yabancı bankalarla rekabet edemeyecek duruma gelmiş ve banka gelirlerinin çoğu yabancı bankalarda kalmıştır. Daha önceden var olan borçların ödenmesi açısından, DİBS'lerin MB tarafından piyasaya sürülmesiyle kısa vadeli borçlar arttı. 1983 yılında Hazine Müsteşarlığı'nın kurulmasıyla, borçların kontrolü ve nereden temin edileceği gibi sorulara çözüm arandı. Böylece Türkiye'nin finansal sistemi biraz da olsa nefes aldı. 1984 yılında ise, dışa açılmış ekonominin döviz kuru ve rekabet gibi sorunlarının önüne geçilebilmek için Kambiyo Rejimi uygulanmıştır. Türkiye Bu rejimle dış ticareti kontrol altında tutmak istemiştir. Bu kapsamda, bankalar döviz opsiyonlarını kullanabilmektedir.

1987 yılında daraltıcı maliye politikalarının uygulanmasıyla Türkiye'deki enflasyon oranının düşürülmesi istenmiştir; ancak enflasyon oranını baskılamak için kullanılan yol vergileri arttırmaktır. Artan vergiler, ülkedeki vatandaşların mutsuz olmasına ve fakirleşmelerine, dolayısıyla gelir dağılımının bozulmasına neden olmaktadır. Bir diğer olumsuz yanı ise piyasadaki para azlığı nedeniyle faiz oranı seviyesinin artmasıdır. Sonuç olarak, enflasyon oranını düşürmek için yapılan sıkı maliye politikası Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir (Susam, 2009: 52).

1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest olması, finansal sistemin 24 Ocak kararları ile yapısının değişmesi, yeni yatırım kaynakları ve fon kaynaklarına erişimin sağlanması açısından bir dönüm noktası olmuştur. 1990 ve sonrasında Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinde durdurulamayan bir artış yaşanmıştır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, devlet gelirleriyle giderlerini karşılayamamakta dolayısıyla bu durumda faaliyetine devam edebilmek için borçlanmak zorundadır. Devletin borçlarının gün geçtikçe artması, kurumsallaşmanın piyasada etkin bir şekilde çalışmadığını göstermektedir. Bu borcun durdurulamamasının nedenleri; yeni dışa açılan Türkiye'deki önceki finansal krizler, yeterli sayıda finansal araç ve finansal derinliğin olmaması, piyasada uygulanan sıkı maliye politikasıyla faiz oranındaki artış gibi nedenlerdir (Artun, 1983: 218).

Türkiye'de yabancı bankaların varlığı, Türkiye'deki yerli bankaları uluslararası sisteme entegre eden bir unsurdur (Artun, 1983: 218). Türk bankacılığının uluslararası sisteme entegre

edilmesi bir takım avantajların yanında dezavantajlarda getirmiştir. 24 Ocak Kararları ile Türkiye'nin dışa açılması ilk başlarda oldukça olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Türkiye'nin finansal derinliği az ve dolayısıyla finansal kırılganlığı yüksek olmaktadır. Bu sebeplerle Türkiye'deki bankalar yurtdışındaki bankalarla rekabet edememiştir. Yani finansal serbestlik, dış yatırımları arttırarak büyümeyi arttırabilmektedir. Ancak, yukarıdaki paragrafta belirtildiği üzere, bu durum 1980 yılı başlarında Türkiye'de finansal istikrarsızlığa neden olmuştur (Kar, Kara, 2003: 1).

IMF'nin 24 Ocak Kararlarıyla Türkiye'nin Kamusal kesiminden beklediği, devletin piyasada etkinliğinin azaltılmasıdır. Türkiye'nin finansal sektörü dışa açılmaya adapte olamadığı için ve diğer olumsuz sebeplerden ötürü bütçede gelir-gider dengesini sağlayamamıştır. Yani Türkiye'nin ekonomisi zarar etmektedir. Bu dönemlerde elde edilen bu zararı karşılamak için TCMB rezervlerine başvurulmaktaydı. TCMB'nin rezervleri, yeni dışa açılan bir ülke ekonomisi olduğundan, borcu karşılayamayacak düzeydeydi. Bu sebeple Türkiye'nin zararları, borç alınarak ve alınan borçlar tekrar borçla ödenerek kısır bir döngüye girilerek ödeniyordu. Bu durumda Türkiye ekonomisi önüne geçilemeyen bir borç batağına sürükleniyor, dolayısıyla ekonomik krizle karşı karşıya kalınıyordu. Bilindiği üzere borç ödeme araçları genellikle bankalar olmaktadır. Dolayısıyla bankaların borç sarmalına girmesi, Türkiye'deki krizin finansal sektörde başlamasına sebep olmaktadır. IMF'nin politikasının bu olumsuz yanı, Türkiye ekonomisini zayıflatan ve fon almaya bağımlı bir ülke haline getirmiştir (Gündüz, 1999: 280). IMF'in olumlu etkileri ise, Türkiye'nin güven endeksi artmasıyla, dış piyasadaki borç alabilme imkanının olması, Türkiye'de cari işlem açıklarının daralması ve Türkiye'deki para arzının genişlemesi olmaktadır (Kazgan, 1994: 192).

Türkiye ekonomisinde 1985 yılında paranın değerinin düşürülmesiyle oluşan döviz bolluğu, paranın değer düşüklüğü sabitlenerek durdurulmuştur. Yine aynı yılın Haziran ayında bankalara döviz kurunu serbestçe belirleme hakkı verilmiştir. Bu yılda bankalar DİBS satma politikasına geçmiştir (Önder, İzzettin, Türel ve Oktar, 1993: 189). Bu sayede devlet ve finansal piyasalar, dolaşımdaki para miktarını arttırarak likidite açığını kapatma imkanına sahip olmuşlardır. Türkiye ekonomisinde döviz bolluğunun yaşanması, TL'nin değerini yabancı paralar karşısında artmasına sebep olmaktadır. Ancak, ihracatı azaltıcı bir etki oluşturacağından, Türkiye ekonomisi için olumsuz bir sonuç doğurmaktadır. Bu sebeple döviz kurunu sabitlemek, ihracatın artışına yardımcı olacaktır. İhracatın artması sonucunda finansal piyasalarda bu durumdan olumlu etkilenecektir.

1990 yılında gelindiğinde, cari dengede çok az da olsa bir iyileşme gözlenirken, reel olarak ekonomik büyüme (REB) ivme kaybetmiş, enflasyon artmış, gelir dağılımı bozulmuş ve iç ve dış borç yüksek seviyelere çıkmıştır. (Ataç, Beyhan, 1999: 314). İç borçlardaki artış, Türkiye ekonomisinde faiz oranlarının artmasına neden olmuştur. Faiz oranlarındaki bu artış, yabancı yatırımcı için faiz geliri nedeniyle Türkiye'yi gözde bir konuma getirmiştir. Bu durumda yabancı yatırımcı, faiz geliri elde etmek amacıyla Türkiye'ye SPA yoluyla yani, kısa vadeli ve yatırımcının istediği an parasını geri alabilecek şekilde bir yatırım yapmasına olanak tanımıştır (Karaçor, Alptekin, 2006: 310). Ülkedeki yatırımcılar, bu yılda yatırımlarını REB ve finansal istikrarı sağlayacak şekilde yapmaktan ziyade, DİBS'lere yatırım yapmışlardır. Sonuç olarak bu yılda devlet, iç ve dış borçlarından kurtulmak için tekrar borçlanmakta, ancak bu durumda Türkiye ekonomisi kısır döngünün içerisinde olmaktadır. Dolayısıyla borç-faiz kısır döngüsü ekonomiyi darboğaza sürüklemektedir (Kolçak, 2003: 64). Bu sebeple Türkiye ekonomisi sürdürülebilir bir büyüme sağlayamamış ve bu durumdan doğal olarak finansal sistemde olumsuz etkilenmiştir.

1994 krizi, devletin 1993 yılında uyguladığı yanlış bir politika sonucunda meydana gelmiştir. Daha açıkça ifade etmek gerekirse: 1993 yılında devlet iç borçlanma piyasasında faizleri düşürmüştür. Dolayısıyla 1994 yılında devletin iç borcunu karşılamak üzere iç piyasaya sunduğu kamu tahvillerinin faizleri düşük olduğundan, talep de düşük olmuştur. Sonuç olarak devlet borçlarını ödeyemez bir durumda kaldı böylece 1994 krizi gerçekleşmiş oldu (Özatay, 1995: 18; Tosuner, 2005: 46-49). Sonuçta yaşanan uluslararası krizlerin başlangıç noktası ya da en çok etkilenenler genellikle bankalar olmaktadır. MB'sinin uygulamış olduğu yanlış politikalar ve diğer kamu ve özel sektör bankalarının uyguladığı yanlış karar ve yüksek kar elde etme hırsı gibi hatalı bankacılık faaliyetleri, yukarıda belirtildiği üzere finansal kriz ve krizlere dönüşebilmektedir.

1999 Aralık ayında, Türkiye ekonomisini istikrarsız bir durumdan çıkarmak adına döviz kuruna endeksli bir ekonomik istikrar programı kurulmuştur. Finansal istikrar ile bankacılıkta alınan kararlar şunlardır: Kamu ve özel sektör arasındaki rekabet eşitsizliği ortadan kalkmıştır, bankaların mali yapılarındaki düzensizlik ve istikrarsızlık durumunda, denetim faaliyeti etkin hale gelmiştir, bankaların mali olarak güçlendirilmesi adına bankaların faaliyet kararları yansız argümanlarla ilişkilendirilmiştir, bankaların faaliyet kararları ve diğer önemli kararlarını alınırken kolaylık ve hız sağlamaktır. Ekonomik istikrar programında alınan en önemli faaliyet, BDDK'nın kurulması ve 2000 yılında ekonomiye resmi olarak girmesidir. 1999 yılında Türkiye'nin finansal sistemindeki bu olumlu gelişmelere rağmen, bankacılık sektöründe aktif

ve pasifte meydana gelen vade riskinden dolayı ekonomide finansal kırılganlık söz konusudur (Yağcılar, 2010: 104-105).

Türkiye’de finansal sektörde gerçekleşen 2000 ve 2001 krizleri, önceki yıllardaki krizlerden farklılık göstermektedir. 1999 yılından önceki krizlerde, finansal enstrümanların iyi bir şekilde kullanılmaması yani ülkenin yapısal sorunlarından, dolayısıyla ekonomi iyi bir şekilde kontrol edilememesinden kaynaklanmıştır (Türel, 2002: 33). Türkiye’de 2000 yılında piyasalarda şeffaflığın az olması dolayısıyla yatırımcıların stresli olmaları, Türk lirasına güveni azaltmış ve bu da dolara olan talebi artırmıştır. Yabancı yatırımcılar ise, Türkiye’deki belirsizlikle oluşan karmaşa sebebiyle kısa vadeli yatırımlarını geri almışlardır. Yabancı yatırımcıların kullandıkları SPA’sını geri çekmeleri doğrultusunda Türkiye ekonomisinde ekonomik krizlerin oluşması kaçınılmaz olmuştur (Aytekin, 2018: 192). Türkiye’deki yatırımcılar ve diğer banka kullanıcıları, gelirlerini, maaşlarını ve ücretlerini alamayacak duruma gelmişlerdir. Türkiye’de Türk lirasının diğer paralara dönüştürülebilme hızının düşmesi, yani likiditenin açık vermesi, faiz oranlarını yüksek seviyelere çıkarmıştır. Hisse senetlerinin de değerinin düşmesiyle orta ölçekli bir banka, sistemin dışına itilmiştir (Kavcıoğlu, 2012: 25). 2000 yılındaki banka sayılarına baktığımızda ise, bu tarihte banka sayısı 74 olmuştur. Bu bankaların 56 tanesi ticaret bankasıdır. Ticaret bankalarının 27 tanesi özel banka, 17 tanesi yabancı banka, 4 tanesi kamu bankası ve 8 tanesi de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesine devredilmiş bankalardır. Diğer bankalardan 18 tanesi de yatırım ve kalkınma bankasıdır (TBB, 2001).

2000 Likidite Krizinin daha fazla ilerlememesi açısından bir dizi önlem getirilse de, bu önlem kısa vadede etkili olmuştur. Yani bu önlemler 2000 likidite krizinin önlenmesinde etkili olamamıştır. Sonuç olarak, 2000 yılında gerçekleşen ekonomik krizde özel bankaların açık pozisyonları 20 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Özel bankalar risk altında kalmıştır. Özel bankalar fon ihtiyacını dış borçlanma yolu ile gidermeye çalışmışlardır. Bankaların borçlarını ödeyemeyince borçlar, faizleri ve diğer riskler devletin üzerine kalmıştır. Özel bankalar devlet güvencesi varlığıyla iflas etmekten kurtulacakları ümidiyle faaliyetlerine kaldıkları yerden devam etmiş hatta banka şube sayılarını arttırmıştır. Dolayısıyla devletin üzerindeki yük daha da artmıştır (TBB, 2017). Devletin bankaları sağlıklı bir şekilde denetlememesi, bankaların kendi karlarını düşünüp, devletin üzerinden geçinmelerine kapı aralamıştır. Devletin 2000 yılında ekonomideki sorunları çözmemesi, enflasyon artışına, döviz ve faiz oranlarındaki artışa, dış açığın artmasına, ve dış borçlanmanın artmasına sebep olmuştur (Hiç, Mükerrerem, 2001). Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren ekonomi programıyla, ülkedeki vatandaşların

kurum ve kuruluşlara güvenleri azalmıştır. Dolayısıyla, 2000 ve 2001 krizlerinin oluşmasında bu ekonomi politikası etkili olmuştur. Bu politikanın olumsuz etkisiyle, bu dönemlerde birkaç banka TMSF'na devredilmiştir. (Yay, Yay ve Yılmaz, 2004, ss.113-115).

2000 ve 2001 krizlerinin Türk bankacılığına etkileri ise şunlardır: 2000 krizi ile Türkiye finansal sistemi, faiz riski ve likidite riski ile karşı karşıya kalmış, 2001 kriziyle de döviz kuru riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Finansal sistemdeki yaşanan bu olumsuzluklardan kurtulmak için 2001 tarihinde Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulanmıştır (Saldanlı, 2013: 41). Bu program dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama bankaların yeniden yapılandırılmasını, ikinci aşama Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonuna devredilen bankaların çözüm sürecine girmesidir. Üçüncü aşama krizden zarar gören bankaların kendi kaynaklarıyla yeniden fon sağlanması şeklindedir. Dördüncü aşama ise gözetim ve denetimin güçlendirilmesi ve uluslararası standartlara uyulmasını sağlamaktır (BDDK, 2001: 13). Bankacılık sektörü, yeniden yapılandırma programının finansal sektördeki olumlu etkileri ise şunlardır: Bankalar arasında şeffaflık sağlamak, bankaların sermaye gelirleri artırılması, bankaları aracılığa yönlendirmesi olmaktadır. Bu olumlu etkiler neticesinde, bankaların aktifleri büyümüş ve bankacılık sektöründeki karlar artmıştır (Saldanlı, 2013: 41).

2001 Krizi sonrasında finansal sektörde iyileşmeler görülse de yapısal problemler devam etmektedir. 2001 Krizi sonrasında bankacılık sektörü, yeni bir oluşuma girmiştir. Bankacılık sektöründeki bu oluşum belli başlı düzenlemeler ile yasaya girmiştir. Finansal sektör açısından en kritik düzenleme, TCMB'ya siyasi kararlardan ve her türlü baskıdan etkilenmeme yani tam bağımsızlık hakkı vermek olmaktadır. Bu dönemde Ziraat ve Halk Bankasının aktifleri ve pasifleri ortak bir yönetim kuruluna devredilmiştir. Bunların dışında reel sektörün borçları tekrar yapılandırılmıştır (Yığitoğlu. 2005: 118-119).

Bu krizdeki en kritik gelişmelerden diğeri, banka sayısının azalmasıdır. 2001 yılında 61 tane banka faaliyet gösterirken, 2004 yılında faaliyet gösteren banka sayısı, 48'e düşmüştür. Bu kapsamda, 1999-2003 yılları arasında 20 banka TMSF bünyesinde katılmış, 8 banka iflas etmiş ve 11 banka birleşmesi gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, finansal krizler finansal sektörlerde konsolidasyon faaliyetlerini gerekli kılmaktadır. Konsolidasyon, atık kapasiteyi yok etmek, yapısal sorunları önlemek, riskleri en aza indirmek gibi görevleri yerine getirmektedir (Adams, 1998: 120-125). 2000 yılı sonrasında, devletin uyguladığı ekonomi programları ve finansal sektörün ulusal piyasalara adapte olmaya başlaması gibi sebeplerle Türkiye ekonomisi hızlı bir şekilde yenilenme sürecine girmiştir. 2007 yılının sonunda bankaların aktif karlılığı %2,6 düzeyine ve öz sermaye karları %20 düzeyine çıkmıştır.

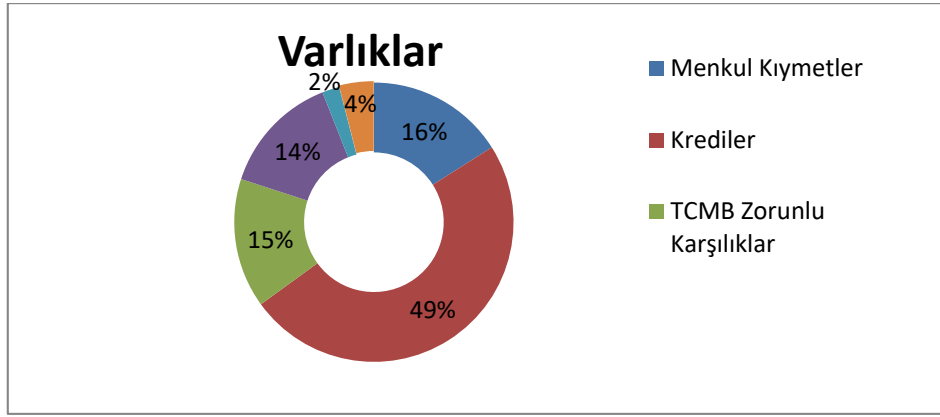
2008 yılında ABD’de yaşanan mortgage krizi ve 2001 yılından 2008 yılına uygulanan politikalar neticesinde, Türkiye’nin finansal sistemi kırılgan bir yapı arz etmektedir. Bu durumda Türkiye ekonomisi, finansal sağlamlık açısından krizlere karşı korunmasız bir durumdadır (Ata, 2009: 138). 2008 yılında ABD’nin bankacılık sektöründe ortaya çıkan küresel kriz: Karşılıksız kredilere dayanan ve devamında bir likidite krizine dönüşen uluslararası krizdir (Alantar, 2008: 1). Türkiye, 2008 küresel krizden; ekonomik büyümedeki düşme, işsizlik oranlarında büyüme, tüketici talebinde düşme gibi olumsuz etkilenmiştir (Erdönmez, 2009: 88). Böylece Türkiye’de kriz derinleşmiştir.

Türkiye’nin ABD finansal sistemindeki küresel krizin derinleşmesinin en önemli nedeni, hükümetin, krizi önleyecek politikaları ve diğer önlemleri gecikmeli almasıdır (Kibritçioğlu, 2010: 21). Türkiye bankacılık sektörü, 2008 küresel krizin ulusal alanda ortaya çıkardığı durgunluk sebebiyle olumsuz etkilenmiştir. Ancak Türkiye’nin bankacılık sektörü, 2008 küresel finansal krizi hafif atlatmıştır. Bunun nedeni ise, Türkiye’deki bankaların ABD’nin tahvillerini almamalarıdır. Bir diğer nedeni ise Türkiye bankalarının ABD bankalarından kredi çekmemeleridir (Hiç, 2009: 63).

1.6.3. Günümüzde Türkiye Finans Sektörünün Görünümü

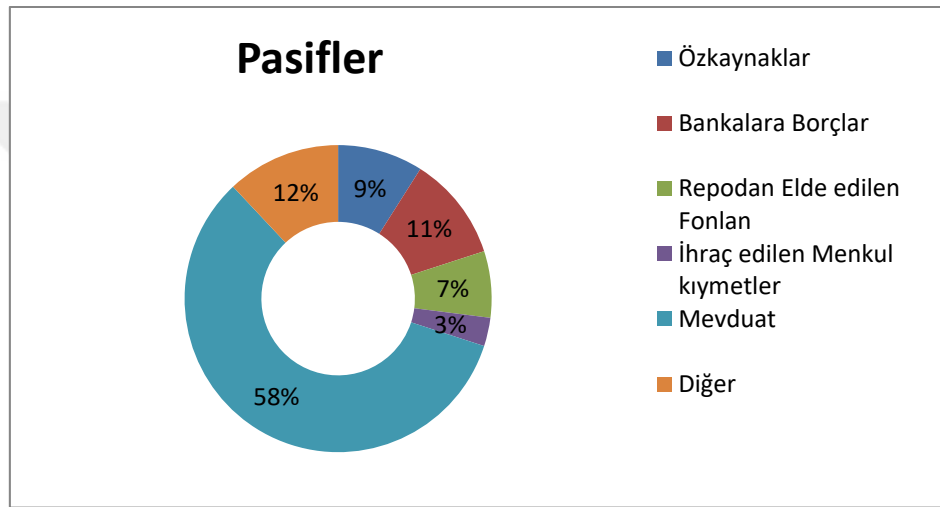
Kesinleşmemiş verilere göre, 2010 yılında, Türk finans sektörünün aktif büyüklüğü, 1.303,8 milyar TL düzeyine ulaşmıştır. 2009 yılına göre, aktif büyüklük %24,6 oranında artmıştır. Bu artış, daha çok faiz geliriyle sağlanmaktadır. Bir önceki yıl baz alınarak dönem karı %13,5 oranında azalmıştır. TCMB aktifleri ise %16,7’lik bir büyüme kaydetmiştir (BDDK, 2011). Bu durum, kesin olmamakla birlikte Türkiye ekonomisinin yıllar geçtikçe ulusal finansal sisteme entegre olduğunu göstermektedir.

2024 Aralık ayına gelindiğinde Türkiye’de 35 mevduat bankası, 9 katılım bankası ve 20 tane kalkınma ve yatırım bankası faaliyette bulunmaktadır (BDDK, 2024: 1). Bankacılık faaliyetleri, önceki yıllara göre teknolojinin de etkisiyle oldukça yaygınlaşmış, gelişmiş ve derinleşmiştir. Buna göre, 2024 Aralık ayındaki finansal sektörün aktif ve pasif büyüklüğü aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 1.5. Türkiye’deki Bankaların 2024 Aralık Ayı Aktif Kalemleri

Kaynak: BDDK, 2024: (6)

Grafik 1.6. Türkiye’deki Bankaların 2024 Aralık Ayı Pasif Kalemleri

Kaynak: BDDK, 2024: (6)

Grafiklerde görüldüğü üzere, Türkiye’nin bankacılık sektörlerinin varlık toplamının yüzdesel olarak en yüksek kalemi %49’la krediler, pasif toplamının en yüksek hesap kalemi ise %58 ile mevduatlardır (BDDK, 2024: 6). Aktifte yer alan kredilerin aktifteki diğer kredilerden fazla olmasının nedeni, Türkiye’deki bankaların aracılık faaliyetlerini diğer faaliyetlere göre daha fazla yapmalarındandır. Pasifte yer alan mevduat hesabının diğer hesaplardan yüksek olmasının sebebi ise, mevduat hesabının bankaların büyüklüğünün bir göstergesi olmasıdır. Yani daha çok büyümek isteyen bankalar, mevduat hesaplarını artırmaktadır (Atukalp, 2016: 5-8).

Türkiye’deki bankacılık sektörü, borç verip aldığı geri ödemeleri vadesinde tahsil ederek ve faiz geliri elde ederek gelirlerini yatırımlara dönüştürmektedir. Böylece bankaların gelirleri artmaktadır. Bunun dışında bankaların kredi gelirlerinin daha fazla olması, bankacılık sektöründe finansal derinliğin arttığı anlamına gelmektedir. Öztürk, barışık ve Darıcı’nın yapmış oldukları panel veri analizi sonucuna göre, finansal derinlik çerçevesinde kredi

hacminin artması ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir (Öztürk, Barışık & Darıcı, 2010: 112).

Grafiğe bakıldığında, sonuç olarak 2024 yılında Türkiye bankacılık sisteminin gelir kaynağının en büyük kısmını mevduat ve kredi hesapları oluşturduğu için finansal derinlik azdır. Finansal derinliğin az olması, finansal kırılganlığı arttırarak, finansal istikrarsızlığı artırmaktadır (Varlık, 2015: 143).

MB'nin politika faiz oranı, 2024 Aralık ayında %47,5 seviyelerindedir (TCMB, 2024: 1). Türkiye'de Politika faiz oranının yüksek seviyelerde olması, likidite sıkıntısını borç alarak karşılayabileceğini göstermektedir. Ancak Yüksek faiz oranı, ekonomide yüksek risk demektir (Paesani, Strauchi Kremer, 2006).

1.7. Dünyada Bankacılık Tarihi

Tablo 1.10. Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Dünyadaki ilk Banka	M.Ö. M.Ö.3500	Sümer ve Babil devletlerinde rahipler borç alışı verisi yapmışlardır
Dünyadaki İlk Banka Yasası	M.Ö. 2000	Eshunanca Krallığı faiz oranını %20 olarak belirlemiş ve bankacılık yasalarını ilk kez yazmıştır. Hammurabi yasaları borç alıp verme esaslarını belirlemiştir.
Finansal Kurumların Gelişimi ve Denetimi	M.Ö. 1000	İlk ve Orta Çağda Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar Finansal kurumları geliştirmiştir. Mısırlılar faiz oranını kısıtlamış, Yunanlılar da bankacılık düzenleme ve denetimine başlamıştır.
Milat	0	
Dünyadaki İlk Modern Banka	1609	Amsterdam Modern Bankası kuruldu.
Çek ve Kağıt Para	1637	Venedik Bankasıyla Çek ve Kağıt para basılmıştır.
Goldsmithlerve Sertifika	1640	İngiltere kralı altınlara el koymuştur. Altınlar "goldsmith" adındaki tüccarlara sertifikayla verilmiştir.
İlk Merkez Bankası	1694	İngiltere Merkez Bankası Kurulmuştur.
Çağdaş Bankacılığın Başlangıcı	1907	ABD Merkez Bankası kurulması ile bankacılık modern bir hale gelmiştir.

Kaynak: (Aydın, 2006: (21)).

1.7. 1. Milattan Önce Dünyada Bankacılık Faaliyetleri

İlk bankacılık icraatları, din görevlileri ile çiftçiler arasında gerçekleşmiştir. İlk bankalar kutsal mekanlar, ilk bankacılar da rahipler olarak bilinmektedir (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 35).

Yapılan bir araştırmaya göre, Sümerler ve Babiller dönemlerinde rahiplerin çiftçilere ödünç para verdiğine ilişkin belgeler bulunmuştur (Yazıcı, 2018: 2). Araştırmalar sonucunda elde edilen belgeler, çiftçiler arasındaki hesap transferleri, tediye ve teslim belgeleridir (Demirel, 2007: 10). Bulunan bu belgeler, ticaretin milattan önce 3500 yıllarına dayandığını göstermektedir. Milattan çıkarılan bir diğer önemli belge, Hammurabi Yasaları'dır. Bu belgede yine rahipler ve borç alan çiftçiler bulunmaktadır. Hammurabi Yasaları'nda görülen bankacılık düzenlemeleri; faiz oranı belirleme, vade zamanı belirleme, güvence gösterme, verilen borcu geri alma gibi yasa ve düzenlemeler hayata geçmiştir (Kaya, 2017: 44). Antik Yunan döneminde ise ilk bankacılık işlemlerini bankerler yapmaktaydı. Bir diğer önemli antik Yunan gelişmesi ise devlet bankasının kurulmasıdır (Tutcuoğlu, 2010: 3). Bu gelişmelere bağlı olarak zengin tüccarlar, hem mal alıp satmış hem de bankacılık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Roma İmparatorluğunda ise Arganteri isimli özel bankaların ve Nummulari isimli para takasını sağlayanların çoğunlukta olduğu bir finansal alan söz konusudur. Bir diğer gelişme bu finansal alandaki yasa ve düzenlemelerdir. Arganterilerin gerektiğinde bankerlik faaliyetlerine ait belgeleri göstermeleri zorunludur. Mensae isimli devlet bankasının görevi, piyasanın düzenlenmesi ve para toplamak şeklindedir (Coşkun, 2010: (3-4)).

1.7. 2. Milattan Sonra Dünyada Bankacılık Faaliyetleri

Dünyada bankacılık, 16 ve 17. yüzyılda sarrafların ve kasaların bankacılık faaliyetlerinde öneminin artması sonucu gelişim göstermesiyle oluşmuştur. Rönesans Dönemi'nin yaşanmasıyla ticarete dayalı bir anlayışın oluşması ve Reform dönemiyle de kilisenin toplumdaki gücünün zayıflamasıyla ticari faaliyetler hızlanmıştır (Aslan, 2011: 1(4-16)). Nitekim modern bankacılığın temelleri 17. yüzyıl başlarında atılmıştır (Yıldırım, 2006: 10). Buna bağlı olarak 1609 yılında ilk modern banka Hollanda'da, Amsterdam Bankası adı ile kurulmuştur. 1637 tarihinde ise, venedik Bankası İtalya'da kurulmuştur. venedik Bankası'nda ile ilk defa çek ve kağıt para basılmıştır. 1640 yılında İngiltere'de, kralın halkın paralarını zorla alması neticesinde güveni azalan halk değerli madenlerini Goldsmith denilen tüccarlara vermiştir. Bu tüccarlar altınları ekonomiye katmak amacıyla notes ismi verilen senetlerle borç olarak dağıtmıştır. Notes'ların borç olarak verilmesiyle belli bir zaman sonunda banknot kelimesinin oluşması ve uygulanmasının fikri doğmuştur (Parasız, 1998: 7). İngiltere'de ise MB yerine faaliyet gösteren İngiltere Bankası, 1654 tarihinde kurulmuştur. İngiltere bankasının faaliyet zamanı 1694 yılında olmuştur (Aydın, 2006: 30). ABD'de 1907 tarihinde kurulan ABD

MB'sıyla modern bankacılık faaliyeti başlamıştır. 18. yüzyılda ise bankalar içe kapanık bir ticari faaliyet göstermektedir.

Bankalar milattan önce ve milattan sonra 19. yüzyıla kadar kendi varlıklarıyla ve kaynaklarıyla bankacılık faaliyetlerini sürdürmekteydiler. 19. yüzyıl da ise mevduat alma, senet kırdırmak ve sermaye piyasası araçlarıyla bankacılığı geliştirme ve yaygınlaştırma sürecine girmişlerdir (Tunalı, 2007: 21) . Dolayısıyla 19. yüzyılda finansal enstrümanlarda artış yaşanmıştır. Finansal enstrümanlardaki artış ile uluslararası bankacılık ivme kazanmıştır.19. yüzyılda ABD'de ortaya çıkan en önemli ekonomik bunalım olan 1929 bunalımıyla bankacılık sistemi ivmesini kaybetmiştir. 1929 ekonomik buhranının çıkmasının arkasında yatan sebepler ise, fiyatların düşmesi ve ekonomik durgunluk olmaktadır (Kuyucuklu 1985: 249). 1929 Buhranı, uluslararası bankacılık faaliyetleri sonucunda oluşan finansal bulaşıcılığın etkisiyle diğer ülkelerdeki finansal sistemleri büyük ölçüde olumsuz etkilemiştir. Yani bu kriz finansal sistemde resesyona sebep olmuştur ve bu resesyon krediler ve konut fiyatlarında etkili olmuştur (Claessens, Kose & Terrones 2010: 248). Finansal sistemdeki resesyon sebebiyle ülkelerin finansal sektörlerinde düzenlemeler yapılması gereği artmıştır. Dolayısıyla bu dönemde KB etkin bir rol üstlenmiştir (Aydın, 2006: 22).

Dünyada bankacılık faaliyetleri devam ederken dinsel nedenler, sosyal nedenler gibi nedenlerle yatırımcı tercihlerinin değişmesi yeni bir bankacılık sisteminin doğmasına zemin hazırlamıştır. 19. Yüzyılda ortaya çıkan bu faaliyetler faizsiz bankacılığı esas almaktadır. Faiz yerine kar ortaklığını baz alan bu bankalar, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı geleneksel bankacılığın fon toplayamadığı durumlarda, yatırımcılardan fon toplayıp yeni yatırımlar yaparak, finansal sistemi geliştirmiştir (Buğan, 2015: 17).

İkinci Dünya Savaşı devam ederken, ülkeler birbirlerine hem ihracatı hem de ithalatı kısıtlamayla birbirlerini cezalandırma politikası gütmektedirler. Bu uygulama ile ülkelerin dünya dış ticaretinden aldıkları pay azalmış ve üretim hacmi düşmüştür (Alpar ve Ongun, 1987: 142). Bu sebeple GÜ'lerden Amerika Birleşik Devletleri (ABD), elde ettiği zenginliği uluslararası alanda kullanıp daha fazla kar elde etme, yani dışa açılma politikasını uygulama yoluna gitmiştir. ABD, savaş nedeniyle ekonomik buhranda olan ülkelere, belli başlı düzenlemeler getirerek borç verme yoluna gitmiştir. ABD'nin borç vermesindeki nedenler ve amaçlar sıralı olarak; İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesine yakın bir tarihte dahil olmanın verdiği rahatlık, Coğrafi keşiflerle elde edilen gelirler, Sanayi Devrimi ile seri üretime geçilmesi, ABD dolarının rezerv para olması, dünya egemenliğini elde etme, gibi nedenlerden dolayı uluslararası alanda hakim bir rol üstlenmek istemesidir (Lane, 2005: 47-66). ABD bu ve bu gibi

sebeplerle, 1944 yılında Bretton Woods (BWS) kasabasında Dünya Bankası (IBRD) ve IMF'yi kurmuştur. BWS, altın standardının döviz kurlarına bağlandığı ve bu sistemle bağımsız bir para politikasının oluşması sistemidir. Bu sistemde üye ülkeler döviz kuru paritesini sadece %1 dalgalanmasına izin verebilirler. IMF'ye haber vermek koşuluyla bu parite %5'e çıkartılabilmektedir (Cömert, 2016: 119). BWS sistemiyle kurulan IBRD ve IMF ikiz kuruluşlar olarak bilinmektedir. Bu ikiz kuruluşlardan IMF üye ülkelerde yaşanacak acil durumlarda ve buhranlarda uygulanacak program karşılığında fon vermektir. IBRD'nın görevi ise ekonomik istikrara kavuşması uzun sürebilecek üye ülkelere 1 yıldan uzun olacak şekilde fon sağlamaktır (Yoon, 2005: 182; Carvalho, 2000: 3-17). IMF ve IBRD görünüşte üye ülkelerin refahını sağlamak gibi bir amaç gütsse de aslında ABD'nin dışı açılma politikalarının bir gereği olarak kurulmuşlardır.

Bir diğer kurulan kuruluş Avrupa Yatırım Bankasıdır. Avrupa Yatırım Bankası (EIB), Roma Antlaşması ile kurulmuştur. Bu kuruluş 20 yıl vadeli kredi veren mali bir kuruluştur. Bankanın görevleri: Bankanın görevleri: Ortak pazarın ekonomik istikrarını sağlamak, ortak pazarın ekonomik istikrarını sağlarken; az gelişmiş ülkelere kredi vermek, ortak pazardaki firmaların gelişimine katkı sağlamak için kredi vermek, nakit sıkıntısı çeken projelere kredi vermektedir. Bu bankanın ticaret politikasının amacı; gümrük birliğinin sağlanması, mal dolaşımının serbest olması ve ülkeler arasında sermayenin serbestçe aktarılmasını temin etmektir (Kutlu, 1999: 189).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) ortaya çıkmıştır. ÇUŞ'un bu dönemdeki faaliyeti, direkt yatırımları Batı Avrupa'da kullanmaktır. 1970 yılında ABD'nin ÇUŞ'deki payı %50 iken, 1990 yılında %19'a düşmüştür. ÇUŞ'a ait doğrudan yatırımlar 1980 tarihinden başlayarak artmıştır (The Economist, 1992: 16-17). Bu kapsamda ÇUŞ'lerin geçmişten günümüze uluslararası alandaki faaliyetleri şunlardır; sermaye hareketlerine ivme kazandırmak, kitle iletişim araçlarını kontrol ederek hızla yayılmayı sağlamak ve ekonomi faaliyetlerinde söz sahibi bir konuma gelmektir (Aktan ve Vural, 2008: 1).

1960 yılında, uluslararası petrol ihracatının %80'ini kontrol eden venezuela, İran, Irak, Suudi Arabistan ve Kuveyt tarafından, merkezi Avusturya'nın başkenti Viyana'da bulunan Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC'i) kurulmuştur. OPEC petrol ihracında kartel olarak faaliyet sürdürmekteydi (Sevim, 2012: 4383). 1973 yılında OPEC, ABD'nin Arap-İsrail savaşında İsrail devletini destekleyecek düşüncesiyle petrolü bir silah olarak kullanmıştır (Arı, 2005: 388). Bu bağlamda, petrol ihracatının %80'ine sahip olan OPEC, uluslararası alanda diğer

lkeler açısından bağımlı bir kuruluş olduğundan petrol krizinin çıkmasına neden olmuştur. Petrol ihracatına bağımlı olan Avrupa lkeleri, bağımlılıklarını azaltmak adına yenilenebilir enerji ve nükleer enerji santrallerine yatırım yapmıştır (Sevim, 2012: 4384). Böylece G'ler zamanla petrol krizinden daha az etkilenmeye başlamıştır.

1973 tarihli petrol krizinin bankacılık açısından olumsuz yanları, petrol krizinin ortaya çıkmasıyla BW'nin çökmesidir (Erdoğan, 2023: 6). BWS'nin çökmesiyle, ABD'nin uluslararası alanda hegemonyası darbe almıştır. Krizin bir diğer olumsuz yanı ise; G, GO ve AG'deki finansal sistemler, petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle zarara uğramış olmasıdır. Ancak G'nn uğradığı finansal zararlar, GO ve AG açısından daha azdır. Daha önce belirtildiği üzere teknolojik buluşlar ile G petrol krizinden zamanla daha az etkilenmişlerdir. Ancak AG, teknolojik buluşlar yapabilecek yeterli altyapıya sahip olmamaktadırlar. Yani AG, emek yoğun bir üretim yapmaktadır. GO ise sermaye yoğun bir üretim yapmaktadır. G'de vasıflı iş gücü yetiştirme ve teknolojik yenilik çalışmaları yapılırken, AG'de vasıfsız işgücü ve teknoloji, gelir yetersizliği gibi nedenlerle bu teknolojilerden yararlanamamaktadırlar. Bu sebeple AG'de altyapı sorunları fazladır (Somel, 1996: 11).

1980 yılında dünyada küreselleşen finansal sistemin hız kazanmasını gösteren olaylar aşağıda verilmiştir:

- 1) 1980 yılında uluslararası banka kredileri 324 milyar dolar civarındayken, 1991 yılında 7,5 trilyona yükselmiştir
- 2) İhraç yoluyla uluslararası piyasada işlem görmesi için aktarılmış olan tahviller 1982 yılında 259 milyar dolar civarındayken, 1991 yılında bu tutar 1,65 trilyona çıkmıştır.
- 3) 1970-1988 ABD'deki devlet bonolarına yabancı yatırımcıların ilgisi artmıştır. Öyle ki bu tarihler arasında devlet bonoları alımı %7'den %17'ye yükselmiştir. Bir diğer gelişme ise, 1974-1988 tarihlerinde Almanya'nın yabancı yatırımcılara olan borcunun yükselmiş olmasıdır. Bu borç, %5 civarından %34 civarına yükselmiştir.
- 4) 1986 yılında türev araçlarından fature, swap ve opsiyon araçlarının değeri 1,1 triyon civarındaydı. 1991 yılında ise bu değer 6,9 trilyona çıkmıştır.
- 5) Dünya'daki finansal pazarlarında döviz hacmi günde 900 milyar civarlarındadır.
- 6) 1980-1990 dönemleri arasında, dış ülkelere ihraç edilen hisse senedi, ortalama olarak yılda 120 milyar dolardan 1,5 trilyon dolara çıkmıştır.
- 7) ABD'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası, yabancı yatırımcılarının ABD'den aldıkları tahvilin %3'ne eşitken, 1980 tarihinde %9'a, 1990 tarihinde %93'e yükselmiştir.

- 8) ABD, Japonya, B. Almanya ve Fransa'nın doğrudan yatırım oranları, 1986-1990 dönemleri arasında %27 yükselmiştir
- 9) ÇUŞ'un doğrudan yatırımları 1985-1989 döneminde 126 milyar dolarken, 1990 tarihinde 214 milyar dolara çıkmıştır. (Ongun, 1993: 36) ve (The Economist, 1992: 17).

Bu gelişmeler 1980 yılı ve sonrası küreselleşme çağında bankaların ne derece geliştiğini göstermektedir. Gelişen bankalar ülkelere büyük gelirler kazandırmıştır. Devletlerin elde ettikleri gelirler, uluslararası alanda ekonomik ve askeri olarak güçlenerek söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. ÇUŞ ise uluslararası alanda büyük bir öneme sahiptir. Yani ÇUŞ'in küreselleşme ile dünya ekonomisindeki payı yıllar itibariyle gelişmiştir. Buna bağlı olarak, Washington'daki Politik Çalışmalar Enstitüsü'nün açıkladığı rapor doğrultusunda, en gelişmiş 200 ÇUS'un toplam satışı, dünyadaki Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'nın %28, 3'ünü oluşturmaktadır (Ekin, 1999: 33-34).

İKİNCİ BÖLÜM

FINANSAL SAĞLAMLIĞA GİRİŞ

1.Finansal Sağlamlığa Giriş

Küreselleşme ile birlikte ülkelerdeki finansal sistemler, ekonomik, sosyal, eğitim gibi faaliyetler sonucu birbirleriyle yakın ilişki halindedirler. Dolayısıyla, finansal sistemde en büyük paya sahip olan bankacılık sisteminin sağlıklı bir şekilde işlemesi, ülkelerin refahı açısından büyük bir öneme sahip olmaktadır (AlAli, Al-Yatama, 2019: 55). Bu nedenle, birbirleriyle bağlantılı olan ülkelerdeki bankacılık sektörlerinde meydana gelen olumsuzluklar, o ülkede ve bütün ülkelerdeki finansal sistemi bozmaktadır (Andrieş, 2009: 10). Dolayısıyla, finansal sağlamlığın ölçülmesi; ülkelerdeki finansal derinliği ve finansal kırılganlıkları azaltmak ve ülkeleri finansal krizden korumak için yapılmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, finansal gelişme ve finansal kırılganlık arasındaki ilişkinin ters yönlü olması, o ülkedeki finansal sağlamlığın artmasıyla sonuçlanmaktadır (Felek, Yayla & Çeviş, 2021: 1169). Bu bağlamda, finansal sağlamlık, birbiriyle yakın ilişkide olan ülkelerde, bankacılık krizlerinin çıkması sonucu finansal sağlamlığının belirlenmesi açısından 1990 yılının sonlarına doğru ortaya çıkmış ve günümüze değin önemini sürdürmüştür (Arzova, Şahin, 2023: 63).

Bu bölümde ilk baş finansal sağlamlık ve Basel Standartlarına yer verilecek daha sonra finansal sağlamlık ile ilişkilendiren kavramlar incelenecek ve son olarak önemli Finansal sağlamlık göstergeleri (FSI) ele alınacaktır.

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Finansal Sağlamlık Kavramı

Finansal sağlamlık, olası bir hatanın erkenden tespit edilmesi sonucu, hem yönetim kurulunun hem de yatırımcıların zarara uğramasını önlemektir (Glautier, Underdown, 2001). Örnek olarak bankalar kredileri kime verilecek ise, o kişinin gelirinin ve mal varlığının araştırılarak verilmesi bankaların sağlamlığını arttıracaktır (Boot ve Thakor 2000). Literatürde yer alan finansal sağlamlık kavramı tanımları ise şöyledir: Finansal sağlamlık, FSI değerlerinin belirli bir oranın altına düşmeyecek şekilde bankaların mevcut finansal sektörde faaliyetini devam ettirebilecek durumda olmalarıdır (Cihak, 2007; Pukhov, 2013). Finansal sağlamlık, bankaların faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde yerine getirebilmelerine olanak sağlayan bir

kavramdır (Koç, Karahan, 2017: 148). Finansal sağlamlığı ölçen, CAMELS derecelendirme analizi methodunun tanımına göre, finansal sağlamlık içerisinde sermaye yeterliliği (SYO), varlık kalitesi, yönetim yeterliliği, likidite yönetimini olan ve kötü durumda olan bankaları öngörebilme yetisine sahip olan mali denetim göstergelerinden biridir (Gasbarro, Sadguna & Zumwalt, 2002: 248). Başka bir tanıma göre, finansal sağlamlık, bankaların oluşabilecek olası yapısal ve piyasa risklerine dayanabilme gücüdür (Lindgren ve diğerleri, 1996: 9). Ayrıca finansal sağlamlık, bankaların finansal kırılganlığına olan duyarlılığını göstermektedir (Şit, 2022: 128).

Finansal sağlamlık kavramı finansal istikrar kavramının içerisinde yer alan bir kavramdır dolayısıyla finansal sistemin istikrarı o finansal sistemin ne kadar sağlam olduğuyla alakalıdır (Tangen, 2004: 735). Bu sebeple finansal istikrarın sağlanması açısından bankaların finansal sağlamlıklarının yüksek olması son derece önemli bir husus olmaktadır. Bankaların sağlamlığı ne kadar yüksek ise; ülkelerdeki makroekonomik sistemlerinin sağlıklı olmasına ve ekonomik istikrarının sağlanmasına o kadar katkı sağlayacaktır (Zsigraiova, 2012: 10). Banka sağlamlığının yüksek olduğu ülke ekonomilerinde, dış göstergelerinin tahmin edilebilir ve devletin iç denetimi sağlıklı bir şekilde yaptığı bankalar karlarını arttıracaklardır (Naser, 2019: 64). Dolayısıyla ekonominin sürdürülebilir bir şekilde büyümesi ve kalkınması o ekonomideki bankaların sağlamlığının artmasıyla mümkün olacaktır (Ashraf, Tariq, 2016: 48).

Finansal sektördeki firmalar, aldıkları yönetim kurulu kararlarını sağlıklı bir şekilde uygulama ve denetimlerini tam olarak yerine getirebilmeleri için finansal mali analiz yapmaları gerekmektedir (Acar, 2003: 21). Finansal sağlamlık, sayısal ve sayısal olmayan değerlerle analiz edilebilir (Ashraf, Tariq, 2016: 48-49). Örnek olarak, finansal sağlamlığı bankometre modelini uygulayan bir çalışmaya göre. 2008-2009 ile 2010-2011 tarihlerinde, Hindistan'ın özel sektör bankalarının kamu sektörü bankalarından sayısal değer daha sağlam olduğunu göstermiştir. Bankometre modelinin sayısal olmayan katkısı ise, yönetim organizasyonunun düzgün bir şekilde yönetilmesine yardımcı olmasıdır (Kumar, 2012).

1.1.2. Finansal İstikrar Kavramı

Literatürde finansal istikrar kavramı, güven unsuru, dayanıklılık unsuru ve risk faktörü çerçevesinde tanımlanmıştır (Tunalı, 2023: 73). finansal sektörün elde ettiği kıt kaynakları akılcı bir şekilde kullanma ve aktarma işlevini gerçekleştiren ve ekonomide olası iç ve dış şokların kontrol altına alınması için, gerekli yasal düzenlemeleri olan bir mekanizmadır (Schinası, 2004: 3,8). Bir diğer tanıma göre: Finansal istikrar, finansal sistemdeki riskleri

savuşturan ve finansal sistemin bütün işlevlerini yerine getiren, işlevlerin devam etmesini sağlayan ve bu işlevleri yaparken sistem dayanıklılığını sağlamaya çalışan ekonomik bir kavramdır (TCMB, 2015: 6). Özince (2005), Mali yönden kuvvetli ve sağlam olan bankaların ve ayakta kalabilen finansal sektörlerin finansal istikrar açısından önemli olduğunu ve finansal istikrarı, sistemdeki istikrarsız durumu anlama ve düzene sokma anlamında tanımlamıştır (Özince, 2005: 18). Finansal istikrar, finansal sistemi kapsayan değerlerin düşük oynaklığa sahip olması durumudur (Barışık, Demirel, 2014: 119). Andrew Crockett'e göre finansal istikrar, finansal istikrarsızlığın yaşanmadığı durumdur. Finansal istikrarsızlığı ise, finansal varlıklardaki oynaklıklar ve finansal arabulucuların görevlerini yapamaz hale gelerek sistemin işlevini yerine getiremediği durumdur. Finansal istikrarsızlık oluşması için, ekonomik performans üzerinde sayısal olarak analiz edilebilen bir etki oluşması elzemdir (Crockett, 1997: 2). Foot (2003)'e göre, finansal istikrarın sağlanması, fiyat dalgalanmalarının sabitlendiği, istihdam düzeyinin doğal istihdam seviyesine yaklaştığı, sektördeki bankalara ve kurumlara güven olduğu, reel veya finansal değerlerin fiyatlarının stabil olduğu anlarda finansal istikrar sağlanacaktır (Alowode, Sadek, 2008: 10). Ayrıca finansal istikrar, finansal yapının özü olan fonksiyonların korunması ve tasarrufların yatırımlara aktarılmasında, finansal sistemin tümünün aktif bir şekilde faaliyet göstermesi şeklinde tanımlanabilir.

Finansal sistemde, istikrar bozulsa dahi tasarruf ile yatırım arasındaki bağ sağlamlığını koruyacak ve sistemde, kriz ile karşı karşıya kalmaktan daha önemli bir olay gerçekleşmezse, bu bağ korunabilecektir (Padoa-Schioppa, 2003: 270-272). Finansal piyasalarda yaşanan bu istikrarsızlık, ülkenin istikrarını da tehlikeye atmaktadır (Başcı, 2012: 2). Bu sebeple, fiyat istikrarının sağlanması oldukça önemlidir. Fiyat istikrarının kritik noktası, ekonomideki şokların seviyesini düşürmek değil, ekonomiyi olası şoklara karşı kuvvetlendirmesidir (Allen ve Wood, 2006: 155).

1.1.3. Finansal Performans

Performans kavramı, bir işi bitirebilme gücü veya o işteki başarı seviyesi olarak tanımlanmaktadır (Büyük Larousse, 1992: 549). Performans kavramı, birey veya toplumun, bir işi tamamlamak için ortaya koydukları gayret ve uyumun matematiksel gösterimidir (Biçer, 1997: 12). Performans, önceden saptanmış planlar neticesinde başarmak istenen nokta olarak tanımlanmıştır (Gencer, 2006: 6). İşletme performansı ise, bir işletmenin hedeflerine ulaşabilmesi için ortaya konulan tüm gayretleri ifade eder (Akal, 2000: 1). Bir diğer işletme performansı tanımı ise, değer oluşturabilme işidir; Performans hem işin doğru düzgün yapılması

hem de doğru işin gerçekleştirilmesidir (Pervaiz vd., 1999: 305). Performans, işletmelerin hedeflerine ve amaçlarına ulaşma derecesidir. İşletmenin hedef ve amaçlarına ulaşabilmesi için, performansın süreklilik arz etmesi gerekmektedir (Karaman, 2009: 411). Örgütsel performans ise, bir örgütün kendi kaynaklarını kullanarak yürüttüğü faaliyetler sonucunda, hissedarların ve ekonomik kazançlar açısından elde edilmek istenen değer olarak ifade edilebilir (Barkey, 2002: 26-27). Yönetim açısından performans ise, yönetimin niteliği anlamında kullanılmaktadır (Pervaiz vd., 1999: 305).

Finansal performans kavramı, bankaların ve işletmelerin kendi finansal hedeflerine ulaşabilme düzeyini görebilmek, rakiplerinin ve kendisinin gösterdiği çabayı karşılaştırabilmek, ileriki yıllarda ürettiği ürünlerin kapasitesi doğrultusunda proje oluşturabilmek ve karlılığı en üst düzeye çıkarabilmek adına analiz edilen bir göstergedir (Acar, 2003: 21). Finansal sistemin tanımından yola çıkarak, bankalar ve işletmeler finansal performans analiziyle geçmiş yıllardaki performansı ölçmekte ve gelecekteki performanslarını artırma çabasında olmaktadır. Bu doğrultuda, bankaların gelirlerini arttırarak sağlam bir yapıya bürünmelerinin yolu, finansal performanslarının ölçülmesinden geçmektedir (Kartal, 2018: 7). Finansal performans analiz edilirken en çok kullanılan yöntemler, Analitik Veri Zarflama Analizi, Hiyerarşi Proses, Topsis ve Electre olmaktadır (Esmer, Bağcı, 2016: 18). Bu analizlerde en çok kullanılan göstergeler, banka karlılığı, kredi kalitesi ve likidite göstergeleri olmaktadır (Bilge & Nur, 2023: 154).

Yapılan bir çalışmada, panel veri analizi yöntemine göre 1995-2009 yılları arasında ticaret bankalarının performanslarını etki eden içsel ve dışsal faktörler ortaya koyulmuştur. Analizin sonucuna göre, bankacılığın finansal performansının, mikro değişkenlerden fazlasıyla etkilendiğini, makro değişkenlerin manalı bir etkisinin olmadığı görülmüştür (Taşkın, 2011: 289). Bankaların finansal performansını etkileyen unsurların belirli olması, bankaların ihtiyatlı davranmalarını sağlayacak ve bankaların performansında artışlar yaşanacaktır.

1.1.4. Finansal Başarısızlık

Ekonomik sıkıntı ile finansal sıkıntı birbiriyle karıştırılmaktadır. Ekonomik sıkıntı şirketlerin gelirlerindeki büyük düşüşleri anlatırken, finansal sıkıntı ise şirketlerin borçlarını ödeyememesi anlamına gelmektedir (Jiang & Wang, 2009: 2). Finansal başarısızlık kavram tanımları ise şöyledir: Firmaların bilançodaki pasiflerini karşılayacak aktiflerinin bulunmaması, yani tasfiye sürecine girmesi, veya bilançodaki pasiflerini karşılarlarken aktiflerin kullanımında zorluklar yaşamasıdır (Beaver, 1966: 71; İçerli ve Akkaya, 2006: 413). Yani elindeki nakit

paranın dolaşım hızının pasifleri karşılayacak derecede etkin olmaması, finansal başarısızlık olarak adlandırılır (Coşkun ve Sayılğan, 2008: 46). Bir diğer tanıma göre, finansal başarısızlık, firmanın geçici olarak yaşadığı nakit akışı sorunu ve yükümlülüklerini karşılamakta zorluk çekmesi olarak tanımlanmaktadır (Outecheva, 2007: 13). Finansal başarısızlık, firmaların borçlarını vadesinde ödeyememeleri sonucunda, firmaların yükümlülüklerinin vade zamanında karşılayabileceği tutardan daha yüksek olmasıdır. Daha geniş anlamda finansal başarısızlık ise, ürünlerin maliyetlerindeki artış, modern teknolojilerin gerisinde kalma ve firmaların borçlarını ödeyebilme gücünün düşük olması anlamına gelmektedir (Bilir, 2015: 9-24). Finansal başarısızlığa neden olan risk faktörleri ise, ikiye ayrılmaktadır. Birinci risk faktörü, sistemdeki risklerdir. İkinci risk faktörü ise sistem dışındaki risklerdir. Sistemdeki riskler: Enflasyon oranı, faiz oranı, pazar riski, politik risk, kur riski olmaktadır. Sistemik olmayan riskler ise: Finansal risk, endüstri riski, yönetim riski ve faaliyet riskidir (Aksay, 2024: 52-61).

Finansal başarısızlığın ölçümünde yaygın olarak kullanılan göstergeler ve analizler, finansal oranlar çerçevesinde, muhasebe verileri üzerinden yapılmaktadır. Kullanılan araştırma yöntemlerinden bazıları şöyledir: Altman tarafından ortaya konulan Z-skoru, Ohlson'un O-skoru ve Zmijewski'nin finansal skoru olmaktadır. Bu modellerdeki değişkenler ve tahmin skorları araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır (Altman, Hotchkiss & Wang, 2019). Bu kapsamda, yapılan bir araştırma, Türkiye'nin finansal sektöründe yer alan bankaların ileriki yıllardaki finansal başarısızlıklarını tahmin etmeye çalışmıştır. Bu araştırmayı yaparken yeni teknoloji olan Yapay Sinir Ağı ve Diskriminant Analizi kullanılmıştır. Buna göre, başarısızlıktan bir yıl öncesinde yapılan analizde başarılı ve başarısız olan bankalar kesin olarak tespit edilmiştir. İki yıl öncesinden yapılan tahminde ise başarılı bankalar %77,8; başarısız bankalar ise %100 oranında doğru analiz edilmiştir (Çelik, M.K. 2010: 141-142).

1.1.5. Finansal Dayanıklılık

Finansal dayanıklılık, ülkedeki olası iç ve dış şoklar sonucunda oluşabilecek krizler karşısında, riskten sıyrılma çabasıyla riski en az hasarla atlatmak için başvurulmuş bir kavramdır. Finansal dayanıklılık ile firmalar, ileride doğabilecek riskleri öngörebilecek ve tedbirli davranabilecektir (McManus, Seville, Vargo, & David, 2008; Salignac, Marjolin, Reeve, & Muir, 2019). Başka bir tanıma göre, bireylerin ya da firmaların yaşadığı zorlukların üstesinden gelme ve bu duruma gösterdikleri uyum, finansal dayanıklılık olarak adlandırılır (Salignac, Marjolin, Reeve, & Muir, 2019). Diğer bir tanıma göre, finansal dayanıklılık, devlet ve diğer ekonomik aktörlerin finansal karmaşanın ve ekonomik krizlerden kaçınma olarak tanımlanır

(Barbera, Jones, & Stecollini, 2015). Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak, finansal sağlamlık kavramıyla firmalar, belirsizlik ve riskten kaçınma yoluyla karlarını arttırmakta ve finansal sistemin kırılganlığını azaltmaktadır. Bu durumda firmalar; ilk önce riskleri belirlemeli; daha sonra bu riskleri en aza indirmek için gerekli düzenlemeler yapmalı, ayrıca devlet tarafından sağlıklı bir şekilde denetlenmeli ve finansal enstrümanlar ile riski paylaşmalıdır (Yücel, Mandacı & Kurt, 2007: 2).

Finansal sağlamlık ve dayanıklılık analizlerinde araştırma görevlileri, genellikle Bankometer S-skor yöntemini kullanırlar. Bunun nedeni, bu yöntem kullanılan diğer yöntemlere göre bankacılık unsurlarını içerisinde barındırdığı için daha doğru, kolay ve bankacılığa daha çok hitap eder (Muhammad, 2017; Yavuz, 2023: 318), Bu yöntem, firmaları batma tehlikesinden kurtarmak için de önerilmektedir (Anita vd., 2013). Örnek olarak, Pakistan'daki İslami bankalara, olası krizlere karşı erkenden tedbir amaçlı Bankometer yöntemi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda düzenleyici sermaye, kaynak sağlama maliyeti, aktif ve öz kaynak karlılığı kriz dönemiyle ilişkilidir. Bu sebeple, bankometer yöntemi finansal dayanıklılığın erken tespiti açısından önemlidir (Ali, Zulkhibri & Kishwar, 2018: 2).

1.1.6. Finansal Risk

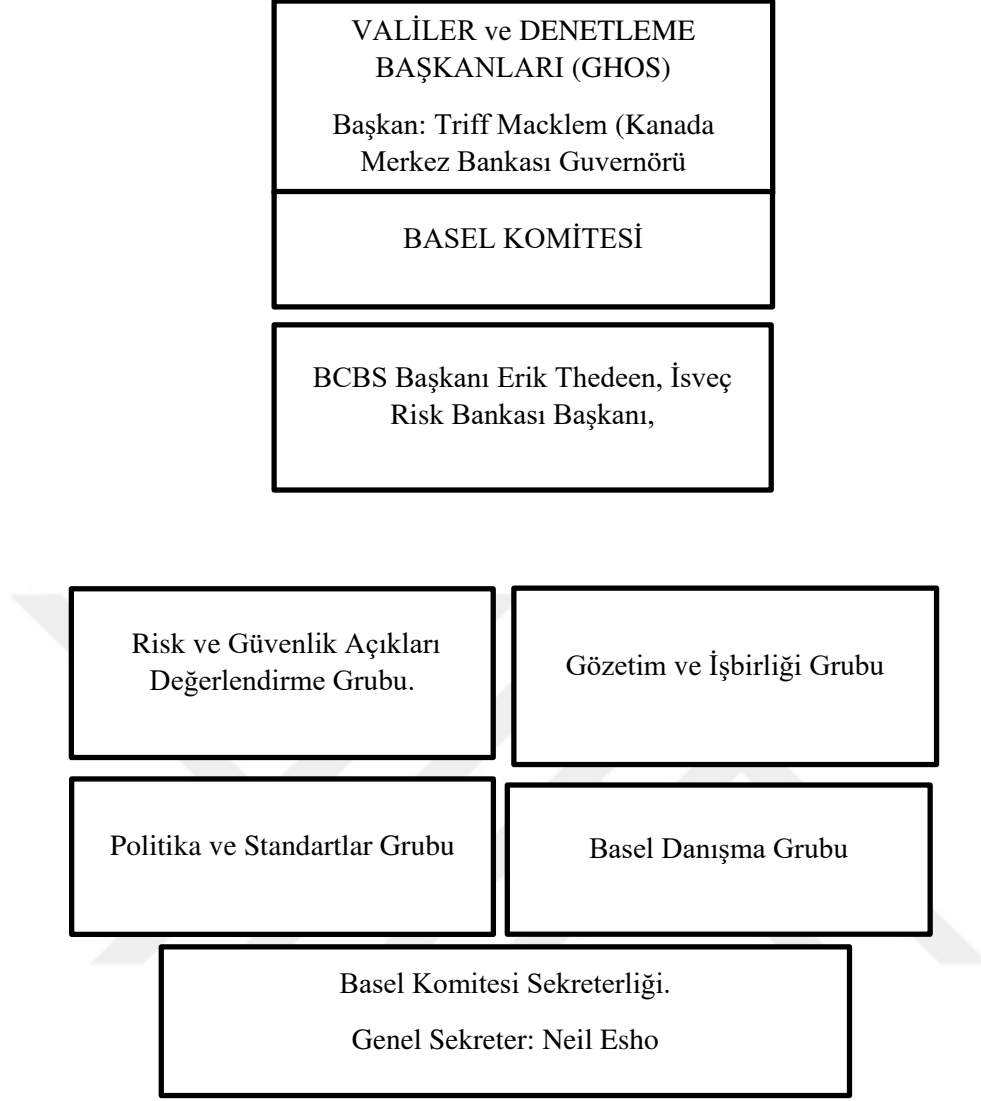
Ülkedeki makro ve mikro göstergelerde, finansal göstergelerde ve değerli finansman araçlarda yaşanan olumsuzluklar sonucunda, finansal aktörlerin, yükümlülüklerini karşılayamama riski ile karşı karşıya gelmeleri, finansal risk kavramı ile tanımlanmaktadır (Nurcan, 2005: 7). Bunun yanında, finansal risk, firmanın gelirinin, fonlama sıkıntısı ve ödeme sıkıntısı nedeniyle değişken hale gelme neticesinde, faiz ve temettü borçlarını ödemek için belirlenen alt sınırını aşma olasılığı olarak ifade edilir. Finansal riski göstermek için kaldıraç derecesinden faydalanılmaktadır (Usta ve Demireli, 2010: 28). Finansal kaldıraç oranı, hisse senedi sahiplerinin firmanın toplam varlıklarını karşılama düzeyi olarak tanımlanabilir (Libby, Short & Libby, 2014: 656).

Firmaların olumsuz etkilenebileceği finansal riskler; pazar riski, kısa vadeli fon toplama ve verme sıkıntısı çekme riski, kredi sağlama riski ve operasyonel risklerdir. Pazar riski, finansal göstergeler ve makroekonomik göstergelerde meydana gelen olumsuzluklardır. Fon sıkıntısı çekme riski ise, fonlara ihtiyaç duyulduğunda TL'nin diğer paralara dönüştürülebilme hızının düşüklüğü nedeniyle temin edememek anlamına gelmektedir. Kredi riski ise, verilen ya da alınan kredilerin vadesinde ödenememe olasılığıdır. Operasyonel risk, firmaların yapısal sorunları olarak tanımlanabilmektedir (Yücel, Evrim Mandacı, & Kurt Gümüş, 2007).

Küreselleşme ile birlikte, finansal riskler sadece ülke içinde yaşanmamaya başlamıştır. Bu sebeple, küresel anlamda yapılan ticaret faaliyetleri ve fon aktarımları neticesinde, finansal riskler bulaşıcılık kazanmıştır. Kaminsky ve Reinhart, ülkelerde ticaret ilişkisinin varlığı neticesinde, finansal bulaşıcılığın da ülkelerde etkin bir şekilde var olduğunu vurgulamıştır (Kaminsky, Reinhart, 2000). Bu ticaret etkisi en çok döviz piyasalarında varlığını sürdürmektedir (Aşıkoğlu, Kayahan, 2008: 161). Firmalar, küreselleşme ile oluşan finansal risklerden korunmak için hedging (koruma) tekniklerine başvurmaktadır. Burada türev araçlar devreye girmektedir. Türev araçlarının küresel korunma araçları olarak kullanılmasının nedenleri: Uluslararası piyasalarda arbitraj işlemleri yapmak, faiz ve döviz kuru risklerini azaltmak, uluslararası sistemden uzun ve kısa vadeli borçlanabilme, firmaların aktifleri ve pasiflerini ve söz verilen döviz alışverişlerini riskten uzaklaştırmak, yatırımları korumak ve spekülasyonları önlemek, fiyat sinyallerinin etkin kılmak olmaktadır (Akgüç, 1997: 696; Selvi, 2000: 7; Özalp, 2003: 5).

1.2. Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Denetleme Komitesi

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İsviçre'de 1930 yılında Young Planı sınırları içerisinde faaliyete geçmiştir (BIS, Basel, 1-5). BIS'in içerisinde faaliyet gösteren BASEL, denetim yapmak, bankaların mali durumlarını takip etmek, mali durumları denetlemek ve analizler geliştirmek amacıyla, 1974 yılında G-10 ülkelerince BCBS'yi kurmuş ve faaliyetine resmen başlamıştır (Yıldırım, 2015: 10). BCBS, uluslararası alanda koymuş oluşturduğu kuralları diğer ülkelere kesin bir şekilde uygulatma yetkisine sahip değildir. Bu komitenin uluslararası kurallarına uymayan ülkeler, komitenin o ülkelere vermiş olduğu risk puanı sebebiyle uluslararası piyasanın dışına itilmektedir (Cengiz, 2013: 6). BCBS'nin organizasyon ve yönetim şeması aşağıda verilmiştir.

Şekil. 2.1. Basel Yönetim ve Organizasyon Yapısı
Kaynak (BIS, BCBS, 2025).

Basel yönetim ve organizasyon yapısı açıklamaları (BIS, BCBS, 2025);

Valiler ve Teftiş Başkanları: BCBS, MB Valileri ve (MB valisi olmayan) teftiş başkanları, teftiş organına durum bildirmektedir.

- Valiler ve Teftiş Başkanları: BCBS, MB Valileri ve (MB valisi olmayan) teftiş başkanları, teftiş organına durum bildirmektedir.
- BCBS Başkanı: GHOST, BCBS standartları çerçevesinde komitenin faaliyetlerini kontrol etmek için üyeleri içerisinde BCBS Başkanını seçer.
- BCBS grupları: Komite, üye ülkelerin risk analizi, MB'lerinin gözetleme faaliyetlerinde ortak hareket etme, yeni politika programları hazırlama ve katılımcı olmayan devletlerle iletişim faaliyetlerini yürütmek için kurulan gruplardır.

- d) Komitenin sekreteri ise, İsviçre'nin Basel kentinde faaliyet gösteren BIS'in himayesi altındadır ve bu kuruluştan destek görmektedir (BIS, BCBS, 2025).

1.2.1. Basel I Standartları

Basel Standartları, finansal araçların en düşük sermaye ihtiyacını belirlemek amacıyla hesaplanan kurallardır. 1980 yıllarında, dünyadaki dışa açılmış bankalardan borç alan bankalarda yaşanan belirsizlikler ve riskler, tabii olarak uluslararası bankalara da bulaşmıştır. Bu durumda uluslararası bankaların sermayesi yetersiz hale gelmiştir. Dolayısıyla BCBS, olası riski adlandırmak ve düzenlemek, ülkedeki ekonomik belirsizliği önlemek, ekonominin istikrarı için yardımda bulunmak, güven ve haksız rekabeti önleme gibi nedenlerden dolayı belli başlı düzenlemeler getirme kararı almıştır (Bolgün, Akçay, 2005: 10; Babuşcu, 2005:198). Bu gelişmeler sonucunda BSBC, 1988 yılında Basel I Standartlarını hazırlamıştır (Filiz, 2006: 49). Yayımlanan Basel I düzenlemeleri, bankaların bilançodaki varlıkları ile sermaye arasındaki riski analiz etmek için matematiksel orantı türetmiştir. Böylece, bankaların tasfiye sürecine girmeleri ve iflas etmeleri sonucunda, yatırımcıların çıkarlarını korumak ve yatırımcıların zararlarını en aza indirmek için, bankaların bulundurmaları gereken en düşük sermaye oranını belirleyip yatırımcıları korumaya özen göstermektedir (Atiker, 2005: 1-2).

Bankacılığa yönelik SYO oranı, yürürlüğe giren bu kararlar birlikte, SYO'nun %8'in altında çıkmaması için dört grup olacak şekilde çeşitli risk faktörlerini önlemeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, kredi risk faktörünün hesaplanması, finansal araçların bilançoda yer alan aktif değerler ve bilançoda olmayan değerlerin risklerine göre sınıflandırılmasıyla olmaktadır. Bu sınıflandırma, değerlerin ağırlıkları nispetinde %0, %10, %20, %50, %100 oranları ile çarpılması sonucu hesaplanmaktadır (Yayla, Kaya: 1). SYO oranına alt sınır getirildiğinde, bankalar diğer kuruluşlara oranla artık daha fazla SYO'ya sahip olacak ve sonucunda finansal sağlamlıkları artacaktır (Çiftçi, 2007: 33). Tüm bu bilgilerden sonra, SYO oranının tanımı, Finansal araçların piyasadaki belirsizlikler neticesinde meydana gelen zararların belirli bir sermaye ile giderilemediği durumlarla ilgilenen kavramdır (Bessis, 2010, 35). SYO oranı, katılımcı ülkelerin yanında, katılımcı olmayan ülkeler için de geçerli olmaktadır (BIS, BCBS Tarihi).

Pazara daha komplike ve yeni malların dahil olmasıyla pazardaki riskler artmıştır. Artan risk, SYO rasyosunun, Meksika finansal sektöründe %8'in altında seyretmesine neden olmuş ve kriz kaçınılmaz hale gelmiştir (TBB, 1995).). Bu bağlamda, 1991 tarihinde SYO oranının uygulanabilirliğini daha etkin bir hale getirmek için, genel hüküm ve rezervle ilgili hususlar

değiştirilmiştir.. 1988 yılında ise, kredi riski haricindeki riskler ele alınmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda, 1997 tarihinde pazardan doğabilecek olası riskler SYO'ya dahil edilmiştir. Bu model ile bankalar risklere karşı daha da korunaklı olabileceklerdir (BIS, BCBS Tarihi). Bu modeller çerçevesinde, finansal araçlar devlet denetim mekanizmasının onayı ile kendi içsel modellerini de kullanma yetkisine sahip olabileceklerdir. Ayrıca, BCBS pazar riski haricinde, sermaye benzeri borç kredileri de Üçüncü Kuşak Sermaye adı altında SYO'ya dahil etmiştir (Ersoy, 2011: 57). Bu gelişmelerin sonucunda SYO aşağıda verilmiştir (Acar, 2023: 48);

$$SYO = \text{Öz Kaynak/Kredi Riski} + \text{Pazar Riski} \quad (2.1)$$

Basel I Standartları, finansal sektörde riski kontrol etmede etkinliğin artmasını sağlayıp, şirketlerin mali yapılarını sağlamlaştırıp ve bunun sonucunda, sektörün verimini arttırmaya çalışmıştır. Bu sayede olası piyasa riskinden ve dışsal risklerden en az zararla kaçınılabilecektir (Özince, 2005: 19). Basel 1 Standartları'nın eksikleri ise, BSBC ile ilgili merkez bankalarının risk ağırlıklarının tespit edilmesinde, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'na üye olan (OECD) ya da olmayan ülkelere göre bir sınıflandırma olmasıdır. Eğer risk ağırlıklarına bakılan ülke OECD ülkesi ise, riski ağırlıklı ortalaması yüksek çıksa da, risk ağırlığı yokmuş gibi gösterilmektedir. Eğer ülke OECD ülkesi değilse, risk ağırlığı düşük çıksa bile OECD üyesi ülkeden dezavantajlı bir konumda olmaktadır (Yılmaz, 2006: 32). Basel I Standartları, borç ödeme riskine dayalı sermayenin hesaplanmasında borçlular arasında ayırım yapmamıştır. Dolayısıyla yeni faaliyete başlayan bir firma ile piyasada var olan bir firmaya aynı miktarda SYO belirlemiştir. (Keçeci, 2010: 25). Başka bir sorun ise, Basel komitesinin ikincil pazarlarda ve vadeli İşlem piyasalarındaki gelişmeleri ve buluşları tahmin edememesidir. Dolayısıyla bankalar, SYO risklerini Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VİOP) piyasalarında ve ikincil pazarlarda, değerli varlıkları menkul kıymetleştirme yapıp satarak az göstermiştir (Matten, 2000: 90). Küreselleşme ile birlikte uluslararası bankaların sistemlerinin farklı olması, finansal raporlarının da farklı olmasına sebep olmuş ve sonucunda bankalar birbirlerini iyi bir şekilde analiz edememiştir (Baker, 2002: 80). Basel I Standardı'nın, faaliyet (Operasyonel) riskini barındırmaması ve kredi riski oranını doğru bir şekilde belirleyememesi, riskin esnekliği rasyosunun yanlış bir değer almasına yol açmaktadır (Keçeci, 2010: 26). Türkiye'de ise, Basel I Düzenlemeleri adaptasyon süreci hızlı ve rahat bir şekilde gerçekleşmiştir. Ancak yukarıda sayılan sorunlar dolayısıyla Basel I Türkiye'de de yetersiz kalmıştır (Külahi, Tiryaki & Yılmaz: 189).

2.2.2. Basel II Standartları

Basel I Standartları, çıktığı ilk yıllarda ülkelerdeki finansal sağlamlığa önemli katkılar yapsa da, gelişen finansal sistemler karşısında etkisini yitirmeye başlamıştır. Bunun sonucunda, Basel I Standartlarının eksiklerini gidermeyi amaçlayan Basel II Standartları, 1999 yılında resmi olarak ilk defa uluslararası piyasaya sunulmuştur. Basel II Standardının çıkmasında en önemli husus, sermayenin ihtiyaçlarını riske daha fazla esnek bir duruma getirmektir (Başar, 2007: 13). Basel II Standartlarının teknik içeriği ise, sermaye yükümlülüğünün hesaplanması, olası risklerin yönetimi, SYO'nun nasıl kullanılacağı ve ülkelere yapılan açıklamanın esaslarını içermektedir (BDDK, 2005: 1). Basel II standartlarının temel ilkeleri aşağıda sıralanmıştır (TBB, 2002: 2):

- a) Finansal piyasalarda güven ve sağlamlık unsurları aşılarmaya devam edilmeli ve SYO korunmalı,
- b) Finansal sistemdeki bankalar arasındaki rekabet eşitliği teşvik edilmeye devam edilmeli,
- c) Risk yönetimi, Basel I Standartlarına göre daha kapsamlı bir şekilde düzenlenmeli,
- d) Uluslararası finansal sistemlerde riske olan esnekliğin ölçümünde daha etkin oranlar ve analizler kullanılmalı,
- e) Uluslararası ticaret yapan bankaların risk yönetimi ile finansal sağlamlığının artırılması öncelik olarak belirlenmelidir.

Temel ilkeler doğrultusunda; Basel II, Basel I Standartlarına kıyasla daha rekabetçi bir ortam, finansal sağlamlığın daha etkin işlemesi ve riskin bankaları daha az etkilemesi gibi olumlu başarılar elde etmiştir. (Başar, 2007: 13). Ayrıca Basel I'deki Standartlar Basel II'de resmileşerek mevzuata girmiştir (BDDK, 2005: 1). Basel II Standartlarının üç temel sacayağı vardır bunlar (Aras, 2005: 8);

- 1) En az SYO oranı
- 2) Denetim Kurulunun ayrıntılı olarak incelenmesi
- 3) Piyasaların etkin çalışmasını sağlamak için kontrol altında tutulmasıdır.

Basel II Standartları, Basel I Standartlarındaki piyasa riskine ilave olarak faaliyet riskini de içerisine almaktadır. Basel II Standartların beklenen olumlu etkileri ve karşılaşılan olumsuz ekonomik etkiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.1. Basel II Standartları'nın Olumsuz Ekonomik Etkileri

Basel I Standartlarının Beklenen Olumlu Ekonomik Etkileri	Basel I Standartlarının Gerçekleşen Olumsuz Ekonomik Etkileri
Sermaye Gereksinimi Artacaktır.	Yurt İçi ve Dışı Kurumları ve Kuruluşları Bilgilendirme Maliyeti Yükelecektir.
Finansal Sistemlerin Risk Yönetimine İlgisi Artacaktır.	Risk Yönetim Sistemlerinin Ekonomik Maliyeti Yükelecektir.
Devletler İle İlişkiler Olumlu Yönde Artacaktır.	Verilerin Elde Edilmesi ve Maliyet Yükselmesi Yaşanacaktır.
Finansal Sektör İle Kredi Derecelendirme Kurumları Arasındaki Bağ Artacaktır.	Finansal Sektörlerin ve Kurumların verimli Bir Şekilde Faaliyet Göstermesi İçin Kullanılan Masraflar Artacaktır.
Finansal Piyasa Riski İstenildiği Zaman Hızlı Bir Şekilde Analiz Edilebilecektir.	SYO Oranı Çerçevesinde Kısıtlayıcılığı Yüksek Önlemler Alınması
Uluslararası Pazarlarda Derecelendirme Sistemi Etkin Bir Şekilde Uygulanmalıdır.	Risk Değerlendirici Kuruluşlarının Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaygınlaşması

Kaynak: Bolgun, 2003: (104)

Tabloya göre, Basel II Standartları olumlu etkiler bırakırken, bir yan dan da ekonomilerdeki maliyetleri artırmaktadır. Örnek olarak, Basel II komitesi tarafından GOÜ'ye verilen kredilerin maliyetleri yükselecek vadeleri azalacaktır. Bunların yanında büyük firmalar kar ederken, küçük şirketler zarar edecektir. Bunların sonucunda ekonomide dalgalanmalar artacak, küçük bankalar zarar ederken yabancı sermayeli bankalar kar edecek ve rekabet eşitliği bozulacaktır. Bunun sonucunda Basel II Standartlarının ülkelerde faaliyete geçmesinin ekonomik olumsuz etkileri fazla olacak ve GOÜ'de uygulanabilirliği yetersiz veri engeline

takılacaktır. (Karabıyık, Anbar, 2006: 43-48). Basel I ile Basel II Standartlarının risk açısından farkları ise aşağıdaki tablo ile açıklanmıştır:

Tablo 2.2. Basel I ve Basel II Standartlarının Risk Açısından Karşılaştırılması

Basel I Standartları	Basel II Standartları
Risk Ölçüsünün Bütün Finansal Sistemlerde aynı şekilde ölçülmesi	Risk Ölçüsünün Yanında Bankaları, Kendi İçsel Denetim Yöntemlerini de Kullanabilir.
Tüm Bankalara Tek bir SYO kurallarının geçerli olması	Risk Yönetiminin Daha Kapsamlı Bir Şekilde Geliştirilmesi ve Bankacılık Sektörünün Teşvik Edilmesi
Riske Karşı Esneklik azdır	Riske Karşı Daha fazla Esneklik Sağlar.

Kaynak: Yazarkan, 2008: (49).

Basel II Standartlarının reel sektöre ve finansal sektöre vereceği kredinin risk primleri yüksek olmaktadır. Bunun nedeni, kredi riski ile reel sektör riskinin direkt verilen kredinin maliyetine yansıtılmasıdır. Bunun sonucunda, reel sektöre ve finansal sektörüne de bulaşp risklerini artıracaktır. Risk artığundan SYO’da artacaktır. Artan SYO karşısında, verdiği kredi fiyatını yükseltip maliyetini azaltacaktır (Aras, 2006: 14-15). Sonuç olarak, örneklerden yola çıkarak Basel II Standartları GOÜ’de ekonomik maliyetleri artıracaktır.

Basel II Standartlarıyla, Basel I Standartları yöntemini geliştirerek ülkelerin finansal sektörlerinde oluşabilecek olası krizleri engellemek hedeflenmiştir. Ancak kullanılan yöntemler uygulanan finansal piyasalara uygun değildi; bunun yanında risk unsurunun hesaplanmasındaki karışıklık ve eksiklikler, Basel II Standartlarının yerine yeni bir standart getirilmesi fikrini doğurmuştur. Bu fikir, Basel II Standartlarının yerine Basel III Standartlarının gelmesindeki ilk adım olmuştur (Gürel, Gürel & Demir, 2012: 27).

1.2.3. Basel III Standartları

BSBC, 2010 tarihinde Basel III Standartlarını yayınlamıştır (Kandemir, 2017: 19). Basel III Standartlarının yayınlanmasının nedeni, krizler ile başa çıkmak için piyasadaki oynaklıkları engellemek ve bunun sonucunda finansal sistemin sağlamlığını arttırmaktır. Basel III Standardının en önemli hedefi sermaye ve kaynak temin etmek olmuştur. (Geyikçi, 2013: 16). Dolayısıyla Basel III Standartları, Basel II Standartlarında başarılı olunamayan unsurları geliştirmeye odaklanmıştır. Bu unsurlar aşağıda değinilmiştir (Cangürel, Güngör, Sevinç, Kaycı, Atalay, 2010: 1);

- a) İçsel veya dışsal şoklardan meydana gelen olumsuzluklar sonucunda oluşabilecek finansal krizlere karşı, bankaların sağlamlıklarını artırmak,
- b) Basel II Standartları'ndaki risk unsurlarıyla ilgili hesaplamaları ve analizleri o dönemin gerektirdiği şekilde düzenlemek ve geliştirmek,
- c) Finansal sistemdeki saydamlığın artırılmasını sağlamak,
- d) Mikro düzeyde hayata geçirilen düzenlemeler ile bankaların sağlamlığını artırmak,
- e) Makro düzeyde ise oluşturulan düzenlemeler ile finansal sistemin sağlamlığını arttırmak hedeflenmektedir.

Bu unsurlar neticesinde Basel III, Basel II Standartlarındaki olumsuzlukları gidermek ve kullanılabilirliğini artırmak için düzenlenen ilave bir standarttır (Gürel, Gürel & Demir: 18). Basel III Standartlarında, Basel II Standartlarına ilaveten gelen ve değiştirilen unsurlar; Sermaye tanımı kavramının farklılaştırılması, SYO oranının tekrar düzenlenmesi, risk yönetim kavramının tekrar düzenlenmesi, kaldıraç oranı ve likidite unsurunun kontrol edilmesi sayılabilir. Üçüncü kuşak sermaye unsuru ise yerini, ana ve katkı sermaye unsurlarına bırakmıştır (Ocak, 2019: 31).

Basel III ile sermaye tamponuna bakıldığında, bu tamponun oluşturulmasındaki neden, finansal sektörün sermayelerinin yeterli olmamasıdır. Yani bankaların, diğer Basel Standartlarına oranla daha fazla sermaye bulundurmaları gerekmektedir. Sermaye tamponunun hedefi, SYO rasyosu %8 iken, sermaye tamponunun %2,05 olmasıdır. Dolayısıyla ikisi birlikte %10,5 oranında olmaktadır. %10,5 oranının altında seyreden piyasalarda farklı yaklaşımlara gidilebilmektedir (Caruana, 2010: 35).

Riskli olmayan kaldıraç oranına bakıldığında, dönüşüm rasyolarıyla bilanço dışı hesaplar ve bilançodaki aktif varlıkların toplamıyla, çekirdek sermaye ile riskli olmayan en alt sınır düzeyi oranının uygulanması amaçlanmaktadır. Yani kaldıraç oranı: Esas Sermaye/

aktifler ile Bilanço dışı varlıkların toplamı ile hesaplanır (Cicioğlu, Çil, 2019: 98). Kaldıraç oranının aşamalı olarak %3 seviyelerine düşürülmesi gerekmektedir (BDDK, 2010: 3). Likidite kurallarına bakıldığında ise, finansal sistemin içsel şoklarda, dışsal şoklarda ve yaşanacak olası finansal krizlerde likiditesinin yüksek olması amacıyla bir dizi düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda Net istikrarlı Fonlama Oranı ve Likidite Karşılama Oranı III. Basel standartlarına eklenmiştir (BDDK, 2010: 3).

Basel III Standartlarının olumsuz yanları ise, bu standartlarının düzenli bir şekilde çalışabilmesi için, ülkelerdeki finansal sektörler ve düzenleyici kuruluşların bir sistem dahilinde en yüksek verimle çalışmaları gerekmektedir. Bu durum söz konusu olmazsa, Basel III Standartlarının yukarıda belirtildiği gibi uygulanan ülkelere denetimin çok daha düşük olan ülkelere doğru döviz farkından yararlanma doğrultusunda arbitraj faaliyetleri başlayacaktır (BDDK, 2010: 15). Basel III ile Basel II arasındaki farklar aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2.3. Basel II ile Basel III Arasındaki Farklar

	Basel II	Basel III
Sermaye Oranları ve Amaçları		Sermaye Tanımlarının Yenilenmesi
		Başka bir Sermaye Tamponu Oluşturma
		Kaldıraç Oranının Yenilenmesi
		Yüksek Minimalizal Oranları
		Sistemin Yapısına Yapılan Yeni İlaveler
Ağırlıklı Riskli Aktiflerin Değerlendirilmesi Unsurları (RWA – Risk).	Faaliyet Riski	Karşı Taraf Yükümlülük Riski
	Şeffaflık	
	İçsel SYO Faktörü	
	Ülkeleri Derecelendirme	
Likidite Oranları		Stres Altında Likidite Oranı
		Net İstikrarlı Fonlama ORanı

Kaynak: PWC, 2010: (16)

1.2.4. Basel IV Standartları

2008 küresel finansal krizin ardından, Basel III Standartlarının devamı olarak 2017 yılında yayımlanan Basel III SYO final düzenlemesi ile yeni bir döneme girilmiştir. Basel III

Standartları, bankaların içsel risk yönetiminin hesaplanmasında yetersiz kalmıştır. Bankacılık düzenlemelerin sonuncusu olan Basel IV Standartları, Basel III Standartlarındaki bu yetersizliklere çözüm olması için çıkarılmıştır (BCBS, 2013; Feridun, 2020: 35).

Basel IV Düzenlemeleriyle esas yapılmak istenen, Bankaların İçsel risk modellerinin uygulamalarını kontrol altına alarak kısıtlamak ve bunun sonucunda risk ağırlıklı varlıkların tespit edilmesinde güven unsurunu tekrar artırmayı sağlamak olmaktadır (Güngör, Engin, 2023: 11). Basel IV Standartlarının getirdiği yenilikler; kredi riski yönetiminde yeni düzenlemeler, yeni operasyonel risk düzenlemeleri, kaldıraç oranının eksiklerinin giderilmesi ve çıktı tabanının son aşamaya getirilmesi düzenlemeleridir (Güngör, Engin, 2023: 11). Basel IV Standartlarının içeriği aşağıda belirtilmiştir (BCBS, OPE25, 2023: 1);

1. Faaliyet riski için İş Göstergesi oranı,
2. BI'nin a katsayısı ile çarpılmasıyla bulunan İş Göstergesi (BIC)) oranı,
3. Bankanın önceki yıllardaki ortalama kayıpları ile BIC'ye dayanan ölçeklendirme, faktörü İç Zarar Çarpanı (ILM).

Operasyonel risk sermayesi standartları (ORC) olan Basel IV, BIC ve ILM'nin birbirleriyle çarpılmasıyla bulunmaktadır. Operasyonel risk çerçevesinde, risk ağırlıklı varlıklar (DIT), ORC'nin 12.5 katına eşit olmaktadır. Basel IV üç bileşenden oluşmaktadır bunlar (BCBS, OPE25, 2023: 1);

1. Faiz riski,
2. Kiralama riski ve temettü riski,
3. Hizmetler bileşeni ve finansal bileşen riskidir.

Basel IV Düzenlemeleri, bankaların kendi içsel yönetim düzenlemelerini aşırı ve denetimsiz bulmakta ve bu sebeple bankaların cüzdanlarında %5 olan temettü oranını %10 seviyesine çıkarmaktadır. Bu durumda bankalar, daha fazla sermaye bulundurma ihtiyacı hissedeceklerdir (Köksal vd, 2020: 15).

1.3. Finansal Sağlamlık Göstergeleri (FSI)

Dünyada yaşanan ekonomik krizler daha çok finansal sistemde olduğu için, ülkelerin finansal sağlamlıklarını belirlemek oldukça önemlidir. Bankaların finansal sağlamlıklarının belirlenmesi FSI ile mümkündür. FSI, Finansal istikrarı sağlamak, finansal kırılganlığı azaltmak ve finansal dayanıklılığı arttırmak için finansal sistemin zaafılarını ve artılarını belirlemeyi amaç

edinen finansal göstergelerdir (IMF, 2006).IMF'nin 2019 yılı FSI'leri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.4. IMF'nin 2019 Yılı Temel ve Ek Finansal Sağlamlık Göstergeleri

	Çekirdek Seti
	Mevduat Alanlar
SYO	Risk Ağırlıklı Varlıklar / Düzenleyici Sermaye 1.Aşama Sermaye/ Risk Ağırlıklı Varlıklar Takipteki Kredilerden / Sermaye Karşılık Oranı Ortak Sermaye: Risk Ağırlıklı Varlıklara / 1. Aşama Sermaye Aşama 1. Sermaye / Varlıklar
Varlık Kalitesi	Sorunlu Kredilerin Toplam Brüt Kredilere Oranı Ekonomik Faaliyete Göre Kredi Yoğunlaşması / Toplam Krediler Sorunlu Krediler / Karşılıklar
Kazanç ve Karlılık Oranı	Varlıkların Getirisi / Net Kar Net Kar / Öz Kaynak Karlılığı Brüt Gelir / Faiz Marjı Faiz Dışı Giderlerin Brüt Gelire Oranı
Likidite Oranı	Likit Varlıkların Toplam Varlıklara Oranı (Likit Varlık Oranı) Likit Varlıklardan Kısa Vadeli Yükümlülüklerle Oranı II. Basel Likidite Standartlarını Uygulayan DT'ler İçin Likidite Karşılama Oranı II. Basel Likidite Standartlarını Uygulayan DT'ler İçin Net İstikrarlı Fonlama Oranı
Piyasa Riskine Dayanıklılık	Yabancı Para Cinsinden Net Açık Pozisyonu / Sermaye
	Emlak Piyasaları
	Konut Amaçlı Gayrimenkul Fiyatları
	Ek Set
Mevduat Alanlar	Büyük sermaye riskleri, Kredilerin toplam kredilere coğrafi dağılımı Finansal türevlerde sermayeye brüt varlık pozisyonu Finansal türevlerde sermayeye brüt yükümlülük pozisyonu Ticaret gelirinin toplam gelire oranı, Personel giderlerinden faiz dışı giderlere Referans borç verme ve mevduat oranları arasındaki fark. En yüksek ve en düşük bankalararası oran arasındaki fark Bankalararası Toplam krediler / müşteri mevduatları Yabancı para cinsinden kredilerin toplam kredilere oranı Yabancı para cinsinden borçların toplam yükümlülüklerle oranı Özel sektöre Kredi büyümesi

Kaynak: IMF, 2019: (3-4).

2019 Finansal Sağlamlık Derleme Kılavuzu'nda yer alan bu tablo; FSI'lerin düzenli bir şekilde bir araya getirilmesi ve yayımlanması doğrultusunda tanımlar, veriler ve metodlar konusunda yol göstermektedir. FSI'ler hem bireysel bankaların toplu bir şekilde finansal sağlamlık verilerini hem de finansal piyasaların bütünü kapsayan verileri içerirler. Bu çerçevede tablodan seçilmiş finansal sağlamlık göstergeleri ele alınacaktır. Bu göstergeler, tablodan yola çıkarak; likidite oranları; faaliyet verimlilik oranları, SYO, varlık Kalitesi ve piyasa riski olmaktadır (IMF, 2006; IMF, 2019: 3-4.).

1.3.1. Likidite Oranları

Likidite oranları, firmanın likit borçlarını ödeyebilme gücünü ve sermayenin kabiliyetini analiz etmek için kullanılmaktadır (Satır, Kısakürek ve Yaşar,2020: 7). Likidite oranları, firmalarda belli başlı sorulara çözüm niteliğindedir. Bu sorular ise şunlardır: Firmanın likidite oranı nedir? Finansal şoklarda firma likiditesini hangi oranda korur? Firma bir yıldan kısa olan yükümlülüklerini likit varlıklarıyla karşılayabilir mi? Firma günlük faaliyetini idame ettirebilecek sermayeye sahip mi? (Alpan ve Demir, 2012a: 56). İşte bu soruların cevabı likidite oranlarıyla cevaplanmaktadır.

Likidite oranları; cari oran, asit-test oranı, nakit oranı ve stokların dönen varlıklara oranı olmaktadır (Satır, Kısakürek ve Yaşar, 2020: 7). Matematiksel olarak cari oran (finansal esneklik), bilançoda aktifte yer alan dönen varlıkların, pasifte yer alan kısa vadeli borçlara bölünmesiyle hesaplanmaktadır (Omağ, 2023: 784). Cari oranının diğer adı ‘‘Çalışma Sermayesi değeri’’olmaktadır. Finansal esneklik birin altında seyrederse, çalışma sermayesi talebi olmaktadır (Berk 2020: 105-106). Cari oranın finansal sektör için normal değeri iki, GOÜ için ise 1. 5 seviyelerinde olmaktadır (Çabuk ve Lazol, 2008: 204). Asit-test oranı ise, dönen varlıklardan stokların çıkarılmasıyla elde edilen tutarın kısa vadeli borçlara bölünmesiyle elde edilir (MASAK, 2020: 1). Asit test oranının amacı, şirketin satışlarında yaşanacak durma ve diğer olumsuzluklarda kısa vadeli kaynakların ödenebilirliğini sorgulamaktır (Yalkın, 1981: 107). Nakit oran, firmanın hazır varlıklarıyla menkul kıymetlerinin toplamı kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesiyle hesaplanmış olmaktadır (MASAK, 2020: 1). Nakit oran hesaplandığında %20 seviyesinde çıkması normal kabul edilmektedir. Nakit oranının artması ise firmaların alternatif gelir kazanamamasıyla sonuçlanmaktadır (Akgüç, 2017: 549).

1.3.2. Sermaye Yeterliliği (SYO)

SYO, Bankalara, yatırımcılara ve diğer aktörlere finansal sektör anlamında önemli malumatlar sağlamaktadır. Bu malumatlar, SYO'nun az olmasıyla sermaye bağlamında yüksek risk üstlenme, fazla olması ise boş duran öz sermaye olduğunu anlatmaktadır (Kına, 2018: 76). SYO, bankaların sahip olduğu sermayenin sayısal değeri ile meydana gelebilecek olası riskleri yönetmek ve bütün bankaların SYO'larının devlet tarafından sürekli olarak denetlenmesi için kullanılan göstergedir. Bu gösterge, diğer değişkenler sabit bir şekilde denetlendiğinde bankaların finansal sektörde ayakta kalabilmelerine olanak sağladığından ülkeler açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda SYO'nun en önemli işlevi, olası riskleri dağıtabilmeyi sağlamaktır (Kalıntaş, 2019: 6-7).

SYO ayarlamalarında devletler, iki farklı sınırlama getirmektedir. Bunlardan birincisi, bankaların alabilecekleri kredi risklerinin toplamını kısıtlamak; ikincisi ise SYO oranının alt ve üst sınırını belirlemektedir. Alt sınırın altında olan SYO için, devletler düzenlemeler yapmaktadır (Doğru, 2013: 20). Bu bağlamda, daha önce de belirtildiği üzere uluslararası alanda sermaye standartları için Basel Standartları oluşturulmuştur. Böylece uluslararası alanda Basel standartları kabul görmüştür. Ancak Basel Standartları, daha çok GÜ'in lehine olması ve yapılan analizlerin yetersiz olması gibi olumsuzluklardan dolayı tam olarak doğru sonuçlar vermemektedir (Teker, Bolgün & Akçay, 2005: 42). Devletin SYO'nun sağlanması için yaptığı düzenlemeler; Hükümetlerin verdiği lisanslar, net varlığını, sermayenin dayanıklılığının arttırmak adına sermaye esaslı kanunu risk kısıtlamaları veya borçlanma kısıtlamaları oluşturmak, SYO seviyesi ve finansal kaldıraç oranı seviyesi belirlemek sayılabilir (Acar, 2023: 46).

1.3.3. Faaliyet verimlilik Oranları

Faaliyet oranları, Firmaların gerçekleştirdiği satışları ile elde ettiği aktiflerinin arasındaki ilişkiyi irdeleyen oranlardır. Bunun yanında faaliyet oranları, firmanın yapmış olduğu satışların performansını da ölçmektedir (Özbek, 2018: 17). Bir diğer tanıma göre, şirketin ticari etkinliğinin sürekliliğinin sağlanması amacıyla, bilançosundaki aktiflerini ne seviyede işlevsel kullandığını analiz eden oranlardır (Merkit, 2004: 65). Faaliyet oranları; alacakların dönüşüm hızı, stok dönüş hızı, aktif devir hızı, öz sermaye devir oranı, sabit varlık devir hızı olarak sıralanmaktadır (Özbek, 2018: 17-19).

1.3.3.1. Alacak Devir Hızı

İşletmelerin verdikleri borçlara karşılık elde ettiği alacaklarını geri toplama yeteneği, yani alacaklarını likit kaynaklara dönüştürebilme hızı olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda alacak devir hızı oranı aynı zamanda işletmelerin müşterilerine sattığı mal ve hizmetin geri ödenmesinde tanıdığı süreyi yansıtmaktadır (Çakır, Küçük Kaplan, 2012: 75). Alacak Devir hızı oranı formülü aşağıda verilmiştir (Sağlam, Karaca, 2015: 123);

$$\text{Alacak Devir Hızı Oranı} = \text{Kredili Net Satışlar} / \text{Ortalama Ticari Alacaklar} \quad (2.2)$$

1.3.3.2. Stok Devir Hızı:

Stok devir hızı, şirketlerin stoklarını bir cari dönem içerisinde ne kadarının üretim faaliyetlerinde kullanıp erittiğini veya ne kadar süreyle satış karına çevirdiğini gösteren orandır. Diğer bir ifadeyle, stok devir hızı, stokların 1 yıl sonunda kaç tanesinin yenilendiğini gösteren göstergedir (Akdoğan, Tenker, 1997; Akgüç, 1991; Warren, Reeve, Fess, 2002). Stok Devir hızı ne kadar fazla ise, firma o denli yüksek kar elde edebilir (Güdelci, 2016: 187). Alacak devir hızının ve stok devir hızının artması ile borçların ödeme süresinin zamanının artması, Şirketlerin gelirlerini arttıracaktır (Nobanee, AlHajjar, 2009).

Stok devir hızı oranı aşağıda gösterilmiştir (Sağlam, Karaca, 2015: 123);

$$\text{Stok Devir Hızı Oranı} = \text{Yapılan Satış Maliyeti} / \text{Ortalama Stoklar} \quad (2.3)$$

1.3.3.3. Aktif Devir Hızı

Aktif devir hızı, işletmelerin bilançolarındaki aktiflerin hepsinin verimliliğini ölçen orandır (Ayrıçay, Türk, 2014: 65). Diğer bir ifadeyle, bilançodaki varlıkların cari dönemde ne kadar devir yaptığını göstermektedir. Aktif devir hızı yüksek olan şirketler, varlıklarını daha etkin kullanıyor demektir. Dolayısıyla, Aktif devir hızının yüksek seyretmesi, şirketlerin gelirlerini arttırarak kara geçmelerini sağlamaktadır (Okka 2012). Devir hızının düşük olması ise müşterilerine sattıkları mal ve hizmetlerin karşılığını tahsil edememe riskini yükseltir. Alacak devir hızının artması olması gereken likidite oranının altında bir değerle çalışması anlamına gelmektedir (Aydın vd. 2007). Aşağıda aktif devir hızının formülü verilmiştir (Ecer, Günay, 2004: 41);

$$\text{Aktif Devir hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Toplam Varlıklar} \quad (2.4)$$

1.3.3.4. Öz Sermaye Devir Hızı Oranı

Şirketin bilançosunun pasif tarafında yer alan öz sermayenin verimliliğini esas alan orandır. Dolayısıyla, şirketin öz sermayesini satışta ne kadar işlevsel kullandığını gösterir. Öz sermaye devir hızı oranının seviyesinin yüksek olması, öz sermayenin verimli ve aktif bir şekilde işlediğini göstermektedir. Bu oranın düşük çıkması ise, öz sermayenin verimli bir şekilde kullanılmadığını göstermektedir. Eğer şirket öz sermayesini verimli bir şekilde kullanmıyorsa, yaptığı yatırımların geliri de azalacaktır (Temizer, 2015: 26). Öz sermaye devir hızı aşağıdaki formül ile gösterilir (Temizer, 2015: 26);

$$\text{Öz Sermaye Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Öz Sermaye} \quad (2.5)$$

1.3.3. Karlılık Oranları

Herhangi bir firmanın cari dönemde ne ölçüde kar elde edebileceğini ölçen oranlardır. Yani, karlılık oranları firma hesap kalemlerinin performansını ölçmektedir. Bu oranlar, bir firmanın sektördeki diğer firmalarla olan performans karşılaştırılması veya Bir firmanın performans dağılımını yıllar arasında karşılaştırmak için kullanılmaktadır. Bir şirketin karlılığını ölçmede kullanılan oran (ROE) rasyosudur. ROE, net gelirin pasif taraftaki öz kaynaklara bölünerek bulunur (Hillier vd., 2014). Eğer firma cari dönemde yaptığı faaliyetler sonucu gelir elde edebiliyorsa, genel sağlığı iyi durumdadır (Goel, 2016). Ayrıca, finansal karlılık oranları hisse senetlerinin takibi açısından oldukça önemlidir. Yani, yatırımcılar hisse senetlerinin verimliliğinin ne ölçüde arttığına ya da azaldığına olduğuna bu oranlarla bakarlar (Moyer, McGuigan ve Kretlow, 1984: 165). Finansal sektörde ise, bankalar arasında en fazla yatırımcıyı çekme ve en yüksek karı elde etme gibi nedenlerle sürekli bir yarış söz konusudur. Bu nedenle, bankaların karlarını arttırıp büyümesi sonucunda mevcut yatırımcılara, olası gelebilecek yatırımcılara ve ilgili banka ile iş içerisinde bulunan firmalar ve devletlere güvence sağlamayı başaracaktır (Koçak, 2018: 82). Dolayısıyla, bankalar için karlılık oranlarının önemi büyüktür.

Aktif karlılığı oranları ise; net kar marjı ve brüt kar marjı oranı, öz kaynak karlılığı oranları, faaliyet Karı oranları, olarak sıralanmaktadır (Özbek, 2018: 19-22).

1.3.3.1. Net Kar Marjı Oranı

Firmanın toplam aktiflerinin oransal olarak yüzde kaç gelir elde ettiğini gösteren orandır. Bu oran, firmanın yatırımlarının yüzde kaç verimli olduğunu ve aktiflerin yüzde kaç

üretken olduğunu gösterir (Demirhan, 2022: 38). Dolayısıyla net kar marjı, firmaların karlılığı ve üretkenliği hakkında açıklayıcı bilgiler sunar (Yılmaz, 2017: 63). Genel olarak bu oranın, yüksek kapasiteli firmalarda %4 ile %6 arasında olması kabul edilir (Çabuk, Lazol, 2011: 231). Net kar marjı oranı aşağıda verilmiştir (İpekten, 2024: 42);

$$\text{Net Kar Marjı Oranı} = \text{Net Faaliyet Karı} / \text{Aktif Toplam} \quad (2.6)$$

1.3.3.2. Öz Kaynak Karlılığı (ROE)

Öz kaynak karlılığı, hissedarların firmaya aktardığı sermaye payların karlılığını göstermektedir. Öz kaynak karlılığı, hisse senetlerinin gelirleri açısından bakılması gereken karlılık ölçüm orandır. Diğer bir tanıma göre, firmanın öz sermayesinin verimini gösteren ve firmanın karlılığının göstergesi olarak kullanılan orandır (Yılmaz, 2017: 64). Bu tanımlardan hareketle, firmanın öz sermayesi ile hissedarların firmaya verdiği fonlar arasında pozitif bir etki beklenmektedir (Öztürk, 2022: 7). Öz kaynak karlılığı aşağıda gösterilmiştir (İskender, Karadeniz, Atioğlu, 2012: 298).

$$\text{Öz Kaynak Karlılığı} = \text{Net Kar} / \text{Öz Kaynaklar} \quad (2.7)$$

1.3.3.3. Faaliyet Karı Oranı

Faaliyet karı oranı, firmaların faaliyetlerinin hangi ölçüde karlı olduğunu belirten bir orandır. Faaliyet karı oranı düzeyinin yüksek olması, firmalar açısından olumludur. Bu oranın yüksek ya da düşük olmasının belirlenmesi amacıyla, firmaya ait önceki yıllardaki faaliyet karları esas alınır ve sektör ortalaması kullanılır (Sarp, 2018: 32). Faaliyet karı oranına baktığımızda, cari dönemdeki faaliyet karının satış gelirine bölünmesiyle bulunmaktadır. Aşağıda faaliyet karı oranı belirtilmiştir (Akhtagan, 2022: 43);

$$\text{Faaliyet Karı Oranı} = \text{Faaliyet Karı} / \text{Net Satış Geliri} \quad (2.8)$$

2.4 Türkiye’deki Reel Sektörlerin FSI Oranlarıyla Gösterimi

Tablo 2.5. Türkiye’deki Bütün Firmaların 2019-2023 Tarihleri Arasındaki Finansal Oranları.

	2019		2020		2021		2022		2023	
Oranlar	Firma	Q	Firma	Q	Firma	Q	Firma	Q	Firma	Q
Cari Oran	680.174	158,8	729.391	164,3	793.322	164,1	866.716	155,4	889.777	163,6
Asit Test Oranı	681.156	105,1	729.024	108,5	792.385	103,6	864.122	100,02	884.988	101,4
Nakit Oran	666.900	23,9	715.039	27,6	776.123	28,1	847.719	29,03	865.032	28,5
Stoklar/Aktif Toplam	541.935	18,9	580.491	19,1	628.774	21,4	672.653	21,3	669.104	23,5
Kısa Vadeli Alacaklar/ Aktif Toplam	585.785	25,1	617.725	25,06	662.324	25,03	688.020	25,9	691.338	26,09
Öz kaynaklar/ Aktif Toplam	741.230	29,6	794.901	28,1	857.933	26,5	934.075	30,4	948.757	29,0
Duran varlıklar/ Öz kaynaklar	607. 054	91,6	643.668	80,8	626.831	76,5	743.108	85,2	738.500	78,6
Dönen Varlıklar/ Aktif Toplam	793.263	58,3	853.364	60,3	924.061	63,0	1.012.586	65	1.038.274	67,9
Kısa vadeli Yabancı Kaynaklar/ Pasif Toplam	734.532	45,7	787.337	46,1	850.605	48,0	924.573	49,7	937.446	52,4
Uzun V.Y.K/ Pasif Toplam	220.048	32,2	236.545	33,3	255.880	32,5	263.259	26,03	244.099	25,9
Stok Devir Hızı	442.122	7,7	465.526	7,7	505.270	7,8	547.254	9,5	552.549	8,4
Alacak Devir Hızı	437.757	6,5	454.903	6,1	486.534	6,6	515. 717	8,4	518.605	8,0
Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı	551. 936	1,9	579.303	2,1	626.831	2,5	682.630	3,2	696.173	3,4
Borç devir Hızı	491.827	6,5	515.925	6,6	555.794	8,0	602.360	9,7	615.290	9,0
Aktif Devir Hızı	609.542	0,9	641.518	0,8	695.165	0,9	753. 737	1,1	766.895	1,2
Faaliyet Karı/ Net Satışları Oranı	531.888	7,1	556.381	8,0	594.394	9,1	641.202	8,9	654.492	8,6
Brüt Satış Karı (Zararı) / Net Satışları Oranı	627.520	27,0	658.642	26,3	714.256	25,9	777.436	24,4	792.136	24,0
Net Kar (zarar) / Net Satışlar Oranı	517.891	3,2	539.845	4,4	575.438	3,4	612.051	4,9	630.833	4,4
Faaliyet Giderleri/ Net Satışlar Oranı	572.259	15,3	598.149	14,6	648.016	12,4	704.504	11,8	717.394	12,8

Kaynak: (TCMB, 2023).

Tabloda likidite oranlarına bakıldığında, cari oran, likit varlıkların kısa süreli yabancı kaynakları karşılama oranıdır (Sümer, Peker, 2013: 48). 2020 yılındaki cari oran, 2019 yılına göre %5,5'lik bir artış göstermiştir. Bu durumda, sektördeki firmaların kısa vadeli borçlarını ödeyebilme güçleri artmıştır. Sektördeki cari oran, 2019-2023 tarihleri arasında dalgalı bir seyir izlemiştir. Yani 2021-2022 tarihleri arasında bir önceki yıla göre firma sayıları artarken cari oranlarda düşüş yaşanmış, bu durumda firmaların kısa vadeli borçlarını ödenme gücü düşmüştür. Bu dalgalanmanın, makroekonomik göstergeler, siyasi istikrarsızlık, dünyadaki gelişmeler ya da piyasa içinde yaşanan olumsuzluklar neden olabilir. Örneğin, 2010 ile 2011 yılları arasında yaşanan finansal sıkıntılar, yabancı kaynakların yükselmesine ve cari oranın düşmesiyle sonuçlanmıştır (Işıkçelik, Turgut & Ağırbaş, 2022: 515). Dolayısıyla. Bu durum 2019-2023 yıllarında da geçerli olmuştur. Yani, tabloda kısa vadeli kredilerin pasif toplamdaki payları artmıştır. Sonuç olarak cari oranı artıran ve azaltan nedenler sırasıyla (Sipahi: 102); İşletmenin cari dönemde elde ettiği operasyonel gelirler, uzun vadeli borç kaynaklarına yönelme, öz sermaye gelirinin artması ve kısa süreli yabancı kaynaklar hesabının kapatılmasıdır. İşletmenin mali başarısızlık sonucu zarar yaşaması, uzun vadeli finansman kaynaklarının ödenmesi, duran varlıkların artması ve kısa vadeli yatırımları faaliyet yapmak için kaynak olarak kullanmak olmaktadır.

Sektördeki toplam cari oran, 2022 yılında bir önceki yıla göre %8,7 oranında düşmüştür. Bu yıllar, cari oranın 2019-2023 yılları arasında en çok dalgalandığı yıllar olmuştur. Ancak 2022 yılında, yaşanan bu düşüş 2023 yılında bir önceki yıla göre pasifteki kısa vadeli kredilerin artmasına karşılık yine de telafi edilmiştir. Burada bir diğer önemli husus ise, pasiflerin içerisindeki uzun vadeli yabancı kaynakların azalmasıdır. Bu durum firmalar açısından olumsuz bir durumdur.

Türkiye’de asit test oranının %65-%75 civarlarında olması, kısa vadeli kaynakların likit varlıklarla karşılanabileceğini göstermektedir (Durmuş ve Arat, 1997: 196; Akdoğan ve Tenker, 2010: 648). Asit-test oranına baktığımızda, 2020 tarihinde bir önceki yıla göre %3,4 oranında artmış, 2021 yılında ise bir önceki yıl baz alınarak %4,9 oranında düşmüş, 2022 yılında bir önceki yıla göre %3,58 oranında düşmeye devam etmiş ve 2023 tarihinde bir önceki yıl esas alınarak %1,38 oranında yükselme yaşanmıştır. Asit test oranının bir önceki yıl baz alınarak en fazla kayıp yaşadığı yıl 2021 dönemidir. Buna göre 2021 döneminde cari oran 2020’ye göre %4,9 oranında düşmüştür. Asit test oranı yıllar itibariyle %75’in üstünde seyrederek iyi bir görünüm vermiştir. Ancak asit test oranındaki inişler ve çıkışlar hakkında sadece bu orana

bakarak yorum yapmak yetersiz olup, asit test oranı için, işletmeleri tek tek değerlendirmek gerekmektedir (Gönenli ve Sarıkamış, 1976: 93).

Nakit orana baktığımızda, 2019 yılında %23,9, 2020 tarihinde %27,6, 2021 tarihinde %28,01, 2022 tarihinde %29,03, 2023 tarihinde ise %28,5 oranında seyretmiştir. 2020 yılında bir önceki yıla göre nakit oran %3,7 oranında artmıştır. Hazır değerler ile menkul kıymetlerin artması, kısa vadeli yabancı kaynakların artışı karşılamış ve onun üzerine çıkmıştır. 2022 yılına gelindiğinde nakit oran, bir önceki yıldan yola çıkarak tekrardan artmıştır. Bu artış, %1.02 oranında olmuştur. Ancak nakit oranının artması durumunda, daha önce belirttiğimiz üzere firmalar alternatif gelir kazanamayacaktır. 2023 yılına gelindiğinde ise yine bir önceki yıl baz alınarak %0,53 oranında azalma yaşanmıştır. Bu azalmayla birlikte firmalar alternatif gelir kazanabilecektir. Sonuç olarak 2019-2023 tarihlerinde nakit oran 2023 yılı haricinde artış göstermiştir.

Finansal yapı oranlarına bakıldığında, öz kaynaklar/ aktif toplam oranı; 2019 yılında 29,6%, 2020 yılında 28,1%, 2021 yılında 26,5%, 2022 yılında 30,4% ve 2023 yılında 29% seviyelerindedir. Buradaki bütün yıllarda inceleme bir önceki yıl baz alınarak yapılmıştır. Buna göre: 2020 yılında öz kaynaklar/ aktif toplam oranı; -1,5%, 2021 yılında -1,6%, 2022 yılında 3,9% ve 2023 yılında -1,4% seviyelerinde seyretmiştir. 2020, 2021 ve 2023 yıllarında öz kaynaklar / aktif toplam oranının negatif seyretmesi SYO konusunda bahsedildiği üzere boş duran sermayenin olduğunu ve sermayenin riskinin yüksek olduğunu göstermektedir. 2023 yılında ise bir önceki yıla göre oranın pozitif olması sermayenin atıl durmadığını ve riskin az olduğunu göstermektedir (Kına, 2018: 76). Duran varlıklar / öz kaynaklara bakıldığında, adı üstünde bu oran, duran varlıkların öz kaynaklara bölünmesiyle hesaplanmaktadır. (Özgülbaş, Koyuncugil, Duman & Hatipoğlu, 2008: 123). Duran varlıklar / öz kaynaklar oranı, uzun vadeli olan duran varlıkların hangi ölçüde öz sermaye ile karşılandığını ölçer (Koçyiğit, Bıyık & Ertaş, 2022: 173). Tabloya bakıldığında, duran varlıklar / öz kaynaklar oranı 2019 yılında 91,6%, 2020 yılında 80,8%, 2021 yılında 76,5%, 2022 yılında 85,2%, 2023 yılında 78,6% seviyelerinde gerçekleşmiştir. Kar ya da zarar açısından baktığımızda; yine bir önceki yıl baz alınarak, 2020 yılında %-10,8, oranında, 2021 yılında %-4,3 oranında, 2022 yılında %8,7 oranında, 2023 tarihinde ise %-6,6 oranında gerçekleşmiştir. Buna göre, duran varlıklar / öz kaynaklar oranının diğer yıllara nazaran en kötü olduğu yıl %-10,8 oranı ile 2020 yılı olmuştur. Oranın bir önceki yıla oranla arttığı tek yıl %8,7 oranıyla 2022 yılı olmuştur. Bu artış, duran varlıkların öz kaynaklar ile karşılanabildiğini göstermektedir. Firma sayısı ise, en fazla 2022 yılında, 743.108 olarak gerçekleşmiştir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların pasif toplama oranına gelindiğinde, bu oran toplam yükümlülükler içerisindeki kısa vadeli yabancı kaynakların ne kadarını kısa vadeli yabancı kaynaklar oluşturur, bu sorunun cevabını vermektedir. Tek bir işletme açısından bu oran %30'u geçmemelidir. Tek bir firma için %30 üzerinde olursa o işletmede kısa vadeli yabancı para riski var demektir (Çetiner, 2010: 154). Tabloya gelindiğinde kısa vadeli yabancı kaynaklar / pasif toplam oranı 2019 tarihinde 45,7%, 2020 tarihinde %,46,1, 2021 tarihinde %48, 2022 tarihinde %49,7, 2023 tarihinde %52,4, seviyelerindedir. Bir önceki yıl baz alınarak; 2020 yılında 0,4% oranında artmış, 2021 yılında , %1,9 oranında artmış, 2022 yılına gelindiğinde 1,7% oranında artmış, 2023 tarihinde ise %2,7 oranında artmıştır. Bir önceki yıl esas alınarak firma sayısına bakıldığında ise, 2020 yılında firma sayısı 52.805 kadar artmış, 2021 yılında firma sayısı, 63.268 kadar artmış, 2022 yılında firma sayısı, 73.968 kadar artmış, 2023 yılında ise firma sayısı, 12.873 kadar artmıştır. Kısa vadeli yabancı kaynakların pasifteki payını yorumlamak için uzun vadeli yabancı kaynaklara da bakmak gerekmektedir. Uzun vadeli yabancı kaynaklar 2019 yılında %32,2, 2020 yılında %33,3, 2021, yılında %32,5, 2022 yılında 26,03, 2023 yılında ise 25,09 oranında seyretmiştir. 2019 yılında, kısa vadeli yabancı kaynaklar uzun vadeli yabancı kaynaklara göre %13,5 oranında daha fazla, 2020 tarihinde %12,8 daha fazla, 2021 tarihinde %15,5 oranında daha fazla, 2022 tarihinde %23,67 oranından daha fazla ve 2023 tarihinde %27,31 oranından daha fazladır. Bu oran yıllar itibariyle artış göstermiştir. Bu durum sektör açısından olumsuz olmaktadır. Bunun nedeni, kısa vadeli yabancı kaynakları yüksek faiz maliyeti getirmektedir. Bunun sonucunda, firmaların karları yıllar itibariyle azalma eğilimi gösterecektir. Bir diğer etkisi ise, kısa vadeli borçların ödenmesinde çok fazla sermaye harcanacak olmasıdır. Sermayenin fazla harcanması, pasif ve aktif kontrol altında tutacak yeterli miktarda sermaye olmayışıyla sonuçlanacaktır. Firmaların uzun vadeli yatırımları arttırmaları gerekmektedir. Kısa vadeli yapılan kaynakların varlığı firmalar açısından risk teşkil etmektedir (Selimoğlu, Orhan, 2015: 37).

Devir hızlarına gelindiğinde, Stok devir hızı, 2019 yılında %7,7 oranında, 2020 yılında %7,7 oranında, 2021 yılında %7,8 oranında, 2022 yılında %9,5 oranında ve 2023 yılında %8,4 oranında seyretmiştir. Önceki yıla bakılarak yaşanan değişim ise; 2020 yılında %0 olmuş, 2021 yılında ise %0,1 oranında artış ile gerçekleşmiş, 2022 yılında %1,7 oranında artış ile gerçekleşmiş ve 2023 yılına gelindiğinde -%1,1 oranında negatif bir değişim gerçekleşmiştir. 2020 yılında stok devir hızının, artış ya da azalış göstermemesi cari dönemde stokların yenilenmediği anlamına gelmektedir. 2021 yılında, bir önceki yıla göre artış yaşanması stok devir hızının yenilendiğini göstermekte ve bu yenilenme 2022 yılında da artarak etkinliğini

sürdürmüştür. Bir önceki yıl esas alınarak, 2023 yılında stok devir hızı düşmüştür. Bu durumda da devir hızı yenilenmesi azalmıştır (Akdoğan, Tenker, 1997). Sonuç olarak 2020 ve 2021 yıllarında bir önceki yıla göre, stok kontrolü iyi durumdadır. 2023 yılında stokları yönetme faaliyeti azalmıştır (Aktan, Bodur, 2006: 63). Alacak devir hızına gelindiğinde; bu oran, 2019 yılında %6,5 oranında, 2020 yılında %6,1 oranında, 2021 yılında %6,6 oranında, 2022 tarihinde %8,4 oranında ve 2023 yılında %8 oranında seyretmiştir. Alacak devir hızı için bir önceki yıldan hareketle; 2020 yılında %0,4 oranında azalmış, 2021 yılında %0,5 oranında artmış, 2022 yılında %1,8 oranında artmış ve 2023 yılında %0,4 oranında azalmıştır. 2020 yılında alacak devir hızının 2019 yılına göre azalması, ticari alacakların satış yoluyla elinden çıkarma hızının düştüğünü göstermektedir. 2022 yılında ise 2021 yılına göre %1,8 oranında artış göstermesi, ticari alacakların satış yoluyla likit kaynaklara dönüştürme oranının daha fazla olduğunu göstermektedir (Sağlam, Karaca, 2015). Bu durum sektör açısından olumlu olmaktadır.

Borç devir hızına bakıldığında, bu oran firmaların cari dönemdeki ortalama ticari borçlarının kaç kez ödendiğini gösteren orandır (Beycan, 2011: 93). Borç devir hızı: Kredili Alımlar / ortalama tüm ticari borçlar şeklinde hesaplanmaktadır (Beycan, 2011: 93). Tabloya bakıldığında borç devir hızı, 2019 tarihinde %6,5 oranında, 2020 tarihinde %6,6 oranında, 2021 tarihinde %8 oranında, 2022 tarihinde 9,7% oranında ve 2023 tarihinde %9 oranında seyretmiştir. Bir önceki yıla göre bakıldığında; 2020 yılında %0,1 oranında artmış, 2021 yılında %1,4 oranında artmış, 2022 yılında %1,7 oranında artmış ve 2023 yılında %0,7 oranında azalmıştır. Borç devir hızı genel olarak 2023 yılı dışında yükselen bir trend içerisinde olmaktadır. 2023 yılında borç devir hızının düşmesi, ticari borçların ödenmesinde diğer yıllara göre sıkıntılar olduğunu göstermektedir. Aktif devir hızına bakıldığında ise, 2019 tarihinde %0,9 oranında, 2020 tarihinde %0,8 oranında 2021 tarihinde %0,9 oranında 2022 tarihinde %1,1 oranında 2023 tarihinde %1,2 oranında seyretmiştir. 2020 tarihinde -%0,1 oranında azalmış, 2021 tarihinde %0,1 oranında artmış, 2022 tarihinde %0,2 oranında artmış ve 2023 tarihinde %0,1 oranında artmıştır. Aktif devir hızı trendi yukarı yönlü artmaktadır.

Karlılık oranlarına baktığımızda, faaliyet karı / net satışları oranı, firmaların ana sözleşmelerinde yazan temel görev ve faaliyetlerini hangi oranda karlı yapabildiklerini ortaya koyan orandır (Demir, Tuncay, 2012: 379). Tabloya baktığımızda, faaliyet karı/ net satışlar oranı, 2019 yılında %7,1 oranında, 2020 yılında %8,0 oranında, 2021 yılında %9,1 oranında, 2022 yılında %8,9 oranında ve 2023 yılında %8,6 oranında seyretmiştir. Bu oran bir önceki yıl baz alınarak; 2020 yılında %0,9 oranında artmış, 2021 yılında %1,1 oranında artmış, 2022 tarihinde -%0,2 oranında düşmüş ve 2023 yılında -%0,3 oranında düşmüştür. Yıllar itibariyle

dalgalı bir seyir izlendiğinden reel sektörde zarar riski oluşmaktadır (Demir, Tuncay, 2012: 384). Net Kar (zarar) / net satışlar oranına baktığımızda, bu oran, bir firmanın yaptığı satışların ne kadarının kar olarak yansıdığını ölçen orandır (Richard, Brealey, Stewart, Myers & Alan, 2001: 476). Bununla birlikte, fiyat belirleme ve üretimin verimliliği konularında bilgiler vermektedir (Berk, 1998: 46). 2019 yılında %3,2 oranında, 2020 yılında %4,4 oranında, 2021 yılında %3,4 oranında 2022 yılında %4,9 oranında, 2023 yılında %4,4 oranında seyretmiştir. Yıllar itibariyle, net kar (zarar)/ net satışlar oranı inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. Bu durumda, tanımdan ve tablodan yola çıkarak firmalar bir önceki yıla oranla kar elde etmede dalgalanmalar yaşadıklarından riskli bir durumdadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

1. Literatür Taraması

Sakarya ve Karakaş (2024) çalışmalarında, 2010-2019 dönemleri için, Türkiye’deki mevduat bankalarını üç grupta inceleyerek finansal performanslarını, CAMELS derecelendirme ve Bankometer yöntemiyle analiz etmişlerdir. Araştırmanın verileri ise, ilgili dönemler için banka içi finansal verilerden oluşmaktadır. S-Skoru bağımlı değişken iken, 6 adet finansal gösterge bağımsız değişken olduğu çalışmadan elde edilen bulgulara göre; ilgili dönemlerde sermaye yeterlilik rasyosu standart değerinin üzerinde seyretmekte, bankaların özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılığı yıllar itibarıyla azalmakta, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı artmakta ve, bankaların borç ödeme kapasitesi yüksek olmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye finansal sektörünün sağlam bir yapıda olduğu bulunmuştur.

Şahin (2024) çalışmasında, 2016-2022 yılları arasında 5 katılım bankası ve 26 mevduat bankasının (15’i yabancı) finansal sağlamlıkları Bankometer S-Skoru yöntemiyle analiz etmiştir. Araştırmanın verileri ise, TBB, TKBB ve BDDK’da yer alan denetim raporlarından oluşmaktadır. S-Skoru bağımlı değişken iken, Bağımsız değişkenler 6 adet finansal gösterge olduğu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Türkiye’deki 31 bankanın S-skor derecelerinin %70’in üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bankalar sağlam bulunmuş ve en sağlam bankalar mevduat bankaları olmuştur.

İlgın (2024) çalışmasında, Türkiye’de faaliyet gösteren en yüksek aktife sahip ilk 10 firmanın, IMF finansal sağlamlık göstergeleri çerçevesinde finansal gelişmişlik endeksini nasıl etkilediği panel veri analiziyle tespit edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler, TBB’den alınan veriler, IMF’den elde edilen FSI’lar ve finansal gelişmişlik endeksi oranından oluşmaktadır. Türkiye’nin gelişim endeksi bağımlı değişken iken, finansal sağlamlık göstergeleri bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine olan hassasiyet finansal sağlamlığı olumsuz yönde etkilerken, sermaye yeterliliği ve aktif kalitesi göstergeleri finansal sağlamlığı olumlu yönde etkilemektedir.

Yazgan (2024) çalışmasında, Türkiye’de 2018-2022 döneminde piyasa yapıcılık unsurunun finansal sistemin sağlamlığı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Finansal oranlar kullanılarak oluşturulan ve aktif büyüklüğü yüksek olan 24 ticari bankanın verileri çerçevesinde, lojistik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Piyasa yapıcılık derecesi bağımlı

değişken iken finansal sağlık göstergeleri bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, Piyasa yapıcılığı; sermaye yeterlilik oranı, yabancı para varlıklar/yabancı para yükümlülükler, toplam mevduat/toplam varlıklar, likit aktifler/kısa vadeli yükümlülükler ve net faaliyet kârı (zararı)/toplam oranı negatif etkilerken; likit varlıklar/ (mevduat + mevduat dışı fonlar) rasyosu, ortalama özkaynak kârlılığı ve finansal varlıklar / toplam varlıklar oranı piyasa yapıcılığını pozitif etkilemektedir.

Yavuz (2023) çalışmasında, Türkiye’de 2006-2022 döneminde 15 ticari bankanın finansal sağlamlığı Bankometer yöntemiyle analiz etmiştir. Araştırmanın verileri TBB’nin resmî internet sitesinden alınmıştır. S-Skoru bağımlı değişken iken 6 adet finansal göstergenin bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre. 2020-2021 yıllarında bazı bankaların (Halkbank ve Vakıfbank) sağlık düzeylerinin düşmesi dikkatli olunması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca faiz giderleri/faiz gelirleri oranının yüksek çıkması maliyet açısından olumsuz bir durumdur. Sonuç olarak, incelenen dönem boyunca Türkiye bankacılık sektörünün finansal sağlamlığı iyi bir seviyededir

Bayram, vd. (2023) çalışmalarında, Türkiye’de faaliyet gösteren 6 mevduat bankası ve 5 katılım bankasının finansal sağlamlıklarını Bankometer yöntemiyle incelemişlerdir. veriler, BIST’te faaliyet gösteren ve aktif gelirleri 1 milyar TL’yi aşan bankaların bağımsız raporlarından ve TBB’nin veri tabanından alınmıştır. S-skoru bağımlı değişken iken, 5 adet finansal sağlık oranı bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, faizli bankalar, faizsiz bankalara göre daha sağlıklı bulunmuştur. İncelenen dönemde, bankaların finansal sağlamlıklarının genel olarak iyi durumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bitetto, Cerchiello ve Mertzanis (2023) çalışmalarında, 2010-2017 döneminde dünya genelinde 119 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin finansal sağlamlığını temel bileşenler analizi kullanarak, finansal sağlık endeksi oluşturmuşlardır. Kullanılan veriler, IMF’nin 17 adet finansal sağlık göstergesinden oluşmaktadır. FSIND bağımlı değişken iken, finansal sağlık göstergeleri ve makroekonomik göstergeler bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, oluşturulan finansal sağlık endeksi (FSIND), incelenen dönemlerde finansal sağlamlığı ölçmede başarılı sonuçlar vermiştir.

Arzova ve Şahin (2023) çalışmalarında, Türkiye’deki bankaların finansal sağlamlıklarının banka performansı üzerindeki etkisini, Granger nedensellik testiyle incelemişlerdir. Araştırmada 2000-2019 dönemi için bankaların makroekonomik verilerinden faydalanılmıştır. ROA ve ROE bağımlı değişkenler iken, SYO ve NPL oranı bağımsız

değişkenler olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, sermaye yeterliliği ile banka kârlılığı ve enflasyon ile sorunlu krediler arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Çalış vd. (2022) çalışmalarında, Türkiye'deki 5 katılım bankasının finansal sağlamlığını, Bankometer ve Altman Z-Skoruyla analiz etmişlerdir. Çalışmanın verileri, 2016-2020 yıllarına ait finansal raporlardan oluşmaktadır. S-Skoru ve Z-Skoru bağımlı değişken iken, finansal sağlamlık göstergeleri bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre, Altman Z-Skoru Türkiye'nin finansal sağlamlığını ölçmede uygun bir yöntem değildir. Sonuç olarak ilgili dönemde Türkiye'deki katılım bankalarının finansal risk altında olduğu tespit edilmiştir.

Gül ve Bektaş (2022), 2010-2020 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren aktif büyüklüğü en yüksek 9 konvansiyonel bankanın finansal istikrarını, TCMB finansal sağlamlık göstergeleri doğrultusunda ENTROPİ ve ARAS yöntemleriyle analiz etmişlerdir. Analizde IMF, TCMB ve BDDK göstergeleri bağımlı değişken, finansal göstergeler ise bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmadan elde edilen. Bulgulara göre: Bankaların finansal sağlamlık düzeyleri arasında belirgin farklılıklar bulunduğunu; performans açısından en yüksek bankanın Halkbank, en düşük bankanın ise Denizbank olduğunu ortaya koymuştur.

Şit (2022) çalışmasında, 2005-2019 dönemi için Borsa İstanbul'da yer alan 11 bankanın, finansal sağlamlık göstergelerinin finansal performansa etkisi Konya nedensellik testiyle analiz edilmiştir. Piyasa değeri ve karlılık oranları bağımlı değişken iken, bağımsız değişkenler ise bankaların sağlamlık endeksi olduğu çalışmadan elde edilen bulgulara göre; piyasa değeri rasyosu ile bankacılık güç endeksi arasında karşılıklı bir ilişki olduğu ve karlılık oranlarının bankacılık güç endeksini tek yönlü etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Noorie (2022) çalışmasında, 2018-2020 tarihleri için, "Kırılgan Beşli" kategorisinde yer alan gelişmekte olan ülkelerin ve benzer 7 ülkenin finansal sağlıklarını ENTROPİ ve TOPSİS yöntemiyle analiz etmiştir. Veriler IMF veri tabanından alınmıştır. Finansal sağlık endeksi bağımlı değişken iken, finansal göstergeler bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ilgili yıllara ilişkin "Kırılgan Beşli" kategorisinde, Brezilya ve Güney Afrika finansal sağlık açısından en yüksek ve istikrarlı ülkeler seçilmiştir. İlgili kategoride yer almayan ülkelere Yunanistan ve Arjantin düşük finansal sağlamlık performansı göstermiştir.

Okur vd (2021) çalışmalarında, Finansal kurumlar için; "Kırılgan Beşli" ülkeler ile rastgele seçilen 18 ülkenin finansal sağlamlığını TOPSİS yöntemiyle karşılaştırılarak analiz

etmişlerdir. Çalışmanın verileri ise, 2016, 2017, 2018 yılları için IMF’den alınan yıllık FSI oranları olmaktadır. TOPSIS skoru bağımlı değişken iken, 9 adet FSI bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre; Kırılgan Beşli ülkeler ile diğer ülkeler finansal sağlık açısından sıralandığında son sırada diğer ülkeler yer almaktadır. Türkiye ise ilgili yıllarda 18 ülke içerisinde sırasıyla 12.14. ve 7. sırada yer almıştır.

Karadağ (2021) çalışmasında, Türkiye’de 2018 yılı için borsaya kote olan 10 adet ticari bankanın finansal sağlık durumlarını TOPSIS ve ENTROPİ yöntemleriyle analiz etmiştir. Araştırmada kullanılan veriler IMF’den alınan 11 adet FSI’den, TBB’den ve ikincil verilerden toplanmıştır. TOPSIS skoru bağımlı değişken iken, 11 adet FSI bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre; finansal sağlığı sırasıyla en yüksek üç banka: QNB Finans Bankası, Yapı ve Kredi Bankası ve İş Bankası olmaktadır. En düşük sağlığa sahip bankalar ise son sıradan başlayarak Türkiye Vakıflar Bankası, Denizbank ve Turkey Bank olmuştur.

Salina vd. (2021) çalışmalarında, 2012 tarihinde Dünya Bankası tarafından en yüksek NPL (Batık Krediler) değerine sahip olan Kazak Bankacılığının mali sağlığını 2008-2014 yılları açısından analiz etmişlerdir. PCA (temel bileşen analizi) yöntemi ile, ilgili dönemlerdeki Kazakistan’daki tüm bankaların finansal rasyoları kullanılmış ve yapılan analiz sonucunda finansal sistemde 2008 yılında finansal sağlığı yüksek olan 19 banka varken, 2014 yılında bu sayının 9’a düştüğünü tespit etmişlerdir. Riskli bankaların sayısı ise aynı yıllar itibarıyla 15’ten 22’ye çıkmıştır. Sonuç olarak, finansal sağlıktan uzaklaşan bankalar 2008 yılında mevcut değilken, 2014 yılında 6’ya yükselmiştir.

Abusharbeh (2020) çalışmasında, Filistin Borsasına kote olan 6 yerel Mevduat bankasının (Bank of Palestine, Al Quds Bank, Palestine Investment Bank, The National Bank, Arab Islamic Bank, Palestinian Islamic Bank) finansal sağlığını 2007-2017 dönemi için CAMEL metodu ile analiz etmişlerdir. Analizden elde edilen bulgulara göre; ilgili bankaların takipteki kredileri dalgalı bir seyir izlediği, takipteki alacakların %4 seviyelerinde olduğu ve bu durumda ilgili bankaların, kredi risklerini kontrol altında tutmayı başardıkları ve bankaların faaliyet gelirlerinin, faaliyet giderlerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Selimler ve Karadağ (2020) çalışmalarında, Türkiye ve Avrupa Birliği’ne aday veya potansiyel aday olan 19 ülke için, 2018 yılındaki finansal veriler ile ENTROPİ ve EDAS yöntemleriyle analiz ve performans sıralaması yapılmıştır. veri olarak IMF’in FSI veri tabanı kullanılmıştır. EDAS skoru bağımlı değişken iken, 11 adet FSI bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre; ilgili tarihte ülkelerin performans ve sağlık

sıralamaları; birinci sırada Romanya, ikinci Sırada Macaristan, üçüncü sırada Polonya olmaktadır. Son sıra üçlüsü ise sırasıyla; Estonya, Arnavutluk, Hırvatistan'dır. Türkiye ise on dokuz ülke içerisinde yedinci sırada yer almaktadır.

Ouma, Kirori (2019) çalışmalarında, 2014-2017 tarihlerinde Kenya'da faaliyet gösteren 28 adet küçük ve orta ölçekli mevduat bankalarının finansal sağlamlıklarını Bankometer yöntemiyle analiz etmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, bankalardan alınan ikincil veri kümeleridir. Bankometer S-Skoru bağımlı değişken iken, 6 adet FSI bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre; 2 bankada sermaye yeterliliği oranı olması gerekenin altında bulunmuş ayrıca faaliyet ile kredi performansları düşük tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bankaların ilgili dönemlerdeki finansal sağlamlıklarının iyi düzeyde olduğu bulunmuştur.

AlAli ve Al-Yatama (2019) çalışmalarında, Kuveyt borsasına kote olan 10 adet Kuveyt bankasının, 2011-2016 yılları için finansal sağlamlığını, CAMELS metoduyla analiz etmişlerdir. Analizde kullanılan veriler ise finansal oranlar olmaktadır. Bankaların finansal sağlamlık düzeyleri bağımlı değişken iken, CAMELS oranları bağımsız değişken olarak kullanılan çalışmanın bulgularına göre, Kuveyt borsasına kote olan bankalardan finansal sağlamlıkları en yüksek olan banka Ahli Birleşik Bankası olurken, sağlamlığı en düşük banka Kuveyt Finans Kurumu olmuştur. Ancak Ahli Bileşik Bankasının sermaye yeterliliği ve Likiditesi riskli durumdadır.

Manga (2019) çalışmasında, Güney Afrika'dan seçilen yedi bankanın finansal sağlamlığını CAMELS derecelendirme metodu ile analiz etmiştir. Çalışmada kullanılan veriler, Bankacılık veri Tabanından ve ABSA'nın yıllık ikincil raporlarından oluşmakta olup çalışmadan elde edilen bulgulara göre; İlgili bankaların CAMELS derecelendirme notu bir banka haricinde üç puan olmaktadır. Bu bankalardan istisna olarak değerlendirilen African Bank'ın notu ise dört olmuştur. Bu durumda ilgili bankanın finansal sağlığı düşük çıkmıştır. Bankaların neredeyse tamamı üç puan almış olmasına rağmen, en sağlam banka Capitec bankası olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arias vd. (2018), çalışmalarında, finansal sağlamlıkları 337 fitch dereceli bankaya ilişkin erken uyarı sistemini, SMOTE yöntemi ile Aşırı Öğrenme Makinesi (ELM) yöntemini birleştirerek hibrit bir model geliştirmeyi amaçlamışlardır. Erken uyarı sistemi verileri; Fitch derecelendirme verileri, Bankscope sitesinden alınan veriler, düzenleyici ve makroekonomik verilerden oluşan çalışmanın bulgularına göre; finansal sağlamlığı belirlemede SMOTE ve

ELM analizleri, diğer analizlere karşı daha iyi sonuçlar vermektedir. Ayrıca küçük kesimin finansal sağlamlıklarını yükseltmekte önemli bir yöntem olmaktadır.

Bergendorff ve Osbäck (2017) çalışmalarında, 2011-2015 döneminde Avrupa Birliği'nin en gelişmiş 30 bankasında, Avrupa Komisyonu'nun CRD IV paketinde belirlenen sermaye gereksinimlerinin, CAMELS derecelendirme analizinde muhasebe göstergeleri üzerinden etkisini incelemişlerdir. Bankaların yıllık ikincil raporlarından yararlanılarak elde edilen bulgulara göre: Yıllar itibarıyla Avrupa Birliği'ndeki en gelişmiş 30 bankanın finansal sağlamlıklarında artışlar tespit edilmiştir. Sonuç olarak, sermaye gereksinimi, bankaların sağlamlığını ölçmede tek başına yeterli olmamaktadır.

Atkeson vd. (2017) çalışmalarında, Merton (1974) ve Leland (1994) tarafından geliştirilen "RMS" modeli, 1926-2012 dönemi için ABD finansal sektörünün finansal sağlamlık tarihini ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Analizde kullanılan veriler, 1926-2012 yıllarına ait hisse senedi dalgalanmaları verileridir. Bu verilerden yola çıkarak çalışmanın bulgularına göre: 1926-2012 tarihleri arasında gerçekleşen en önemli üç kriz dönemi iflas krizleriyle ilişkili olurken, varlıkların nominal değerlerindeki dalgalanmalar ise finansal sağlamlık çeşitliliğini kontrol etmektedir. Sonuç olarak, finansal sektörün sağlamlığı ile finans dışı sektörlerin sağlamlığı birbirleriyle örtüşmektedir.

Ashraf, Tariq (2016) çalışmalarında, Pakistan'da 2006-2014 tarihlerinde Menkul Kıymetler Borsasına kote olan bankaların finansal sağlamlığını, Bankometer ve Z-Skoru metoduyla analiz etmişlerdir. Araştırmada kullanılan veriler, Pakistan Devlet Bankası internet sitesinden, Pakistan Menkul Kıymetler Borsasından, bankaların internet sitelerinden alınan nicel ikincil verileri içermektedir. Bu verilerden yola çıkarak çalışmadan elde edilen bulgulara göre: İlgili bankalara ilişkin 5 banka haricinde diğer bankaların süper sağlam banka sınıfında yer aldığı görülmektedir. Gri bölgede bulunan bankalar: Faysal Bankası, Banka Al-Habib, Askari Bank, Bank Al-Falah ve Bank of Punjab olmaktadır.

Yameen, Ali (2016) çalışmalarında, 2002-2011 dönem aralığı için, Ürdün'de faaliyet gösteren 13 adet mevduat bankasının finansal sağlamlığını Bankometer yöntemiyle ölçmüştür. Araştırmada veriler, Amman Menkul kıymetler Borsasından alınan belgelere dayanmaktadır. Bankaların finansal sağlamlığı bağımlı değişken iken, Bankometer bileşenleri bağımsız değişken olarak kullanılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Ürdün bankaları süper sağlam bankalar kategorisinde yer almaktadır. Sonuç olarak, Bankometer yönteminin ilgili bankaların finansal sağlamlıklarının tespit edilmesi açısından uygun olduğu ve olası iflas risklerini önleyebileceği anlaşılmıştır.

Albulescu (2015) çalışmasında, 2005-2013 yılları için IMF verilerinden yararlanılarak 6 gelişmekte olan ülkenin (Şili, Kolombiya, El Salvador, Honduras, Meksika, Paraguay), finansal sağlık göstergelerinin bankaların karlılıklarına etkisi analiz edilmiştir. Yapılan analizde, panel veri ve sabit etkiler analizlerinden yararlanılmıştır. Faiz dışı giderler, kapitalizasyon, kredi kalitesi, likidite, harcamalar ve faiz marjı gibi değişkenlerin kullanıldığı çalışmanın bulgularına göre: Faiz dışı giderler ve takipteki krediler finansal sağlamlığı olumsuz etkilerken, kapitalizasyon ve faiz oranı marjının finansal sağlamlığı olumlu etkilediği, likidite oranının ise net etkisinin belirlenemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Mekonnen vd. (2015) çalışmalarında, Etiyopya'da 2003-2013 tarihi çerçevesinde faaliyet gösteren bankaların finansal sağlamlıklarını CAMEL yöntemiyle analiz etmişlerdir. veriler 2003-2013 yıllarına ait bankaların ikincil kaynaklarıdır. Bu verilerden yola çıkarak elde edilen bulgulara göre; Etiyopya Finansal sektörünün sermaye yeterliliği oranı iyi bir düzeydedir. Birbirini izleyen yıllarda; kredi kayıpları karşılık oranında düşme olduğu, öz kaynak gelirleri alt sınırın üstünde olduğu ve likidite oranının iyi bir seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, bankalar genel olarak finansal açıdan sağlam bulunmuştur.

Fatima (2014) çalışmasında, Basel Standartları çerçevesinde Hindistan'da yer alan 10 ticari bankanın sermaye yeterliliğini; ortalama standart sapma, oran ve yüzde analizi ile analiz etmiştir. Yapılan çalışmanın verileri, 2012-2013 yılı RBI'dan alınan ikincil verilere, internet ve makalelere dayanmaktadır. Bankaların sermaye yeterliliği bağımlı değişken, BASEL'in finansal sağlık göstergelerinin ise bağımsız değişken olarak ele alındığı çalışmanın bulgularına göre, ICICI Bankasının sermaye yeterliliği yüksek, Bank of India'nın ise en düşük sermaye yeterliliğine sahip olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, sermaye yeterliliğinin bankaların sağlığı açısından kritik bir öneme sahip olduğu bulunmuştur.

DIMA vd. (2014) çalışmalarında, 1997-2010 yıllarına ilişkin 63 adet gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki sermaye piyasaları ile finansal sağlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın verileri, Dünya Bankası'nın Küresel Finansal Kalkınma sitesinden alınmış olup çalışmanın analiz yöntemleri ise, Z-skorlarına dayalı iki aşamalı niceliksel regresyon (LAD) ve dinamik modeller olmaktadır. Bağımlı değişken Z-skoru iken, bağımsız değişkenler finansal ve piyasa göstergeleri olan çalışmadan elde edilen bulgulara göre, sermaye piyasalarının gelişimi bankacılık sektörünün finansal sağlamlığını olumlu etkilediğini ve bu nedenle genel olarak bankacılık sektöründe finansal sağlamlığın yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kasselaki, Tagkalakis (2014) çalışmalarında, 1997-2009 yıllarına ait 20 adet OECD ülkesinin finansal sağlamlıkları ile finansal krizleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada kullanılan 13 veri seti IMF’den alınmıştır. Analiz yöntemi olarak da Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) yöntemi kullanılmıştır. Sermaye yeterliliği, varlık kalitesi ve karlılık göstergeleri bağımlı değişken iken, finansal kriz dönemleri ve makroekonomik göstergeler bağımsız değişken olduğu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, finansal kriz dönemlerinde sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı ve NPL rasyosu %0,6 oranında artarken, kredi karşılıkları oranı, NPL oranının altında seyretmektedir. Sonuç olarak, kriz dönemlerinde bankaların karlılık oranları düşmektedir.

Qamruzzaman (2014) ise çalışmasında, Bangladeş’deki Dakka Menkul Kıymetler Borsası’na 2007-2012 yıllarında kote olan 20 bankanın finansal performansını ve finansal sağlamlığını ölçmeyi amaçlamıştır. Çok Değişkenli Ayrım Analizi, finansal performans için Trend analizleri ile Alacak devir hızı, stok devir hızı, aktif devir hızı, tahsilat oranı, borç oranı, faiz karşılığı oranı, öz kaynak oranı, ekonomik değer oranı, aktif oranı, öz kaynak karlılığı oranı, karlılık, likidite ve finansal sağlamlık değişkenleri arasındaki ilişkiyi test etmişler ve çalışmadan elde edilen bulgulara göre: Z-skora göre ilgili dönemde sektörün ortalaması 2,88 olmuştur. Bu durumda bu sektörün finansal sağlamlığının gri bölgede olduğu ve Bangladeş finans sektörünün 2008 döneminden 2012 dönemine doğru giderek daha sağlıklı bir yapıya döndüğü sonucuna ulaşmışlardır.

Ginevičius ve Podviekzo (2013) çalışmalarında, 2007-2009 yılları arasında Litvanya’da faaliyet gösteren ticari bankaların mali sağlamlıklarını ve daha geniş anlamda finansal istikrarı, MCDA metodları, SAW metodları, COPRAS metodu, TOPSIS metodu ve daha ayrıntılı bir metod olan PROMETHEE metodları çerçevesinde analiz etmişler ve analiz sonucunda, Litvanya’daki ticari bankaların mali sağlamlıkları ve finansal istikrarlarında gözle görülür bir iyileşme olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Roman ve Şargu (2013) ise çalışmalarında, 2004-2011 yılları arasında Romanya’da toplam bankacılık varlıklarının %78,10’undan fazlasına sahip olan 15 ticari bankanın finansal sağlamlıkları, CAMELS derecelendirme yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Çalışmalarında, varlık kalitesi oranı, yönetim kalitesi oranı, kazanç oranları, likidite oranları ve şirket varlıklarının sayısal büyüklüğü değişkenler analize dahil edilmiş ve yapılan analiz sonucunda analize konu olan ilgili bankaların finansal sağlamlıkları çerçevesinde heterojen oldukları bulunmuştur.

Kumar vd. (2012), çalışmalarında 2012 yılı için Hindistan’da faaliyet gösteren 12 adet kamu bankası ve özel bankayı CAMELS derecelendirme yöntemi ile analiz etmişler, CAMELS

yaklaşımında kullanılan sermaye yeterliliği rasyosu, varlık kalitesi, bankaların içsel sağlamlığı, kazançlar oranı, likidite ve sektör riski esnekliği göstergeleri kapsamında yapılan analiz sonucunda, özel sermayeli bankaların finansa sağlamlıklarının, Kamu bankalarının finansal sağlamlıklarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Chotalia (2012) çalışmasında, Hindistan bankacılık sektöründe faaliyet gösteren en büyük bankaların finansal sağlamlıklarını 2007-2012 dönemleri çerçevesinde, Altman Z-skoru metoduyla analiz etmiştir. Analizde kullanılan veriler; bankaların raporlarından, finans dergilerden vb. ikincil verilerden elde edilmiştir. Bağımlı değişken finansal sağlamlık düzeyi iken, bağımsız değişkenler finansal oranlar ve kapitalizasyon göstergeleri olduğu çalışmadan elde edilen bulgulara göre: Bankaların tamamının Gri alan derecesi olan 1.1 ile 2.6 oranları arasında faaliyet gösterdikleri anlaşılmıştır. Sonuç olarak, bankaların orta düzeyde sağlam olduğu ve gelişme potansiyeline sahip oldukları bulunmuştur.

Demirgüç-Kunt vd. (2008) çalışmalarında, BCP'ye üye ve üye olmayan 39 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin finansal sağlamlıklarını karşılaştırmışlardır, Bu amaçla 39 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin bankalarına ait Moody's derecelendirme notları ve Basel Temel Prensipleri verileri kullanılmıştır. Bu verilerden yola çıkarak çalışmada Moody's notu ve Z-skoru yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizde bağımlı değişken bankalara verilen derecelendirme notları iken, bağımsız değişkenler, BCP'ye uyum düzeyi, makroekonomik göstergeler ve kurumsal kalite endeksleri olup çalışmanın bulgularına göre: BCP'ye uyumlu ve üye ülkelerin finansal sağlamlık notları ve Z-skorları yüksek olduğu, uyumsuz ve üye olmayan ülkelerde ise finansal sağlamlığın düşük olduğu tespit edilmiştir.

Gaganis vd. (2006) ise çalışmalarında, 79 ülkeden 894 banka analiz kapsamına alınarak çok kriterli karar yardım modeli (UTADIS) geliştirilerek finansal bankaların sağlamlıklarını ölçmeyi amaçlamıştır. Bağımlı değişken bankaların finansal sağlamlık sınıflandırması iken, bağımsız değişkenler, finansal sağlamlık oranları olduğu çalışmadan elde edilen bulgulara göre: Bankaların sağlamlıklarının sınıflandırılmasında en önemli kriterlerin, varlık kalitesi, sermaye ve bankaların faaliyet alanı olduğu ayrıca karlılık ve maliyet kontrolünün de finansal sağlamlık üzerinde belirleyici etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Teker vd. (2005) çalışmalarında, Türkiye'de 2002-2003 yıllarında faaliyet gösteren X Bank'ın piyasa, faaliyet ve kredi risklerini hesaplayarak sermaye yeterliliğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu çalışmada 2002 ve 2003 yıllarına ait gerçek portföy verileri kullanılarak yapılan analizde kullanılan yöntemler: Parametrik VaR yöntemi, Basel II'nin standart ve içsel yöntemleri, tarihi VaR yöntemi, Monte Carlo yöntemi ve temel gösterge yöntemi yaklaşımı ile

risk analizi yöntemi olmaktadır. Bu yöntemlerde kullanılan değişkenler; bağımlı değişken sermaye yeterliliği oranı, bağımsız değişkenler ise piyasa, faaliyet ve kredi riski olup; çalışmanın bulgularına göre: Türkiye’de faaliyet gösteren bir bankanın sermaye yeterliliği Basel I standartları ile %17 düzeyinde iken, Basel II standartlarında %10 düzeyine kadar azalmıştır.

Baral (2005) çalışmasında, Nepal’de 2003-2004 tarihlerinde ortak girişim bankalarının (Nabil Bank, NSBI Bank, SCBN Bank,) finansal sağlamlıkları, ilgili dönemler için Bankacılık Denetim Faaliyet Raporu (NRB)’dan alınan veriler kullanılarak CAMEL metoduyla analiz edilmiştir. Ortak girişim bankalarının sağlamlık düzeyi bağımlı değişken iken, CAMEL bileşenlerinin bağımsız değişken olduğu çalışmadan elde edilen bulgulara göre: Ortak Girişim Bankalarının finansal sağlamlıklarının diğer bankalardan daha yüksek olduğunu göstermekte, ancak yüksek potansiyelli riskleri önlemeye yetecek bir sağlamlığa sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Gasbarro vd. (2002), Güney Doğu Asya mali banka krizi döneminde, Endonezya’daki Bireysel Bankaların CAMELS derecelendirme yöntemi ve ek olarak panel veri regresyon yöntemiyle finansal sağlamlıklarının ne derece değiştiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bank Indonesia veri seti kullanılarak gerçekleştirilen çalışmanın bulgularına göre: Endonezya’da kriz öncesi istikrarlı dönemde CAMEL derecelendirme yöntemi unsurlarından 4 tanesinin finansal sağlamlık ile ilgili doğru sonuçlar verdiği, kriz döneminde ise bu unsurlardan sadece kazançlar göstergesinin, finansal sağlamlık ile ilgili doğru sonuçlar verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

2. Veri Seti Ve Yöntem

Bu çalışmada, Türk Bankacılık sektörüne ilişkin seçili değişkenlerin finansal sağlamlık ile ilişkisi 2005-2024 dönemi aralığında çeyrek dönemlik veriler kullanılarak ARDL sınır testi ile analiz edilmiştir. Çalışmada kurulan modelin bağımlı değişkeni olan FSI Uluslararası Para Fonu’nun veri tabanı üzerinden sağlanmıştır. Modelin bağımsız değişkenleri ise SYO, Öz Kaynaklar / Toplam Varlıklar (ÖKV), TP Krediler / Toplam Krediler (KK), Toplam Krediler / Toplam Varlıklar (KV), Tüketici Kredileri / Toplam Krediler (TK), Ortalama Aktif Kârlılığı (OAK), Ortalama Öz Kaynak Kârlılığı (OÖK) ve Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Varlıklar (FGV) olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenlere ilişkin veriler Türkiye Bankalar Birliği’nin veri sistemi üzerinden temin edilmiştir.

Değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde kullanılacak analiz yönteminin belirlenmesinde serilerin birim kök durumlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla

çalışmada serilerin durağanlık durumlarının tespit edilmesi amacıyla Phillips-Perron (PP) ve Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) durağanlık testleri kullanılmıştır. Dickey-Fuller (1981) tarafından geliştirilen birim kök testinde, Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen birim kök testinde olduğu gibi sabitli ve trendli, sabitli, sabitsiz ve trendsiz olmak üzere üç model bulunmaktadır. Ayrıca ADF birim kök testinden farklı olarak PP birim kök testi değişen varyans ve hata terimlerindeki seri otokorelasyon varsayımlarını genişletmiştir. Zaman serisi analizine başlanılmadan önce serilerin durağanlık durumlarının tespit edilmesi ile uygulanacak analiz yöntemi belirlenmektedir. Seriler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılmasında kullanılan çeşitli eşbütünleşme testleri bulunmaktadır. Serilerin farklı mertebelerde durağan olmaları durumunda klasik eşbütünleşme testleri uygulamamaktadır.

Zaman serilerinin ikinci mertebeden durağan olmamakla birlikte farklı seviyelerde durağan olmaları durumunda Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi uygulanabilmektedir. Kısa ve uzun dönem denge dinamiklerini bir araya getiren hata düzeltme modeli ARDL sınır testi yönteminden elde edilebilmektedir. Serilerin durağanlık durumlarında esneklik sağlaması, klasik eşbütünleşme testlerine kıyasla küçük örnekler için görece iyi sonuç sağlaması ve değişkenlerin endojenlik sorununu dikkate alması ARDL sınır testinin avantajları arasında yer almaktadır.

ARDL sınır testi için kısıtlanmamış hata düzeltme modeline aşağıdaki denklemde yer verilmiştir.

$$\begin{aligned} \Delta FSI_t = & \alpha + \sum_{i=1}^k \delta_{1i} \Delta FSI_{t-i} + \sum_{i=0}^k \phi_{2i} \Delta (SYO)_{t-i} + \sum_{i=0}^k \theta_{3i} \Delta (\ddot{O}KV)_{t-i} + \\ & \sum_{i=0}^k \omega_{4i} \Delta (KK)_{t-i} + \sum_{i=0}^k \gamma_{5i} \Delta (KV)_{t-i} + \sum_{i=0}^k \epsilon_{6i} \Delta (TK)_{t-i} + \sum_{i=0}^k \Omega_{7i} \Delta (OAK)_{t-i} + \\ & \sum_{i=0}^k \pi_{8i} \Delta (O\ddot{O}K)_{t-i} + \sum_{i=0}^k \iota_{9i} \Delta (FGV)_{t-i} + \beta_0 FSI_{t-1} + \beta_1 (SYO)_{t-1} + \beta_2 (\ddot{O}KV)_{t-1} + \\ & \beta_3 (KK)_{t-1} + \beta_4 (KV)_{t-1} + \beta_5 (TK)_{t-1} + \beta_6 (OAK)_{t-1} + \beta_7 (O\ddot{O}K)_{t-1} + \beta_8 (FGV)_{t-1} + u_t \end{aligned}$$

Denklemde yer alan u_t hata terimini, k gecikme uzunluğunu, Δ serinin birinci farkını, $\delta, \phi, \theta, \omega, \gamma, \epsilon, \Omega, \pi$ ve ι kısa dönem katsayılarını $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6, \beta_7$ ve β_8 ise uzun dönem katsayılarını ifade etmektedir. Sınır testi yönteminin uygulanmasında bilgi kriterlerine göre optimal gecikme uzunluğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Ardından analiz edilen değişkenlerin uzun dönemde ilişkili olup olmadığının belirlenmesi için F istatistiği değeri ile alt ve üst sınır kritik değerleri karşılaştırılmaktadır. Söz konusu istatistik değerinin üst sınır kritik değeri aşması, değişkenlerin eşbütünleşik olduğunu göstermektedir. İstatistik değerinin

alt sınır kritik değerinin altında olması, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını ifade etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

ARDL sınır testi yöntemi ile değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin analiz edilmesinden önce değişkenlerin birim kök durumlarının belirlenmesi amacıyla ADF ve PP birim kök testleri uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda birim kök testi sonuçlarına yer verilmiştir.

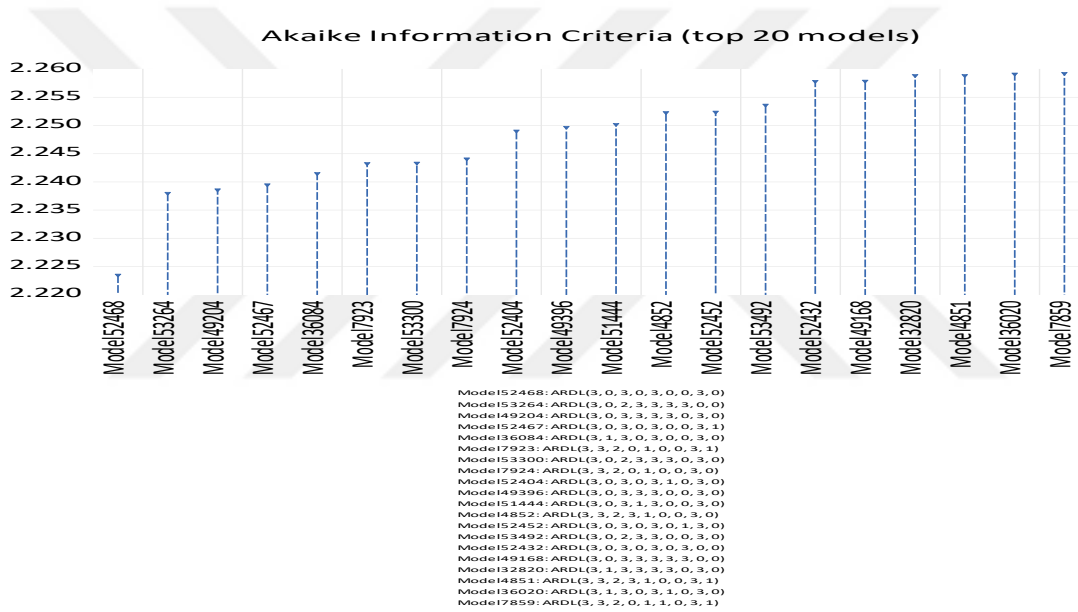
Tablo 4.1. Değişkenlere İlişkin Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	PP		ADF	
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
FSI_t	-3.843697 (0.004)***	-3.522700 (0.045)**	-3.827239 (0.004)***	-3.580031 (0.039)**
ΔFSI_t	-11.21355 (0.000)***	-11.30892 (0.000)***	-8.468955 (0.000)***	-8.627503 (0.000)***
SYO_t	-4.290382 (0.001)***	-4.190125 (0.008)***	-4.391229 (0.000)***	-4.374068 (0.004)***
ΔSYO_t	-17.56474 (0.000)***	-21.41966 (0.000)***	-9.155758 (0.000)***	-9.452317 (0.000)**
$\ddot{OKV}_t$	-2.086290 (0.2508)	-5.130674 (0.0004)***	-2.427708 (0.1379)	-5.215420 (0.0003)***
$\Delta \ddot{OKV}_t$	-18.19697 (0.000)***	-19.50889 (0.000)***	-8.225377 (0.000)***	-8.217576 (0.000)***
KK_t	-2.612422 (0.0952)	-3.837847 (0.0201)**	-2.829850 (0.0592)	-3.952915 (0.0147)**
ΔKK_t	-16.63721 (0.000)***	-17.88494 (0.000)***	-7.367337 (0.000)***	-7.312386 (0.000)***
KV_t	-2.084177 (0.2516)	-1.586660 (0.7886)	-1.672060 (0.4407)	0.582347 (0.9993)
ΔKV_t	-10.36948 (0.000)***	-15.38730 (0.000)***	-3.951762 (0.0029)***	-4.940953 (0.0008)***
TK_t	-0.946639 (0.7676)	-2.907931 (0.1664)	-0.290451 (0.9202)	-2.822084 (0.1945)
ΔTK_t	-10.19449 (0.000)***	-10.16935 (0.000)***	-8.359909 (0.000)***	-8.316085 (0.000)***
OK_t	-2.804591 (0.0627)	-2.615039 (0.2752)	-2.598013 (0.0981)	0.779564 (0.9997)
ΔOK_t	-10.20407 (0.000)***	-11.76295 (0.000)***	-8.764729 (0.000)***	-9.061528 (0.000)***
$\ddot{OK}_t$	-2.456054 (0.1306)	-2.424950 (0.3639)	-1.845193 (0.3558)	1.131665 (0.9999)
$\Delta \ddot{OK}_t$	-10.13142 (0.000)***	-12.06698 (0.000)***	-4.267172 (0.001)***	-9.554989 (0.000)**
FGV_t	-6.329723 (0.000)***	-10.37625 (0.000)***	-1.668323 (0.4425)	-0.826269 (0.9576)
ΔFGV_t	-25.90616 (0.000)***	-26.02165 (0.000)***	-3.284724 (0.0195)**	-3.528401 (0.0444)**

Not: ***, **, * ve Δ sembolleri sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık seviyelerini ve serinin birinci farkını ifade etmektedir.

Tabloda yer alan birim kök testi sonuçlarından görüleceği üzere FSI, SYO, ÖKV ve KK serileri her iki birim kök testi sonuçlarına göre düzeyde durağandır. KV, TK, OAK ve OÖK serileri her iki birim kök testi sonuçlarına göre birinci farkında durağandır. Ayrıca FGV değişkeni ise Phillips-Perron birim kök testine göre düzeyde durağan iken Augmented Dickey-Fuller birim kök testine göre birinci farkında durağandır. Dolayısıyla seriler düzeyde ya da birinci farklarında durağan olduklarından ARDL sınır testinin uygulanmasında bir engel bulunmamaktadır. Modele ilişkin optimal gecikme uzunluğunun tespit edilmesi amacıyla Akaike bilgi kriteri kullanılmıştır. Akaike bilgi kriterine göre belirlenen optimal gecikme uzunluğu aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.2. Akaike Bilgi Kriterine Göre Optimal Gecikme Uzunluğu

Optimal gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriterine göre ARDL (3, 0, 3, 0, 3, 0, 0, 3, 0) olarak seçilmiştir. Değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişkinin olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla F-İstatistiği ve kritik değerlerin karşılaştırılması için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 4.3. Model İçin Kritik Değerler ve Uzun Dönem Katsayılar

F-İstatistiği 4.852778	Kritik Değerler		
Anlamlılık	I (0)	I (1)	
%10	2.26	3.34	
%5	2.55	3.68	
%1	3.15	4.43	
Değişken	Katsayı	T-İstatistiği	Olasılık Değeri
SYO	0.364000	2.766706	0.0081
ÖKV	0.541882	1.982717	0.0533
KK	0.062846	0.954783	0.3446
KV	-0.293256	-4.646239	0.0000
TK	-0.198394	-2.257356	0.0287
OÖK	-0.289318	-2.262667	0.0283
OAK	1.791138	1.420132	0.1622
FGV	-0.474513	-2.397710	0.0205

$$EC = FSI -(0.3640*SYO + 0.5419*ÖKV + 0.0628*KK -0.2933*KV -0.1984*TK - 0.2893*OÖK + 1.7911*OAK -0.4745*FGV)$$

Tabloda yer alan F-istatistiği değeri (4.852778) %1 anlamlılık düzeyinde alt (I (0)) ve üst (I (1)) kritik değerlerin üzerindedir. Bu durum değişkenlerin eşbütünleşik olduklarını ifade etmektedir. Değişkenlere ilişkin katsayıların olasılık değerlerinin 0.10'dan küçük olması ilgili katsayının istatistiksel bakımdan anlamlı olduğunu göstermektedir. Sermaye yeterlilik oranının katsayısı anlamlı ve pozitif. Bu durum sermaye yeterlilik oranındaki değişimlerin finansal sağlamlığı aynı yönde etkilediğini göstermektedir. ÖKV serisinin katsayısı pozitif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Öz kaynak yoğunluğunun artmasının borçlanma baskısını düşürerek uzun dönemde finansal sağlamlığı desteklediğini göstermektedir. KK serisinin katsayısı pozitif almakla birlikte istatistiksel bakımdan anlamlı değildir. Bu tespitin ortaya çıkmasında makro ihtiyati politikaların ve döviz kredilerinin etkilerinin karışmasının etkili olabileceğine ilişkin bir değerlendirme yapılabilir. KV serisinin katsayısı negatif ve anlamlıdır. Bu durum kredilerin varlıklar içindeki artışının uzun dönemde risk düzeyini yükselterek finansal sağlamlığı zayıflatabilmesi olarak yorumlanabilir. TK değişkeninin katsayısı negatif ve anlamlıdır. Bu durum kredilerde tüketici kredilerinin ağırlığının artmasının tüketim odaklı bir kırılmağa yol açarak finansal sağlamlığı düşürebileceği şeklinde değerlendirilebilir. OÖK değişkeninin

katsayısı negatif ve anlamlı olarak tespit edilmiştir. Bu durum ile ilgili olarak yüksek öz kaynak kârlılığının görünüşte olumlu olsa da yüksek risk alma eğilimi ile ilişkili olarak uzun dönemde finansal sağlamlığı zayıflatabileceği yönünde bir çıkarım yapılabilir. OAK değişkeninin katsayısı pozitif olmakla birlikte istatistiksel bakımdan anlamlı değildir. Bu durum bankaların aktif kârlılığının uzun dönemde finansal sağlamlık ile ilgili doğrudan bir ilişki göstermeyebileceği ve söz konusu kârlılığın geçici unsurlara bağlı olabileceğini düşündürmektedir. FGV değişkeninin katsayısı negatif ve anlamlıdır. Bu tespit giderlerde meydana gelen artışların operasyonel verimliliği düşürerek finansal sağlamlığı zayıflatabileceği çıkarımı ile uyumludur. ARDL sınır testi sonucunda elde edilen bulgular, finansal sağlamlık ile Türk bankacılık sektörüne ilişkin seçili temel değişkenler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Uzun dönem sonuçlarının ardından modele ilişkin kısa dönem sonuçlarına ve tanısal testlere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Tanısal Testler ve Kısa Dönem Sonuçları

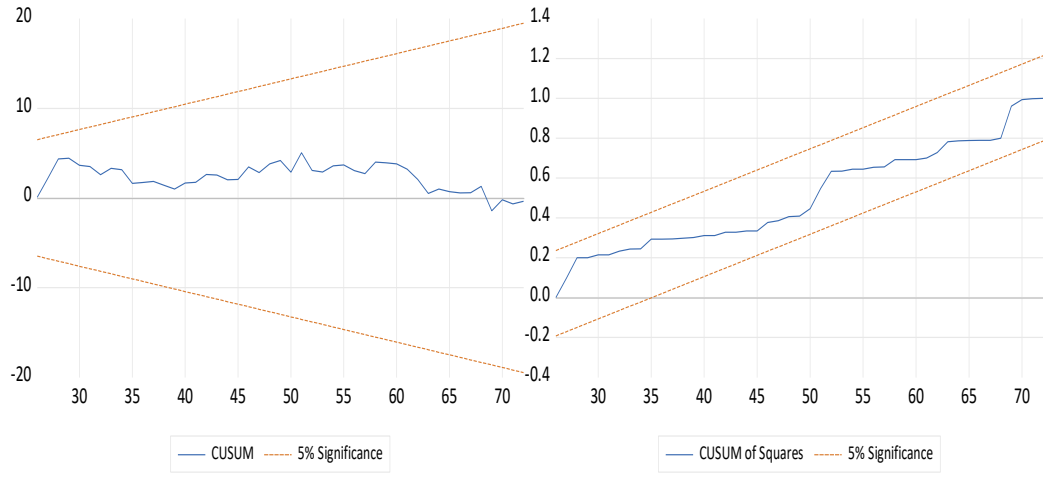
Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık Değeri
C	22.92703	7.058270	0.0000
@TREND	0.064425	7.125246	0.0000
D (FSI (-1))	0.439328	3.853964	0.0004
D (FSI (-2))	0.276268	2.590975	0.0127
D (ÖKV)	-0.186165	-1.551219	0.1276
D (ÖKV (-1))	-0.540799	-3.594318	0.0008
D (ÖKV (-2))	-0.308320	-2.414317	0.0197
D (KV)	0.016754	0.519256	0.6060
D (KV (-1))	0.110307	2.575553	0.0132
D (KV (-2))	0.091289	2.582262	0.0130
D (OAK)	3.229038	7.522199	0.0000
D (OAK (-1))	0.199244	0.871395	0.3880
D (OAK (-2))	0.682369	3.292228	0.0019
CointEq (-1)*	-1.003566	-7.149059	0.0000
Tanısal Testler		F-İstatistiği	Olasılık Değeri
Normallik Testi (Jarque-Bera)		1.829365	0.400644
Ramsey Reset Testi		0.476609	0.4934
Değişen Varyans Testi (Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey)		1.008397	0.4721
Otokorelasyon Testi (Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test)		2.327580	0.1092

Tabloda yer alan sonuçlardan görüleceği üzere tanısal test sonuçları modelin güvenilirliğini göstermektedir. Tanısal testlere ilişkin olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olması ilgili test ile yapılan sınama neticesindeki problemin modelde bulunmadığını ifade etmektedir. Jarque-Bera normallik testinin olasılık değeri artıkların normal bir dağılım

sergilediğini göstermektedir. Değişen varyans testinin olasılık değeri modelde heteroskedastisite sorununun bulunmadığını ortaya koymaktadır. Otokorelasyon testi sonuçları modelde otokorelasyon sorununun olmadığını göstermektedir. Ramsey Reset testinin olasılık değeri modelin fonksiyonel formunun doğru kurulduğunu ifade etmektedir. Özetle tanısal testlerin tamamı modelin güvenilirliğini desteklemektedir.

Analize ilişkin kısa dönem sonuçlarında bağımlı değişken olan FSI'nin gecikmelerinin pozitif ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. ÖKV serisine ilişkin (D (ÖKV (-1)) ve D (ÖKV (-2))) katsayılar negatif ve anlamlıdır. Bu durum ile ilgili olarak öz kaynak yoğunluğundaki artışların kısa dönemde finansal sağlamlık üzerinde baskı oluşturabileceği yönünde bir değerlendirme yapılabilir. Toplam Krediler / Toplam Varlıklar oranının gecikmelerine ilişkin katsayıları pozitif ve anlamlıdır. Bu durumla ilgili olarak kredi genişlemesinin kısa dönemde finansal sağlamlığı artırıcı yönde bir katkı sunduğunu ancak uzun dönemde bunun kırılganlıklara yol açarak ters yönde etki yaptığı yönünde bir çıkarım yapılabilir. Ayrıca hata düzeltme teriminin katsayısı negatif olmakla birlikte mutlak değerde 1.003566 olarak tespit edilmiştir. Söz konusu katsayı istatistiksel bakımdan anlamlıdır. Katsayının anlamlı ve negatif olması modelin eşbütünleşik olduğunu desteklemektedir. Bu çalışmada hata düzeltme katsayısı negatif olsa da mutlak değerde 1'den büyük olarak tespit edilmiştir. Narayan ve Smyth (2006) kısa dönem modelinde hata düzeltme terimi katsayısının -1 ve -2 arasında ise sürecin denge yoluna doğrudan monotonik bir biçimde yakınsamak yerine uzun dönem değer etrafında dalgalanmalar sergileyerek yaklaştığını belirtmişlerdir.

Yapısal kırılmanın tespit edilmesinde Cusum testleri kullanılmaktadır. Cusum ve Cusum Kare şekillerinden görüleceği üzere bu çalışmada tahmin edilen ARDL modelinin hem katsayılar hem de varyans açısından istikrarlıdır. Bu tespit modelin güvenilirliğini ve öngörü gücünü artırmakla birlikte elde edilen bulguların yapısal kırılmalardan bağımsız olarak raporlanabilir olduğunu desteklemektedir.

Şekil 4.1. Cusum Testleri

SONUÇ

Bu çalışma, 2005-2024 dönemi için çeyreklik veriler kullanılarak Türk bankacılık sektöründe finansal sağlamlığın belirleyicilerini analiz edilmiştir. Analizlerde kullanılan ARDL sınır testi analiz sonuçları, sektörün finansal sağlamlığının özellikle sermaye yeterliliği, kârlılık göstergeleri ve kredi kompozisyonu ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Sermaye yeterliliği oranı ve kârlılık göstergelerinin finansal sağlamlık üzerinde uzun dönemde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Yapılan analizde bankacılık sisteminde öz kaynakların toplam varlıklar içindeki payının fazla olması diğer bir değişle, öz kaynak yoğunluğunun artmasının borçlanma baskısını düşürerek uzun dönemde finansal sağlamlığı desteklediğini göstermektedir. Buna karşılık, kredi yapısındaki dengesizlikler ve faaliyet giderlerindeki artışların finansal sağlamlığı zayıflatabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin çalışmada elde edilen bulgulara göre; TP kredilerin toplam krediler içindeki payını gösteren KK serisinin katsayısı pozitif değer almakla birlikte istatistiksel bakımdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında makro ihtiyati politikaların ve döviz kredilerinin etkilerinin karışmasının etkili olabileceğine ilişkin bir sonuca ulaşılabilir. Ayrıca toplam kredilerin toplam varlıklar içindeki payını gösteren rasyonun artış göstermesi ve finansal sağlamlığı negatif etkilemesi finansal sistemde uzun dönemde risk düzeyinin yükselmesine ve finansal sağlamlığın zayıflamasına sebep olabilmektedir. Diğer taraftan yapılan analiz sonuçlarına göre tüketici kredilerinin toplam krediler içinde ağırlığının artmasının tüketim odaklı bir kırılmalara yol açarak finansal sağlamlığı zayıflatabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Ortalama özkaynak karlılığının negatif ve istatistiki açıdan anlamlı olması yüksek öz kaynak kârlılığının görünüşte olumlu olsa da yüksek risk alma eğilimi ile ilişkili olarak uzun dönemde finansal sağlamlığı zayıflatabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ortalama aktif karlılığı rasyosu her ne kadar finansal sağlamlığı pozitif etkilesede istatistiki açıdan anlamlı çıkmamıştır. Bu durum Türk bankacılık sisteminde bankaların aktif kârlılığının uzun dönemde finansal sağlamlık ile ilgili doğrudan bir ilişki göstermeyebileceği ve söz konusu kârlılığın geçici unsurlardan kaynaklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak analize dahil edilen değişkenler ve ARDL sınır testi sonucunda elde edilen bulgular, finansal sağlamlık ile Türk bankacılık sektörüne ilişkin seçili temel değişkenler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular, güçlü bir sermaye yapısı ile etkin risk yönetimi politikalarının bankacılık sektörünün dayanıklılığını artırmada kritik rol oynadığını

göstermektedir. Bu çerçevede politika yapıcıların, bankaların sermaye tabanlarını güçlendirmelerini teşvik eden düzenlemelere öncelik vermeleri ve kârlılığı sürdürülebilir şekilde artıracak yapısal reformları desteklemeleri önem arz etmektedir. Ayrıca kredi kompozisyonunun dengeli bir yapıda tutulması ve riskli kredi genişlemesinin kontrol altında tutulması, finansal sağlamlığın uzun dönemde korunmasına katkı sağlayacaktır. Genel olarak sonuçlar, Türk bankacılık sektörünün finansal sağlamlığını koruyabilmesi için makro ihtiyati politikaların sürekliliğinin ve sektörün sermaye ve kârlılık yapısının güçlendirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abusharbeh, M.** (2020). The Financial Soundness of The Palestinian Banking Sector: An Empirical Analysis Using The CAMEL System. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10 (2), 84–91.
- Acar, M.** (2003). Tarımsal İşletmelerde Finansal Performans Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (20).
- Acar, S.** (2023), *Kur Riskinin Piyasa Yapıcı Bankaların Sermaye Yeterliliğine Etkisi: Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul, S, 46.
- Adams, C., Mathieson, D. J., Schinas, G., & Chadha, B.** (1998). *International capital markets: developments prospect and key issues*. Washington, D.C. International Monetary Fund.
- Adıgüzel, B.** (2017). 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda Sermaye Piyasası Aracı Kavramı. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 3 (1), 1-8.
- Afşar, A., İslatince, N., Kaytancı, B. G., & Baştürk, H. F.** (2018). *Finansal Ekonomi*. T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Aitken, B.** (1998). Kurumsal Yatırımcılar Gelişmekte Olan Piyasaları İstikrarsızlaştırdı mı? *Çağdaş Ekonomi Politikası*, 16 (2), 173–184.
- Akal, Zühal,** *İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi*, 4.B., Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No: 473, Ankara, 2000.
- Akbaba, A. İ., & Gündoğdu, Ç.** (2021). Bankacılık Hizmetlerinde Yapay Zekâ Kullanımı. *Journal Of Academic Value Studies*, 7 (3), 298-315.
- Akdoğan, N., Tenker, N.** (1997). *Finansal Tablolar ve Mali Analizi Teknikleri*, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş., 5. Baskı.
- Akdoğan, Nalân; T, N.** (2010). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akgül, Figen,** (1998). “Repo İşlemleri, Reponun vergisel Yönü ve Karşılaşılan Bir Sorun”. *vergi Sorunları Dergisi*, (Sayı: 117), S.35.
- Akgüç Öztin,** (1997), *Finansal Yönetim*, Avcıol Basım Yayın, 7.Baskı, İstanbul, S.868.

- Akgüç, Ö** (2017). *Mali Tablolar Analizi*. Genişletilmiş 16.Baskı. İstanbul. Arayış Basım ve Yayıncılık.
- Akgüç, Ö.** (1987). *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık*. Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Ankara.
- Akgüç, Ö.** (2007). Türkiye’de yabancı bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 6-17.
- Akgüç, Ö.** (2011). *Ticaret Bankalarının Yönetimi*. İstanbul: Arayış Basım Yayıncılık.
- Akgüç, Ö.** (1991), *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, Avcıol Basın-Yayın, 5.Baskı, İstanbul.
- Akhtagan, N.** (2022), *Finansal Oranlardaki Değişimin Hisse Fiyatlarına Etkisi: Tahran Borsası’nda Bir Uygulama*, (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Erzurum, S.43.
- Akın, F.** (2020). Dijital Dönüşümün Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Balkan & Near Eastern Journal Of Social Sciences (BNEJSS)*, 6 (2).
- Akın, F., & Ece, N.** (2013). Dijital Dönüşümün Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 32, 89–106.
- Akın, C.** (1986), *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Akman, C.** (2001). *Bireysel Yatırımcının Rehberi* (1. basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksay, M.** (2024). *İç Kontrol Sistemi ile Finansal Başarısızlık Riski İlişkisi: Bir Uygulama Örneği*, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, S. 51-61).
- Aksoy, Y.** (1998). *Atatürk’ün Ekonomi Devrimi Kalpaklı Kalkınma*. Ümit Yayıncılık.
- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y.** (2008). Globalleşme Sürecinde Çokuluslu Şirketler. *Canaktan.org*. <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktanmakale.pdf>.
- Al-Matari, Y. A., Homaid, A. A., & Alaaraj, H.** (2016). The influence of audit committee effectiveness on banks’ performance in Yemen. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6 (4), 1424-1428.
- AlAli, M., & Al-Yatama, S.** (2019). Analyzing the financial soundness of Kuwaiti banks using CAMELS framework. *Financial Risk and Management Reviews*, 5 (1), 55-69.

- Alantar, D.** (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve sonuçları üzerine bir değerlendirme. *Maliye ve Finans Yazıları*.
<http://www.finanskulup.org.tr/maliye%20finans/maliyefinans.html>.
- Alawode, A. A., & Al Sadek, M.** (2008). *What is financial stability*. Financial Stability Paper Series, 1.
- Albaraka Bankası. (2025). vekalet/Yatırım vekaleti (Fon Kullandırma) Akdi Müşteri Bilgilendirme Formu. *Albaraka Bankası*. <https://www.albaraka.com.tr>
- Albulescu, C. T.** (2015). Banks profitability and financial soundness indicators: A macro-level investigation in emerging countries. *Procedia Economics And Finance*, 23, 203-209.
- Ali, A., Zulkhibri, M., & Kishwar, T.** (2018). Assessing Islamic banking system vulnerabilities in Pakistan: Evidence from ‘bankometer’ model. *Available at SSRN 3263317*.
- Allen, W. A., & Wood, G.** (2006). Defining and achieving financial stability. *Journal of financial stability*, 2 (2), 152-172.
- Alpan, N., & Mehmet, D.** (2012a). Finansal Tabloların Hazırlanması ve Finansal Analiz Teknikleri Ders Notları.
- Alpar, C. ve Ongun T.** (1987), *Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar: Az Gelişmiş Ülkeler Yönünden Değerlendirme*, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları, Ankara.
- Alparslan, M. & Erdönmez, P.** (2000), Enflasyon Hedeflemesi, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 35, 14-41.
- Altan, M. S.** (2010). Türk Sigortacılık Sektöründe Etkinlik: veri Zarflama Analizi Yöntemi İle Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 185-204.
- Altay, N. O., Küçüközmen, C. C., Ural, M., & Demireli, E.** (2016). *Bankacılığın El Kitabı*. Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara.
- Altıparmak, A.** (2002). Türkiye’de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayiinin Gelişimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (13), 35-59.
- Altman, E. I., Hotchkiss, E., & Wang, W.** (2019). *Corporate financial distress, restructuring, and bankruptcy: Analyze leveraged finance, distressed debt, and bankruptcy*. John Wiley & Sons.
- Ambachtsheer, K. P.** (1994). The economics of management. *Pension Fund Financial Analyst Journal*, November–December, 21–31.

- Andrieş, A. M.** (2009). What role have banks in financial crises?. *Review Of Economic And Business Studies (REBS)*, 3, 149-159.
- Anita, E., Ubud, S., Mohammad, S.I., And Djumahir.** (2013). Financial performance analysis of PT. Bank Papua: Application of Cael, Z-score and Bankometer. *Journal Of Business And Management*, 7 (5), 8 16.
- Apak, S.** (1995). *Sermaye Piyasaları ve Borsa*. Bilim ve Teknik Yayınevi.
- Apak, S., & Tay, A.** (2012). Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finansal Ssteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (3), 63-103.
- Arabacı, N.** (2007). *Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finansman Anabilim Dalı, S.16).
- Aras, G.** (2006), Ekonomi Forumu, *Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Kobiler Üzerindeki Etkileri*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, s. 14-15. Erişim: 29.03.2025].
- Arshadi, N., & Karels, G. V.** (1997). *Modern financial intermediaries and markets*. (No Title).
- Arslan, İ.** (2007). Basel Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 49-66.
- Arslan, Ö.** (2022). Yeni Merkez Bankası Şeffaflık Endeksi: TCMB Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18 (2), 16-31.
- Artun, T.** (1980). *Türkiye'de Bankacılık*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Artun, T.** (1983). *Türkiye'de Bankacılık*. Ankara: Tekin Yayınevi.
- Arzova, S. B., & Şahin, B. Ş.** (2023). Bankaların Finansal Karlılık Oranlarıyla Finansal Sağlık Göstergeleri İlişkisi: Türkiye'de Granger Nedensellik Analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (119), 61-76.
- Arı, T.** (2005). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. 2. Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ashraf, A., & Tariq, Y. B.** (2016). Evaluating the financial soundness of banks: An application of Bankometer on Pakistani listed banks. *IUP Journal of Financial Risk Management*, 13 (3).
- Aslan, G.** (2011). Ortaçağdan Günümüze "Modernite": Doğuşu ve Doğası. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 10-26.

- Ata, H. A.** (2009). Kriz Sonrası Türkiye’de Mevduat Bankaları Kârlılığına Etki Eden Faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 137-151.
- Ataç, Beyhan,** (1999). *Maliye politikası*, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Yayınları, Eskişehir,
- Atiker, M.** (2005). *Basel I ve Basel II. Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi*, 41 (8).
- Atkeson, A. G., Eisfeldt, A. L., & Weill, P. O.** (2017). Measuring the financial soundness of US firms, 1926–2012. *Research In Economics*, 71 (3), 613-635.
- Atukalp, M. E.** (2016). *Türk bankacılık Sisteminde Kredi ve Mevduatın Coğrafi Dağılımı*.
- Atukalp, M. E.** (2019). Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının İncelenmesi: Türkiye Örneği. *GlobalJournal Of Economics And Business Studies*, 7 (14), 38-52.
- Aydın, N., Başar, M. ve Coşkun, M.** (2007). *Finansal Yönetim*. Eskişehir: Genç Matbaası.
- Aydın, N., Başar, M. ve Coşkun, M.** (2015) *Finansal Yönetim 1*, Ankara: Detay Yayıncılık
- Aydın, N.** (2006). *Bankacılık Uygulamaları* (Yayın No. 21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ayrıçay, Y., & Türk, V. E.** (2014). Finansal Oranlar ve Firma Değeri İlişkisi: BİST’de Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (64), 53-70.
- Aytekin, G. K.** (2018). Uluslararası Sermaye Hareketleri Kapsamında Sıcak Para Akımlarının Ekonomik Etkileri ve Spekülasyon. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4 (7), 184-207.
- Aşıkoğlu, R., & Kayahan, C.** (2008). Global Finansal Sistem Etkileşimiyle Türkiye'nin Türev Piyasa Görünümü, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 157-179.
- Babuşcu, Ş.** (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. Akademi Consulting & Training.
- Baker, J. C.** (2002). *The Bank for International Settlements*.
- Bal, H.** (1998). *Gelişme Sürecinde Dış Finansman Kullanımı ve Türkiye* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bank for International Settlements (BIS), (2025), Ev,Kkomiteler ve Dernekler, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, BCBS hakkında, *Organizasyon ve Yönetim*, Basel Komitesi Organizasyonu ve Yönetimi.[Erişim Tarihi: 26.03.2025, https://www.bis.org/bcbs/organ_and_gov.htm].

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BIS), Komiteler ve Dernekler, , BCBS Hakkında, *Basel Komitesinin tarihi*,[Erişim:27.03.2025, <https://www.bis.org/bcbs/history.htm#:~:Text=The%201988%20Accord%20called%20for,Countries%20with%20active%20international%20banks.>]

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), (2011), *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, 15 Mayıs 2001 S. 13, [Erişim Tarihi 5.03.2025].

Bankacılık ve Denetleme Kurumu (BDDK), veriler, *TBS Temel Göstergeler Aralık 2024 Raporu: Bankacılık verileri (%)*. [ErişimTarihi:7.03.2025, <https://www.bddk.org.tr/Veri/Detay/162>].

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2005). *Basel II: Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı Hakkında Bilgilendirme Dokümanı*. <https://www.bddk.gov.tr>

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), *Şubat 2011, Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü*, [Erişim Tarihi 06.03.2025].

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2001). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu*.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (BDDK), (2010), *Sorularla Basel III*, Risk Yönetimi Dairesi, Aralık, S.1. [Erişim Tarihi: 29.03.2025,].

Baral, KJ (2005). CAMEL Çerçevesinde Ticari Bankaların Sağlık Kontrolü: Nepal'deki Ortak Girişim Bankalarına İlişkin Bir Vaka Çalışması. *Nepal İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 41-55.

Barbera, C., Jones, M., & Stecollini, I. (2015). *Governmental financial resilience under austerity: The case of English local authorities*.

Barkey J. B., (2002) . *Gaining and sustaining competitive advantage*. New Jersey: Prentice Hall, P.26-27.

Barışık, S., & Demirel, B. (2014). *Finansal Kırılganlık ve Türk Bankacılık Sektörü İçin 2002-2011 Dönemi Finansal Kırılganlık Endeksi*. TISK Academy/TISK Akademi, 9 (17).

Basel Banking Committee On Supervision, (BCBS), OPE calculation operational *OPE25 Of RWA risk standardised for approach, version 01 jan effective 2023*, [Erişim: 31.03.2025].

Basel Committee On Banking Supervision (BCBS), *Discussion paper The regulatory framework: balancing risk sensitivity, simplicity and comparability*, 2013, July. [Erişim: 31.03.2025,].

Basel Committee on Banking Supervision, *BIS history*, Bank For International Settlements, June 2003, Pp: 1-5.

Batuo Enowbi, M., & Kupukile, M. (2012). *Financial instability, financial openness and economic growth in African countries*. MPRA Paper No. 43340. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/43340/>

Baykara, H.V. (2012). *Katılım Bankalarında Etkinlik ve verimlilik Analizi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosman Paşa Üniversitesi, İktisat Ana Bilim, Dalı, İktisat Bilim Dalı, Tokat.

Bayrak, F. (2019). *Kripto Paraların Finansal hizmetlerdeki Yeri, Önemi ve Etkileri; Bir Uygulama Portföy Örneği* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bayraktar, Y. (2019). Borç Kıskaçında Türkiye Ekonomisine Tarihsel Bir Bakış: Borçlanma Üzerine Çıkarılacak Dersler. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 35-72.

Bayram, E., Gözkonan, Ü. H., Yıldız, S. B., & El Khamlichi, A. (2023). A hybrid approach to financial solvency: A comparison of conventional and Islamic banking in Turkey. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (28), 603-623.

Başar M. (2007). “*Basel II düzenlemeleri ve KOBİ’ler*”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Başavcı, B. (2016), *Varant Piyasası İle BİST Spot Piyasası Arasındaki Etkileşimler*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para Sermaye ve Finansal Kurumlar Anabilim Dalı, İstanbul, s. 22.

Başoğlu, A. (2014). Küresel iklim Değişikliğinin Ekonomik Etkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 175-196.

Başçı, E. (Haziran 2012). *Finansal ve Makroekonomik İstikrar: Önümüzdeki Zorluklar*. [Açılış konuşması] Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Konferansı, İstanbul.

- Beaver, W. H.** (1966). Financial ratios as predictors of failure. *Journal of accounting research*, 71-111.
- Bergendorff, I., & Osbäck, M.** (2017). *Banking soundness in the European union: -The impact of the capital requirements regulation*.
- Berk, N.** (2020). *Finansal Yönetim*. 13.Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi
- Berk, N., & Yönetim, F.** (1998). *Finansal Yönetim* (3. baskı). Türkmen Kitabevi
- Bessis, J.** (2010). *Risk management in banking*. John Wiley & Sons.
- Beycan, M.** (2011). Faaliyet Devir Hızı Rasyolarının Hesaplanmasında Özellikli Durumlar ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar. *Journal Of Accounting And Taxation Studies*, 4 (1), 81-102.
- Beyter, B.** (2024). *CAMELS Analizi ve İstatistiksel Yöntemler Kullanılarak Mevduat ve Katılım Bankacılığı Sektörlerinin Karşılaştırmalı Performans Analizi: Türkiye Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi,Finans Enstitüsü, S. 4.
- Bilge, C., & Nur, T.** (2023). Finansal Performansı Etkiyen İçsel Faktörler: Mevduat ve Katılım Bankaları Üzerine Bir Uygulama. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 145-154.
- Bilir, H.** (2015). Finansal Sıkıntının Tanımı ve Piyasanın Çözümü: Borç İçeriği, Varlık Satışı ve Yeni Sermaye Birleştirme. *Sosyoekonomi*, 23 (23), 9-24.
- Bitetto, A., Cerchiello, P., & Mertzanis, C.** (2023). Measuring financial soundness around the world: A machine learning approach. *International Review of Financial Analysis*, 85, 102451.
- Biçer, T.** (1997), “Güçlü İnsan Güçlü Şirket”, *Human Resources*, Yıl:1 Sayı:7, İstanbul, Mayıs, S. 12-14.
- Binay, Ş., & Kunter, K.** (1998). *Mali Liberalleşmede Merkez Bankasının Rolü: 1980–1997* (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği No. 9803).
- Bolgün, K.Evren, Akçay M. B.** (2003). *Risk Yönetimi*. Scala Yayıncılık.
- Boot, A. W., & Thakor, A. V.** (1997). Financial system architecture. *The Review of Financial Studies*, 10 (3), 693-733.
- Boot, A. W., & Thakor, A. V.** (2000). Can relationship banking survive competition?. *The journal of Finance*, 55 (2), 679-713.

Borsa İstanbul Anonim Şirketi, *Gayri Menkul Sertifikaları, Gayri Menkul Projelerine Yatırım Aracı*. [Erişim: 26.03.2025].

Boztemur, R. (1996). Özel Girişimciliğin Gelişiminde Devletin Rolü: İş Bankası Örneği. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 18 (29), 63-79.

Buğan, M. F. (2015). *Katılım Bankaları İle Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malmquist TFV Endeksi İle Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Gaziantep.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. (1992), Interpress Basın ve Yayıncılık, İstanbul,

Canbaz, M. F. (2013). *Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri, Çalışma Şekli, Enstrümanları ve Performans Analizi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S, 42.

Canbaş, S., & Doğanlı, H. (2007). *Finansal Pazarlar*. Adana: Karahan Kitabevi.

Cangürel, O., Güngör, S., Sevinç, V. U., Kayci, İ., & Atalay, S. (2010). *Sorularla Basel III*. Risk Yönetim Dairesi, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

Caruana, J. (2010). Basel III: Towards a safer financial system. *Bankarstvo*, 39 (9-10), 98-111.

Cengiz, E. (2013), *BASEL I-II-II Sermaye Uzlaşısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Programı Ankara, S. 6.

Chotalia, P. (2012). Evaluation of financial health of sampled private sector banks with Altman Z-score model. *Circulation in more than 85 countries*, 7.

Cicoğlu, Ş., & Çil, C. G. (2019). Türkiye’de Uygulanan Basel Kriterleri ve Basel III Kriterlerinin Türk Finans Sistemine Etkileri. *Politik Ekonomik Kuram*, 3 (1), 83-104.

Cihak, M. (2007). Systemic loss: a measure of financial stability. *Czech Journal Of Economics And Finance*, 57 (1-2), 5-26.

Claessens, S., Kose, M. A., & Terrones, M. E. (2010). The global financial crisis: How similar? How different? How costly?. *Journal of Asian Economics*, 21 (3), 247-264.

Coşar, N. (2010). Türkiye’de bankacılığın tarihsel Gelişimi. N. Coşar & M. Bildirici (Eds.), *Tarihi Siyasal Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908-2008*. Ekin Basım Yayın.

- Coşkun, E., & Sayılğan, G.** (2008). Finansal Sıkıntının Dolaylı Maliyetleri: İmkb’de İşlem Gören Şirketlerde Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (3), 45-66.
- Coşkun, M.** (2010). *Para ve Sermaye Piyasaları: Kurumlar, Araçlar, Analiz*. Detay Yayıncılık.
- Crockett, A.** (1997). "The theory and practice of financial stability". *Essays In International Finance*. 203, 60.
- Cucari, N., Lagasio, V., Lia, G., & Torriero, C.** (2022). The impact of blockchain in banking processes: The Interbank Spunta case study. *Technology Analysis & Strategic Management*, 34 (2), 138-150.
- Cömert, H.** (2016). İmkansız Üçleme’den İmkansız İkilem’e: Bretton Woods Dönemi ve Sonrası Para Politikası. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34 (1), 115-136.
- Çabuk, A ve Lazol, İ.** (2008). *Mali Tablolar Analizi*. 18.Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Çabuk, A., & Lazol, İ.** (2011). *Mali Tablolar Analizi*. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Çakır, H. M., & Küçük Kaplan, İ.** (2012). İşletme Sermayesi Unsurlarının Firma Değeri ve Karlılığı Üzerindeki Etkisinin İMKB’de İşlem Gören Üretim Firmalarında 2000–2009 Dönemi İçin Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (53), 69-86.
- Çalış, N., Kevser, M., & Sakarya, Ş.** (2022). Katılım Bankalarının Finansal Sağlamlığının Bankometer ve Z-Skor Yöntemleriyle Analizi. *Adam Academy Journal Of Social Sciences*, 12 (2), 301-321.
- Çankaya, F., & Öz, M.** (2011). *Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi*. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1 (13), 2011.
- Çağlayan, T.** (1980). Osmanlı Dış Borçlarının Neden ve Sonuçları (1854-1923). *Maliye Dergisi*, 47 (9), 10-80.
- Çelebican, G.** (1979). Mevduat Sertifikaları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 36 (1).
- Çelik, M. K.** (2010). Bankaların Finansal Başarısızlıklarının Geleneksel ve Yeni Yöntemlerle Öngörüsü. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17 (2), 129-143.
- Çetiner, E.** (2010), *İşletmelerde Finansal Analiz*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Çetintaş, H., & Biçen, Ö. F. (2012). Türkiye'de Sigortacılık Sektörünün Etkinlik Analizi. *TİSK Akademi*, 7 (14), 124–154.

Çiftçi, İ. (2007), *Basel II Çerçevesinde Operasyonel Risk İçin Sermaye Ayarlaması*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para, Sermaye Piyasası ve Finansal Kurumlar Anabilim Dalı, S.33.

Çolak, F. (2013). *Katılım Bankacılığının Sektördeki Yeri ve Finansal İstikrara Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Dabbağoğlu, K. (2010). Tahvil–Bono ve Hisse Senedi Yatırımlarının Raporlanması. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (19), 53-68.

Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 1057-1072.

Demir, M., & Tuncay, A. G. M. (2012). Türk gıda sektörünün faaliyet ve kârlılık oranları açısından analizi: İMKB gıda sektöründe işlem gören işletmeler üzerinde bir araştırma (2000-2008 dönemi). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 367–392.

Demircan, Esra Siverekli (2004), “*Türkiye, Ekonomik Kriz, Borç Üçgeni*”, Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Tartışma Tebliğleri, No: 2004/02, Ss. 1-49.

Demirel, A. C. (2007). *Dijital Bankacılığın Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, S, 10.

Demirgüç-Kunt, A., Detragiache, E., & Tressel, T. (2008). İlkelere Dayalı Bankacılık: Basel Temel İlkelerine Uyum ve Banka Sağlamlığı. *Finansal Aracılık Dergisi*, 17 (4), 511-542.

Demir, Y., Eroğlu, A. H., & Bayraktar, S. (2013). Bankaların kurumsal reklam uygulamalarının kurum imajına etkisi. *Trakya University, Economics & Administrative Sciences Faculty E-Journal / Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*.

Demirhan, D. (2022). İmalat ve hizmet sektörlerinde karlılık oranlarını etkileyen faktörlerin analizi. *Muhasebe ve finansman dergisi*, (94), 31-52.

Deniz, A., & Kızılkaya, O. (2024). Bolşevik Devrimi Sonrası Osmanlı Devletinde Sarrafların Ekonomiye verdikleri Zararlar. *The Journal Of Academic Social Science*, 10 (10), 336-349.

Diamond, D. W., & verrecchia, R. E. (1991). Disclosure, liquidity, and the cost of capital. *The journal of Finance*, 46 (4), 1325-1359.

- Dima, B., Dincă, MS, & Spulbăr, C.** (2014). Financial connectivity: Efficiency and robustness in banking and capital markets. *International Journal of Money and Finance*, 47, 100-124.
- Doğan, İ.** (2022). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar Üzerine Stres Testi Uygulaması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 143-163.
- Doğan, M.** (2013). Sigorta firmalarının sermaye yapısı ile karlılık arasındaki ilişki: Türk sermaye piyasası üzerine bir inceleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (57), 121-136.
- Doğan, M.** (1996). *Türkiye’de 24 Ocak kararlarının ekonomik etkileri ve yapısal dönüşüm süreci*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Doğan, Y.** (1980). *IMF Kışkacında Türkiye*, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Doğru, C.** (2013). *Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin finansal krizlerin önlenmesindeki rolü ve gerekliliği* (Doktora tezi), Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Drucker, P. F.** (1991). Reckoning with the pension fund revolution. *Harvard Business Review*, 69 (2), 106-114.
- Duman, K.** (2002). Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması. *Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal / Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (4).
- Durmuş, A. H., & Arat, M. E.** (1997). İşletmelerde mali tablolar tahlili: ilkeler ve uygulamalar. Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı.
- Durmuş, S. A. V. A. Ş., Yılmaz, T., & Şahin, D. İ. L. E. K.** (2019). Makroekonomik göstergelerin endeks getirileri üzerindeki etkisi: BİST örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (16), 870-886.
- Ecer, F., & Günay, F.** (2014). Borsa İstanbul’da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Finansal Performanslarının Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Ölçülmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (1), 35-48
- The Economist.* (1992, September 19). Fear of finance. *The Economist.*
- Eken, M. H., & Öztürk, N.** (2019). Finans Teorisi Kapsamında Katılım Bankacılığı ve Yeniden Yapılanma Önerisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (1), 46-62.
- Ekin, N.** (1999). *Küreselleşme ve gümrük birliği*. İstanbul Ticaret Odası Yayın, 47, 432.
- Elmas. B.** (2013). *Sermaye ve Para Piyasaları*, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, S.28. [Erişim Tarihi: 27.03.2025,].

- Erdem, E.** (2016). Sanayi Devriminin Ardından Osmanlı Sanayileşme Hamleleri: Sanayi Politikalarının Dinamikleri ve Zaafiyetleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (48), 17-44.
- Erdoğan, A.** (2014). Basel Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkisi ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Basel Kriterlerine Uyum Süreci. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 141-182.
- Erdoğan, O.** (2023). *Türk Bankacılık Sektöründe Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Topsıs Yöntemi ile Analizi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı, s.6.
- Erdönmez, P. A.** (2009). Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi. *Bankacılar Dergisi*, 68 (2009), 85-101.
- Ergüder, B.** (2011), *Kapitalizme Entegrasyonda Galata Bankerleri ve Bankaların Borçlanma*.
- Ersoy B.** (2017), *Finansal İstikrarın Sağlanmasında Finansal Sistemin Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı. Bilecik, s.37.
- Ersoy, H.** (2011). Türk Bankacılık Sisteminde Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 3 (10), 53-72.
- Esmer, Y., & Bağcı, H.** (2016). Katılım Bankalarında Finansal Performans Analizi: Türkiye Örneği. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Social Science Institute*, 8 (15).
- Fatima, N.** (2014). Capital adequacy: A financial soundness indicator for banks. *Global Journal of Finance and Management*, 6 (8), 771-776.
- Felek, Ş., Yayla, N., & Çeviş, İ.** (2021). Türkiye’de finansal gelişme ve finansal kırılganlık ilişkisi Üzerine bir Analiz: 2007-2019. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 16 (63), 1164-1184.
- Feridun, M.** (2020). *Küresel Bankacılık Düzenlemelerinin Dünü, Bugünü ve Yarını*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Fernández-Arias, D., López-Martín, M., Montero-Romero, T., Martínez-Estudillo, F., & Fernández-Navarro, F.** (2018). Financial soundness prediction using a multiple classification model: Evidence from the current financial crisis in OECD banks. *Computational Economics*, 52 (2), 275–297.

Filiz, M. (2006), *Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Regülasyonu Basel Standartları Açısından Bir Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Bursa, s. 49.

Gaganis, C., Pasiouras, F., & Zopounidis, C. (2006). A multicriteria decision framework for measuring banks’ soundness around the world. *Journal of Multi-Criteria Decision Analysis*, 14 (1-3), 103-111.

Ganiev, J. (2014). Küreselleşme, Finansal Piyasalar ve Kriz. *Journal Of Economic Policy Researches*, 1 (2).

Gasbarro, D., Sadguna, I. G. M., & Zumwalt, J. K. (2002). The changing relationship between CAMEL ratings and bank soundness during the Indonesian banking crisis. *Review Of Quantitative Finance And Accounting*, 19, 247-260.

Gencer H. (2006) . “Genel İşletme Performansı ve Finansal Performans İlişkisi -Çimento Sektöründe Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Geyikçi, u. B. (2013). *Basel Kriterleri Çerçevesinde Kredi Derecelendirme Model Önerisi*. (Doktora Tezi). Sosyal bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, s.16.

Ginevičius, R., & Podvieszko, A. (2013). The evaluation of financial stability and soundness of Lithuanian banks. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 26 (2), 191-208.

Glautier, M. W. E., & Underdown, B. (2001). Accounting theory and practice. Pearson education.

Goel, S. (2016). Financial ratios. *New York: Business Expert Press*, 1-143.

Gümüş, E. (2010). Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi: mevcut durum, sorunlar ve öneriler. Seta Analiz.

Gönenli, A., & Sarıkamış, C. (1976). *İşletme finansı: okuma parçaları ve vak'alar*. İstanbul Üniversitesi.

Gör, Ö. G. B. A. A., Bodur, B., & Aktan, B. (2006). Oranlar Aracılığı İle Finansal Durumunuzu Nasıl Çözümlersiniz?“ Küçük İşletmeler İçin Bir Rehber”. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 1 (1), 49-67.

- Güdelci, E. N.** (2016). İşletme düzeyinde çalışma sermayesi ve kârlılık ilişkisi-BİST’de faaliyet gösteren gübre işletmeleri üzerine bir çalışma. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6 (2/1), 183-192.
- Gül, S., & Bektaş, S.** (2022). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Konvansiyonel Bankaların Finansal İstikrar Performanslarının Finansal Sağlamlık Göstergeleri İle Değerlendirilmesi: Entropi ve Aras Yöntemleri İle Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 553-572).
- Günel, M.** (2007). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.
- Gündüz, A. Y.** (1999). Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Değişiklikler ve 1980 Sonrası Uygulanan İstikrar Politikaları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (15), 277-288.
- Güngör, A., & Engin, C.** (2023). Basel Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 1-15.
- Gürdal, T., & Yavuz, H.** (2015). Türkiye’de iç borçlanma-ekonomik büyüme ilişkisi: 1990–2012 dönemi analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (1), 117-129.
- Gürel, E., Gürel, E. B. B., & Demir, N.** (2012). Basel III kriterleri. *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 16-28.
- Güvercin C H.** (2000). *Gemlik Eğitim ve Araştırma Bölgesi’nde Yeşil Kart Sahiplerinin Bazı Özellikleri Yeşil Kart Kullanımı ve Bunu Etkileyen Faktörler*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Bursa, s. 2-7.
- Hazıroğlu, T.** (2016). Türkiye’de katılım bankacılığı fikrinin doğuşu ve kavramsal önemi. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi/Journal of Islamic Economics and Finance (JIEF)*.
- Herman, E. S., & McChesney, R. W.** (1997). *The global media: the new missionaries of corporate capitalism*. Bloomsbury Academic.
- Hillier, D., Clacher, I., Ross, S., Westerfield, R., & Jordan, B.** (2014). *Fundamentals of corporate finance* (2nd European ed.). McGraw-Hill Education.
- Hiç, M.** (2001). Ekonomik Kriz: Anatomisi, Sonuçlar ve Alınacak Dersler. *Yeni Türkiye Dergisi*, 1 (41), 518-523.

Hiç, M. (2009). *Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye: Küresel Finansal Kriz, Küresel Resesyon, İleriki Yıllarda Muhtemel Gelişmeler ve Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri*. Beykent Üniversitesi Yayınevi

İlgin, KS (2024). Türk Ticari Bankalarının IMF Finansal Sağlamlık Göstergelerinin Finansal Gelişmişlik Endeksi Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Kamu Maliyesi Dergisi* , 9 (1), 105-124.

IMF (2006). *Financial soundness indicators compilation guide*. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/fsiFT.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.03.2025).

IMF. (2019). *Financial soundness indicators*. (Erişim Tarihi 18.03.2025).

Jiang, K., & Wang, S. (2009). Firms in economic distress: Survival strategies and economic factors. *Available at SSRN 1465181*.

Joichi, Narula, Neha, and Ali, Robleh, (2019). "Blockchain's impact on the financial system will be similar to the internet's impact on media", digital transformation blockchain, *Harvard Business Review*, pp. 61-72.

İşıkçelik, F., Turgut, M., & Ağırbaş, İ. (2022). Hastanelerde Finansal Performansın Farklı Analiz Yöntemleri İle Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13 (34), 505-519.

İbicioğlu, M. (2006). *Türkiye’de Mali Aracılar Sektörünün Mali Sistem İçindeki Yeri ve Finansal İşlemlerinin Mali İstatistiklere Yansıtılması*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, (S 23).

İpekten, G. (2024), *Finansal Oranlardaki Değişimlerin Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama*. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana bilim dalı, Erzurum, s.42

İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E., & Atioğlu, E. (2012). Türk bankacılık sektöründe büyüme, büyüklük ve sermaye yapısı kararlarının karlılığa etkisinin analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (1), 291-311.

İçerli, M. Y., & Akkaya, G. C. (2006). Finansal Açıdan Başarılı Olan İşletmelerle Başarısız Olan İşletmeler Arasında Finansal Oranlar Yardımıyla Farklılıkların Tespiti. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (1), 413-421.

Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek ?. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9 (19), 51-74.

Kallek, C. (2006). Müsâveme. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 32, 79–81.

Kalıntaş, Ş. S. (2019), *Bankalarda sermaye Rasyosunun Risk Yönetiminde ve Karlılıkta Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana bilim Dalı, İşletme Yönetimi bilim Dalı, İstanbul.

Kaminsky, G. L., & Reinhart, C. M. (2000). On crises, contagion, and confusion. *Journal of international Economics*, 51 (1), 145-168.

Kandemir, İ. (2017), *Türk Bankacılık Sektörünün Basel III Kriterleri Perspektifinde Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansal Ekonomi Anabilim Dalı, İzmir, s. 19.

Kar, M., & Kara, M. A. (2003). Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler. *Dış Ticaret Dergisi*, 8 (29), 46-80.

Karabıyık, L., & Anbar, A. (2006). Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (. e-Muhasebe ve Finansman Dergisi), (32), 39-49. Yayıncılık.

Karadağ, M. M. (2021). BİST'te İşlem Gören Mevduat Bankalarının İMF Finansal Sağlamlık Göstergeleri Açısından Topsis ve Entropi Yöntemleri İle Analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (116), 119-142.

Karaman, D. (2017). Sigorta ve Risk Kavramları. Ferudun Kaya İçinde, *Sigortacılık*, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Karaman, R. (2009). İşletmelerde Performans Ölçümünün Önemi ve Modern Bir Performans Ölçme Aracı Olarak Balanced Scorecard. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8 (16), 410-427.

Karataş A: R. (2022), *Finansal İstikrar Açısından Konvansiyonel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı: Mukayeseli Bir Analiz*, T.C. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Karataş, M., & Gavcar, E. (2001). Bazı Meslek Gruplarının Tasarruf Eğilimlerinin Araştırılması: Muğla ili örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), 38–46.

Karaçor, Z., & Alptekin, V. (2006). 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6 (11), 306-342.

- Kartal, M. T.** (2018). Bankaların finans sektöründeki önemi (Importance of banks in finance sector). *Finansal İktisat (Financial Economics)*, 1, 5–27.
- Kasselaki, M. T., & Tagkalakis, A. O.** (2014). Financial soundness indicators and financial crisis episodes. *Annals of Finance*, 10 (4), 623-669.
- Kavcıoğlu, Ş.** (2012). Kriz Dönemleri Sonrasında Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Analizi (2002-2011 Dönemi). *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3 (6), 23-39.
- Kaya, F.** (2017), *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. (5. Baskı), Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Kazgan, G.** (1994). *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Kazgan, Haydar,** (2006). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Bankacılık Tarihi*, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, İstanbul.
- Keçeci, S.** (2010), *Basel II Yaklaşımı ve Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Aydın, s.25.
- Khan, A.** (2000). The finance and growth nexus. *Business review*, 2, 3-14.
- Kibritçioğlu, A.** (2010). Effects of global financial crisis on Turkey (MPRA Paper No. 29470). Munich Personal RePEc Archive. <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/29470/>
- Koca, I.** (2024), *Türkiye'de Mevduat Bankalarının Finansal İstikrarının Z-Skoru ile Ölçülmesi*, (Ankara Hacı Bayram Üniversitesi), Yüksek Lisans tezi
- Kolçak, M.** (2003). Türkiye’de Uygulanan İstikrar Programlarının Maliye Politikası Yönünden Değerlendirilmesi. *Banka Mali ve Ekonomik Yorumlar*, (468), 59-70.
- Korkmaz, Ö. F., Korkmaz, S. S., & Sunar, H.** (2023). Kamu ve Özel Bankalarda Mobil Bankacılık Özelliklerinin Mobil Bankacılık Kalitesi Üzerine ve Mobil Bankacılık Kalitesinin Banka İtibarı Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Giresun İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 146-160.
- Korukçu, Ü.** (1998). *Bankacılığın Tarihsel Gelişimi*. Ankara: Bankalar Birliği Yayınları.
- Koç, Y.D. ve Karahan, F.** (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Sağlamlığın Belirleyicileri. *Uluslararası Akademik Değer Çalışmaları Dergisi*, 3 (15), 148-153.
- Koçak, M.** (2018), *Türkiye’de Ticari Bankaların Finansal Performansının Oran Analizi Yöntemiyle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Seçilmiş Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli*

Bankaların 2011-2016 Dönemi Performans Analizine Yönelik Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı, Ankara, s. 82.

Koçyiğit, S. Ç., Bıyık, E., & Ertaş, Ş. (2022). Özel Bir Sağlık İşletmesinin Finansal Performansının Trend Analizi İle Değerlendirilmesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1), 165-180.

Kumar, M. A., Harsha, G. S., Anand, S., & Dhruva, N. R. (2012). Analyzing soundness in Indian banking: A CAMEL approach. *Research Journal of Management Sciences ISSN*, 2319, 1171.

Kutlu, E. (1999). Avrupa Birliği. *Çağdaş Dünya Tarihi* (No. 1078, s. 178–202). TC Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kuyucuklu, N. (1985), *İktisadi Olaylar Tarihi*, İstanbul.

Köksal, M. O., Babuşcu, Ş., & Hazar, A. (2020). Basel IV Neleri Değiştirecek?. *Ekonomi ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 1-25.

Köçer, G. (2010). Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Finansal İstikrar İçin Önemi, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s, 105.

Külahi, E. A., Tiryaki, G., & Yılmaz, A. (2013). Türkiye’de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci. *Öneri Dergisi*, 10 (40), 185-200.

Kına İ. (2018), *Türk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri ve Mevduat Bankalarının Sermaye Yeterliliklerinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Ankara

Kırbaşı, M. ve Güzveli, (2010), N. *Bankacılığa Giriş*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notları.

Kırdaban, (2005), *Ödeme Sistemlerindeki Gelişmeler ve Ödeme Sistemlerinin Finansal Sistem İstikrarı Üzerindeki Etkileri*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Bankacılık ve Finans Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, s.47. [Erişim: 29.03.2025].

Lachmann, W., & Rösner, H. J. (1995). *Social security in social market economy*. Konrad-Adenauer-Stiftung..

- Lane, T.** (2005). Tensions in the Role of the IMF and Directions for Reform. *World Economics*, 6 (2), 47-66.
- Libby, R., Short, D., & Libby, P.** (2014). *EBOOK: Financial Accounting*. McGraw Hill.
- Lindgren, M. C. J., Garcia, M. G., & Saal, M. M. I.** (1996). *Bank soundness and macroeconomic policy*. International Monetary Fund.
- Manga, R., & Elizabeth, P.** (2019). *The financial soundness of selected banks in South Africa: a camels rating system approach*.
- Matten, C.** (2000). *Managing bank capital*. John Wiley & Sons, s.90.
- McChesney, R. W.** (2001). *The global media: the new missionaries of corporate capitalism*. Continuum.
- McManus, S., Seville, E., Vargo, J., & Brunsdon, D.** (2008). Facilitated process for improving organizational resilience. *Natural hazards review*, 9 (2), 81-90.
- Mekonnen, Y., Kedir, H., & Shibru, W. M.** (2015). Soundness of Ethiopian banks. *International Journal of Finance & Banking Studies*, 4 (2), 29.
- Merkit, E.** (2004). *Firma değerinin tespitiinde muhasebenin rolü: Finansal oranlar ile firma değerlendirme yöntemlerinin ilişki ve Isparta Göller Bölgesi Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. (GÖLTA) için bir uygulama* (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Mermod, A.** (2008). Bankacılıkta etik kavramı ve banka üst düzey yöneticilerinden beklentiler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (2), 499-520.
- Moyer, C. R., J. McGuigan ve W. K. Kretlow.** (1984). *Contemporary financial management*. USA: West Publishing Company .
- Muhammad, Y.** (2017). Dampak indikator rasio keuangan terhadap profitabilitas bank umum syariah di Indonesia. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 13 (2), 141-151. Fitria, N., Dewi, S.P.A., and Fadjar, H. (2018).
- Naisbitt, J., & Gül, S.** (1994). *Global paradoks: Büyüyen dünya ekonomisinin güçlenen küçük oyuncular*. Sabah Kitapları.
- Narayan, P. K., & Smyth, R.** (2006). What determines migration flows from low-income to high-income countries? an empirical investigation of fiji-us migration 1972–2001. *Contemporary economic policy*, 24 (2), 332-342.

Naser, N. (2019). *The Interaction between Profitability and Macroeconomic Factors for Future Examinations of European Banks Soundness—Theoretical Study.*

Nobanee, H.; AlHajjar, M. (2009), “*A note on workingcapital management and corporate profitability of Japanese firms*”, Working Paper, SSRN Network, <https://ssrn.com/abstract=1433243> (Erişim tarihi: 20/03/2025).

Noorie, S. (2022), *Analysis of the Robustness of Financial Institutions: The Case of Fragile Five Countries.* (Master's Thesis), Anadolu University, Institute of Social Sciences, Department of Finance, Eskişehir.

Nurcan, B. (2005). *Türev Piyasası İşlemlerinin vergilendirilmesi ve Örnek Ülke Uygulamaları.* Ankara (Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü).

Ocak, S. (2019). *Basel III Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım Türkiye Bankacılık Sektörü Uyum Süreci ve Etkileri.* (Doktora Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Bankacılık Programı. İstanbul, s. 31.

Okka, O. (2012). *Analitik Finansal Yönetim.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Oksay, S. (Ed.) ve Genç, A. (Hızl.) (2006). Sigorta Şirketlerinin Mali Analizi: Erken Uyarı Sistemi ve Derecelendirme (Rating). *Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği Sigorta Araştırma ve inceleme Yayınları*-6. Ankara.

Oktar, S., & Varlı, A. (2009). İttihat ve Terakki Dönemi'nin Ulusal Bankası: Osmanlı İtibar-I Milli Bankası. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (2), 1-20.

Oktayer, A. (2009). Türkiye’de finansal serbestleşme ve derinleşme süreci üzerine nitel bir inceleme. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 4 (1), 73-100.

Okur, M., Köse, A., & Akpınar, Ö. (2021). Kırılgan Beş Ülkede Finansal Kurumların Sağlamlığı. *Uluslararası İşletme Araştırmaları ve Yönetimi Dergisi (IJBRM)*, 12 (3), 89-102.

Omağ, A. (2023). Likidite Analizinde Kullanılan Oranlar Üzerine Bir İnceleme. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (3), 783-792.

Ongun, M. T. (1993). Finansal Globalleşme. *Ekonomik Yaklaşım*, 4 (9), 35-46.

Osman Altay, (2000), *Banka İşlemleri ve Muhasebesi*, Türkmen Kitabevi Yayınları, No: 156, İstanbul, s.1.

Ouma, M. O., & Kirori, G. N. (2019). Evaluating the financial soundness of small and medium-sized commercial banks in Kenya: an application of the bankometer model. *International Journal of Economics and Finance*, 11 (6), 93-100.

Outecheva N. (2007). *Corporate financial distress: an empirical analysis of distress risk*, (Doktora Tezi), Bamberg:University of St.Gallen Graduate School of Business Administration.

Önder, İ, Türel, O.. (1993). *Türkiye’de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar*, Tarih vakfı, Yurt Yayınları, İstanbul.

Özalp, P. (2003), *Türev Araç Piyasalarının Finansal Sistemin İşleyişindeki Rolü: Türkiye’de Bu Piyasalara İşlerlik Kazandırma Çalışmaları*, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara.

Özatay, F. (1995), “1994 Krizinden Alınacak Dersler: Kamu İç Borç Yönetiminde Yapılan Yanlışlıklar ve Güven Bunalımı”, *İşletme ve Finans*, (Nisan 1995), Sayı: 109, Yıl: 10, ss. 17-33.

Özbek, S. (2018), *İşletmelerin Finansal Yapı ve Karlılık Oranlarının, Kurumsal Yönetim Endeksi Derecelendirme Notları Üzerine Etkisi: Türkiye’de Kurumsal Yönetim Endeksine Dahil İşletmeler Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Kütahya, S. 17.

Özgülbaş, N., Koyuncugil, A. S., Duman, R., & Hatipoğlu, B. (2008). Özel Hastane Sektörünün Finansal Değerlendirmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (40), 120-131.

Özince, E. (2005). Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri. *Bankacılar Dergisi*, 53, 18-22.

Özkara, B. (2010). *Katılım Bankalarının Fon Toplama İle Fon Kullandırım İşlemleri ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi* (Master's Thesis, Bursa Uludag University (Turkey).

Öztürk, B. (2022), *Şirketin Finansal Oranlarının Hisse Senedi Getirileri Üzerindeki Etkilerinin Analizi*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Finans Bilim Dalı, İstanbul, s.7.

Öztürk, N., Barışık, S., & Darıcı, H. K. (2010). Gelişmekte olan piyasalarda finansal derinleşme ve büyüme ilişkisi: Panel veri analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6 (12), 95-119.

Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması/The Comparison of

Participation Banking and Traditional Banking on the Perspective of Banking Services and Accounting Applications. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11), 85-108.

Özuren, Bekir Raşit (2010) “*Temel Performans Göstergeleri İle Türkiye’deki Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinin Karşılaştırmalı Analizi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Padoa-Schioppa, T. (2003). Central banks and financial stability: exploring the land in between. *The transformation of the European financial system*, 25, 269-310.

Paesani, P., Strauch, R., & Kremer, M. (2006). Public debt and long-term interest rates: the case of Germany, Italy and the USA (ECB Working Paper No. 656). European Central Bank.

Parasız, M. İ. (1998). *Modern Bankacılık: Teori ve Uygulama*. Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası.

Parasız, İ. (1985). *Para ve Finansal Piyasalar*, Bursa, Eylül.

Parasız, İ. (1998). “*Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi*” 75. Yılda Paranın Serüveni, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s..109-114.

Parasız, F. (2014). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. *DergiPark*.

Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11 (3), 397-405.

Pervaiz, K. A., Kwang, K. L., & Mohammed, Z. (1999). Measurement practice for knowledge management. *Journal of Workplace Learning: Employee Counselling Today*, 2 (8), 305–307.

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16 (3), 289-326.

Phillips, P. C., & Perron, P. (1988). Testing For a Unit Root In Time Series Regression. *Biometrika*, 75 (2), 335-346

Pukhov, V. (2013). *Formation of financial stability management system of commercial banks* (Doctoral dissertation, State Management University, Moscow).

PricewaterhouseCoopers (PwC). (2010). *The new Basel III framework: navigating changes in bank capital management*. October 2010, [Erişim: 30.03.2025].

- Qamruzzaman, M.** (2014). Analysis of Performance and financial soundness of financial institution (banks): a comparative study. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5 (7), 169-186.
- Rashidi, N. M., & Barry, M. A.** (2023). *An Application of TOPSIS Multi-Criteria Decision Making Method on the Performance of Public Banks in Turkey* (Unpublished master's thesis). Dokuz Eylül University, Institute of Social Sciences, İzmir, pp. 27–29.
- Richard A. Brealey, Stewart C. Myers ve Alan J. Marcus.** (2001). *İşletme Finansının Temelleri*, Çev. Ünal Bozkurt, Türkan Arıkan ve Hatice Doğukanlı, (İstanbul: Literatür,), 476.
- Roman, A., & Şargu, A. C.** (2013). Analysing the financial soundness of the commercial banks in Romania: an approach based on the camels framework. *Procedia economics and finance*, 6, 703-712.
- Sakarya, Ş., & Karakaş, F.** (2024). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının CAMELS ve Bankometer Yöntemleriyle İncelenmesi. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 5 (Prof. Dr. Fikret OTLU Özel Sayısı), 485-504.
- Saldanlı, A.** (2013). Türk Bankacılık Sektörüne Genel Bakış: 2000-2012 Yılları Arası Rasyo Analizi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 40-52.
- Salignac, F., Marjolin, A., Reeve, R., & Muir, K.** (2019). Conceptualizing and measuring financial resilience: a multidimensional framework. *Social Indicators Research*, 17-38.
- Salina, AP, Zhang, X. ve Hassan, OA.** (2021). Kazak Bankalarının Finansal Sağlamlığının Değerlendirilmesi. *Asya Muhasebe Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 23-37.
- Sarı, S., & Çoban, M. N.** (2025). Makroekonomik değişkenlerin finansal piyasalar üzerindeki etkisi: Türkiye ekonomisi üzerine bir uygulama. *Politik Ekonomik Kuram*, 9(1), 412–428.
- Sarp, H.** (2018). *Demir çelik sektöründe finansal tablolar analizi ve bir uygulama* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul, Türkiye.
- Satır, H., Kısakürek, M., & Yaşar, F.** (2020). Likidite ve Finansal Performans Arasındaki İlişkinin Topsis Analiz Yöntemi İle Değerlendirilmesi: BİST Perakende Ticaret Sektöründe Bir Uygulama. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 1-15.
- Sayın, K. Ş.** (2009). Türk Bankacılık Sisteminde Bilanço Dışı İşlemler ve Risk Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 15-41.

- Sağlam, M., & Karaca, S. S.** (2015). Çalışma Sermayesi Unsurlarının Firma Karlılığına Etkisi: Borsa İstanbul Şirketleri Üzerine Bir Uygulama. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 119-132.
- SCHALL, Lawrence D. & Charles W. HALEY,** (1996); *Introduction to financial management*, McGraw-Hill, Sixth Edition.
- Schinasi, GJ** (2004). *Finansal İstikrarın Tanımlanması*.
- Selimler, H., & Karadağ, M. M.** (2020). Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Mevduat Kabul Eden Kuruluşların Finansal Sağlamlık Göstergelerinin Entropi ve Edas Yöntemi İle Değerlendirilmesi. *Florya Chronicles Of Political Economy*, 6 (1), 79-111.
- Selimoğlu, S., & Orhan, A.** (2015). Finansal Başarısızlığın Oran Analizi ve Diskriminant Analizi Kullanılarak Ölçümlenmesi: BİST’de İşlem Gören Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 21-40.
- Selvi Y.** (2000), *Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi*, ARC Yayınları, İstanbul.
- Selçuk, H., & Tunay, K. B.** (2014). *Ticari Banka Yönetiminin Temelleri*. Nobel.
- Senthil Kumar.** (2012). Analyzing the financial performance and soundness of select Indian public sector and private sector banks: An application of Bankometer model. Paper presented at the 5th IBS DSI Conference, Hyderabad, India.
- Sevim, C.** (2012). Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 7 (26), 4378-4391.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK).** (2013, 7 Haziran). Kira Sertifikaları Tebliği. *Resmî Gazete* (Sayı 28670). [Erişim: 26.03.2025].
- Sipahi, B.** (T.Y.). *Mali Analiz*. Prestij Danışmanlık. <https://www.Yalova.Edu.Tr/2-Finansal-Analiz> [Erişim: 24.03.2025].
- Somel, C.** (1996). Küreselleşme ve işsizlik. *Görüş Dergisi*, TUSİAD Yayını,
- Susam, N.** (2009). *Türkiye’de Uygulanan Maliye Politikaları, 1923-2008* (Vol. 156). Derin Yayınları.
- Söyler, İlhami.** (1998), “Nedenleri ve Sonuçları Açısından Osmanlı Devletinin Dış Borçlanması.” *Maliye Dergisi*, (Ocak-Nisan 1998), sayı 127, ss. 23-45.

Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve Ab Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 485-508.

Sümer, H., & Peker, A. (2013). Bilançolar da Cari Oranın Önemi ve Hesaplanması. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 6 (1), 47-62.

Sünbül, E. (2021). *Finansal Para Krizi Teorileri (Kapitalist Sistemin Aksaklıkları)*. Güncel Finansal Yönetim Yaklaşımları, 167

Şahin, T. (2024), *Katılım ve Mevduat Bankaları Finansal Sağlamlıklarının Bankometer Yöntemi İle Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Kütahya

Şahin, T., & Yangil, F. M. (2024), Katılım ve Mevduat Bankaları Finansal Sağlamlıklarının Bankometer Yöntemi ile Karşılaştırmalı Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (68), 117-125.

Şimşek, L. (2012). *TCMB'nin Finansal İstikrarla İmtihanı*.

Şinasi, K. (1990). *Sermaye Piyasası*. Doyuran Matbaası, İstanbul.

Şit, A. (2022). Finansal Sağlamlık Endeksinin Bankaların Finansal Performansına Etkisi: Türkiye'de Bir Uygulama. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 7 (17), 129-140.

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK), (Mayıs 2020), *Bankalar Sektör Araştırma Raporu*, Ankara, s.4-5. [Erişim: 6.04.2025].

Tangen, S. (2004). Performance measurement: from philosophy to practice. *International Journal Of Productivity And Performance Management*, 53 (8), 726-737.

Taşkın, F. D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11 (2), 289-298.

Teker, S., Bolgün, K. E., & Akçay, M. B. (2005). Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (12), 42-54.

Temizer, Z. (2015), *Finansal Analizde Kullanılan Aranlar İle Firma Değeri İlişkisi: BİST’te Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finans Programı.

Topaloğlu, M. (2017). *Türkiye Mortgage Sistemi ve Ekonomik Kriz Açısından Değerlendirilmesi. Konut Finansmanı-Mortgage Hukuku ile İlgili Makaleler*, vedat Kitapçılık, İstanbul, 221-236.

Toprak, Z. (1995). *İttihat-Terakki ve Devletçilik*. (No Title).

Tosuner, A. (2005). Finansal Krizler ve Kırılganlık: Türkiye İçin Bir Erken Uyarı Sistemi Denemesi. *İktisat İşletme ve Finans*, 20 (235), 42-61.

Tufano, P. (2002). Financial innovation. *In The Handbook Of The Economics and Finance* (Pp. 2–18). Holland.

Tunalı, H. (2007). *Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri Sonrasında Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması*, (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, s. 21).

Tunalı, H. (2023). *Finansal İstikrar İle Finansal Regülasyon Arasındaki İlişkinin Katılım Bankacılığı ve Geleneksel Bankacılık Perspektifinden Değerlendirilmesi: Türkiye İçin Bir Analiz*, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Teorisi Bilim Dalı, s. 73).

Tunay, K. B. (2005). *Finansal Sistem: Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*. Birsen Yayınevi.

Tural, M. A. (1987). *Atatürk Devrinde İktisâdi Yapılaşma ve Celâl Bayar (1920-1938)* (Vol. 25). Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Turgutlu, E., Kök, R., & Kasman, A. (2007). Türk Sigortacılık Şirketlerinde Etkinlik: Deterministik ve Şans Kısıtlı veri Zarflama Analizi. *İktisat İşletme ve Finans*, 22 (251), 85-102.

Tutcuoğlu, R. S. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Bireysel Bankacılığın Gelişimi Nedenleri ve Bankacılık Sektörü Açısından Oluşturduğu Riskler*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Türel O. (2002), "Kriz: Nereden Nereye", *İktisat -İşletme ve Finans*, Yıl: 17, No: 194, Mayıs.

Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Banka ve Sektör Bilgileri (Aralık, 2024). *Bankalar, Bankalar ve Şube Sayıları* (Veriler adet). [Erişim: 13.02.2025]

Türkiye Bankalar Birliği (TBB), (2002). *Basel Komite: Yeni sermaye yeterliliği düzenlemesi* (Basel II düzenlemeleri). Türkiye Bankalar Birliği. Erişim tarihi: 12 Şubat 2025, https://www.tbb.org.tr/sites/default/files/kitaplar/Basel_II_2.pdf

Türkiye Bankalar Birliği (TBB), (2017). *TBB*: <http://www.tbb.org.tr> (Erişim Tarihi: 02.11.2017).

Türkiye Bankalar Birliği (TBB), (2001), TBB: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi:28.12.2017).

Türkiye Bankalar Birliği (TBB), (2002), *1995 Yılındaki Kriz Sonrasında Meksika Bankacılık Sistemi*, Ankara, TBB Bankacılık Araştırma Grubu, Nisan 2002, s.5.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Banka Hakkında, Tarihçe Merkez Bankası Tarihçesi, *Cumhuriyet Dönemi Tarihi*, [Erişim tarihi: 13.03.2025],<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/banka+hakkında/tarihçe>

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), (2020). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Oran Formülleri*, <http://www.tcmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 18.03.2025

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), *Sektör Bilançoları, Oranlar Bilançosu*, (2023), Tüm Firmalar Oranlar Tablosu, [erişim tarihi: 22.03.2025, <https://www3.tcmb.gov.tr/sektor/#/tr/TUM/tum-sektorler>].

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (TCMB): “Finansal İstikrar: Türkiye’de Finansal İstikrar Gelişmeleri.”, 2015.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Banka Hakkında, Sıkça Sorulan Sorular, Piyasalar, *Merkez Bankası Bünyesindeki Bankalararası Para Piyasasının İşlevi Nedir?*, Erişim: 26.03.2025,].

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), *Para Politikası Kurulu Kararı* (Aralık, 2024 -70).[Erişim: 7.03.2025, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2024/duy2024-70>]

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB). (2002). *Para politikası raporu – Temmuz 2002*. TCMB.

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), *Kıymetli Maden Bonosu*, [Erişim: 25.03.2025].

Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, “Müsaveme”, [erişim tarihi: 22.02.2025], <https://islamansiklopedisi.org.tr/musaveme>

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) (2010). *"Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?"*, TKBB Yayınları, İstanbul.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) Kurumsal -Hakkımızda – *Tarihçe*. [Erişim: 28.02.2025,

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB) veri Peteği Aralık (2024). *Banka ve Sektör Bilgileri Genel Görünüm (Mevduat Bankacılığı) Toplanan Fonların Gelişimi (Veriler %)*. [erişim: 14.02.2025]

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB) veri Peteği Aralık (2024). *Banka ve Sektör Bilgileri Genel Görünüm (Mevduat Bankacılığı) Toplanan Fonların Sektördeki Payı (Veriler %)*. [Erişim: 14.02.2025]

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB) veri Peteği Aralık (2024). *Banka ve Sektör Bilgileri Genel Görünüm (Katılım Bankacılığı) Aktiflerin Sektördeki Payı (Veriler %)*. [Erişim: 13.02.2025]

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB) veri Peteği Aralık (2024). *Kullandırılan Fonların Dağılım İstatistikleri Kullandırılan Fonların Toplamı (Veriler. %)*. [Erişim: 12.02.2025].

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), *Katılma İntifa Senedi*, Yatırımcı Sözleşmesi, [Erişim: 26.03.2025,].

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Kanunu, Kanun No: 1211 Kabul Tarihi: 14/1/1970 *KISIM I Kuruluş, Temel Görev ve Yetkiler*, Sermaye, [Erişim Tarihi: 24.02.2025]

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), (2015). *Türkiye’de finansal istikrar gelişmeleri* (s. 3). <https://www.tcmb.gov.tr> [Erişim tarihi: 20.02.2025]

Uludağ, İlhan ve Arıcan, Erişah (1999), *Finansal Hizmetler Ekonomisi*,

Ulziideleg, T. (2018). Influence of economic stabilization program implemented by International monetary fund on economy. *Review of Public Administration and Management*, 6 (237), 2.

Usta, Ö., & Demireli, E. (2010). Risk bileşenleri analizi: İMKB’de bir uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6 (12), 25-36.

Ustaömer, K. (2019). Türkiye’nin Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme Olgusu. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3 (1), 1-24.

Uyanık, S. (1986). Finansman Bonoları ve Ülkemizdeki Geleceği. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (1-2).

- Uçan, S.** (2024). *Uluslararası Finansal Sistem: İstanbul Finans Merkezi Analizi* (Master's Thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Uçurum, Y.** (2019). *Finansal Sistem Kapsamında Bankacılık Sektörünün Gelişimi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ünal, T.** (1996). *Finansal Kesimin Reel Sektöre Kaynak Yaratma Kapasitesi*. İTO Yayını.
- Ünalır, B.** (2021). *Kripto Paraların Gelişimi ve Dünya Finans Sektörü İçindeki Yeri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, S. 9.
- Varlık, N.** (2021). The relationship between financial development and financial fragility in Turkey, the period of 1990-2014, *Ekonomik Yaklaşım*, 27 (98), 141-141.
- Varlık, M.** (2015). Türkiye'de Finansal Derinlik ve Bankacılık Sektörünün Yapısal Analizi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7 (13), 139–157.
- Warren, C. S., Reeve, J. M., & Fess, P. E.** (2002). *Corporate financial accounting* (7th Ed.). South-Western.
- Yakut, E., ve Kuru, Ö.** (2019). *Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Etkinliklerinin veri Zarflama Analizi İle Ölçülmesi, C5.0 ve Cart Algoritması İle Karar Ağaçlarının Oluşturulması: 2009:2017 Dönemi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Yalkın, Y. K.** (1981). *İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri*.
- Yameen, I. Y., & Ali, M. S.** (2016). Evaluating the financial soundness of the Jordanian commercial banks by applying bankometer's model. *Research Journal of Finance and Accounting*, 7 (2), 124-130.
- Yatbaz, A., & Güleç, T. C.** (2020). Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Türkiye'deki Bankaların Kısa Vadeli Alacaklarının Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK) Yoluyla Menkul Kıymetleştirilmesi. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 51-64.
- Yavuz, A. E.** (2023). Finansal Sağlık: Türk Bankacılık Sektörünün Bankometer İle İncelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6 (Özel Sayı).
- Yay, T., Yay, G. G., & Yılmaz, E.** (2004). Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (30), 101-130.

- Yayla, M., & Kaya, Y. T.** (2005). *Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*. BDDK ARD Çalışma Raporları, 3, 1-52.
- Yaylagül, L.** (2013). Bilgisayar ve İnternetin Ekonomi Politikası. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 4 (7).
- Yazarkan H.** (2008). *Basel Kriterleri ve Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, ss: 48-51.
- Yazgan, G.** (2024), *Ticari Bankalarda Finansal Sağlamlığın Bir Belirleyicisi Olarak Piyasa Yapıcılık ve Model Önerisi*, (Doktora Tezi), Bankacılık Anabilim Dalı Bankacılık Bilim Dalı, Ankara Hacı Bayram veli Üniversitesi, Ankara.
- Yazgan, T.** (1969). *Türkiyede Bankacılığın Gelişimi*. Baylan Basım ve Ciltevi.
- Yazıcı, M.** (2018). *Bankacılığa Giriş*, (6. baskı), Beta Yayınları, İstanbul,
- Yağcılar, G. G.** (2010). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi* (Doctoral Dissertation, Sosyal Bilimler).
- Yelghi, A., & Yelghi, A.** (2021). Türkiye Devlet Tahvil Piyasasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 22 (2), 107-120.
- Yeniay, İ. H.** (1964). *Yeni Osmanlı Borçları Tarihi*. (No Title).
- Yetim, Sedat.** (1997). *Repo, Ters Repo ve Menkul Kıymet Ödünç İşlemleri*, Cilt: 1 (Ankara Sermaye Piyasası Kurumu Yayınları), Yayın No: 73, s.2.
- Yetiz, F.** (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 107-117.
- Yetiz, F., & Kılıç, Y.** (2021). Bankaların Finansal Performansının VIKOR Yöntemi ile Değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13 (24), 151-164.
- Yiğitoğlu, A. İ.** (2005). 2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi. *Sosyoekonomi*, 1 (1).
- Yılmaz, S.** (2017). *Türkiye'deki Ticari Bankalarda Finansal Tablolar Analizi ve Bir Uygulama* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Yoon, H.** (2005). The changing role of the IMF: Evidence from Korea's crisis. *Asian Perspective*, 29 (2), 179–201.

Yücel, A. T., Evrim Mandacı, P., & Kurt Gümüş, G., (2007). İşletmelerin Finansal Risk Yönetimi ve Türev Ürün Kullanımı: İMKB 100 endeksinde yer alan işletmelerde bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, no.36, 1-9.

Yücel. D. (2019), *Finansal Derinleşme ve İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Para, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı, İstanbul, S.86

Yülek, M. A. (1996). *Finansal Serbestleşme ve Reel Ekonomi: Türkiye Deneyimi*. Bilkent Üniversitesi (Türkiye).

Yülek, M. A. (1998), *Financial liberalization and the real economy: The Turkish experience*, Ankara.

Yıldırım, K. (2006). *Elektronik Bankacılık-Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, O. (2015). Türk Bankacılık Sisteminde Basel Kriterleri. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (609), 9-21.

Yıldırım, O. (2017). *Türk Bankacılık Sistemi*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, O. (2020). Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi. *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 1 (2), 63-77.

Yılmaz, E. (2006), *Türk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları*, (Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ve Finans Bölümü, İstanbul, S, 32.

Yılmaz, F. (1996). Osmanlı Dış Borçlanması İlk Yirmi Yılı ve Sonuçları. *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S, 1, 23-25.

Ziraat Bankası, *Bireysel yatırım, hazine bonosu/devlet tahvili*, erişim tarihi: 24.02.2025, .

Ziraat Bankası. (2021), *vekâlet/yatırım vekâleti (fon kullandırma) akdi müşteri bilgilendirme formu*, [erişim tarihi: 22.02.2025. www.ziraatkatkatilim.com.tr].

Zsigraiova, M. (2012). *Impact of the global crisis on banking sector soundness: Czech Republic, Hungary And Poland*.